

Hadobás Pál

Válogatott írások

Edelény, 2010

Hadobás Pál

Válogatott írások

2010

Edelényi Füzetek, 42.

Írta és szerkesztette:
Hadobás Pál

Technikai munkatárs:
Slezsák Zsolt

A borítón:
A Bódva a Borsodi Földvár alatt.

HU ISSN 0238-1842

ISBN 978-963-88916-1-7

Felelős kiadó: **Hadobás Pál**
az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum igazgatója.
3780 Edelény, István király útja 49. Tel.: (06-48) 525-080

Készült az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum
számítógépes szövegszerkesztőjén 2010-ben.

© MKKM, Edelény

Nyomdai munkák: www.konyvmuhely.hu
Tel.: 46/532-085

Előszó

Több mint harminc éve foglalkozom szűkebb pátriánk helytörténetével, és közel harminc éve hobbim a numizmatika (pénzzel és éremmel foglalkozó tudomány) és a falerisztika (kitüntetésekkel foglalkozó tudomány).

Ma már nem tudom, hogy minnek a hatására kezdett érdekelni kezdetben a szülőhelyem Ormosbánya település- és üzemtörténete, majd az egykori Edelényi járás története, ami talán nem is fontos. A lényeg az, hogy manapság is érdeklődöm e terület történelme, néprajza, művelődéstörténete, földrajza stb. iránt, és kutatásaimat, a felfedezett, a nagy közvélemény számára is érdekes anyagokat igyekszem könyvekben közreadni, hogy ne vesszenek el az utókor számára.

Ugyanez a céлом a numizmatikai és falerisztikai írásaim közreadásával is. A pénztörténet iránti érdeklődésem általános iskolás koromra vezethető vissza, amikor elkezdtem külföldi pénzeket gyűjteni, majd később a régi magyar pénzek irányába fordult a figyelmem. Ezek gyűjtésével felhagyva érdeklődésem a kitüntetések felé fordult, mely szenvedélyemnek ma is hódolok. Elsősorban a rendszerváltás előtti magyar és magyar vonatkozású kitüntetések, valamint a KISZ (Kommunista Ifjúsági Szövetség), az Úttörő mozgalom és a Magyar Néphadsereg kitüntetéseit és jelvényeit gyűjtöm. Ezen témákban érdekes szakirodalommal is rendelkezem.

A jelen könyvben a helytörténettel, numizmatikával és falerisztikával kapcsolatos írásaimból válogattam egy kötetre valót.

Hadobás Pál

HELYTÖRTÉNET

250 éve született
Csenkeszfai Poóts András
református lelkész, költő

Barczy Pál fantázia rajza Poóts Andrásról

Az Edelényben született Csenkeszfai Poóts András születésének pontos dátuma nem állapítható meg, az edelényi református egyház levéltára ugyanis tűzvészben elpusztult. Az életével és munkásságával foglalkozó kutatók 1740 és 1747 közé teszik születésének évét. A hónap és a nap azonban biztos, december 31., ezt maga írja egyik latin nyelvű költeményében. Ezt figyelembe véve bátorságnak tűnik egyértelműen kijelenteni, hogy 1997-ben van születésének 250. évfordulója, azonban az elmúlt években nem emlékeztünk meg Edelény jeles szülöttjéről az évforduló kapcsán, s ezt kötelességünknek érezve most megtegyük.

Csenkeszfai¹ Poóts András édesapja Edelényben volt református lelkész 1748 márciusáig, azt követően Tiszanánára került. Tudása és példamutató élete miatt előkelő állást foglalt el az egyházi élet terén. Maga is kedvelte a tudományokat, s nagy gonddal nevelte Julianna leányát és András fiát.

András atyja házánál elvégzi elemi iskolai tanulmányait és a sárospataki főiskolára kerül. Kiváló tanulója lehetett az iskolának, mert 1765-ben az akadémiába lépve osztályában az akkor szokásos érdemfokozat szerint másodiknak van bejegyezve, s a helyét egész iskolai pályafutása alatt megőrzi. 1772-ben fejezi be Sárospatakon teológiai tanulmányait. Édesapja még ebben az évben külföldre szándékozott küldeni jó képességű fiát, hogy gyarapítsa tudását, de csak 1774-ben sikerült tervét megvalósítani.

Sajnos arról nincs tudomásunk, hogy mely egyetemeken folytatott tanulmányokat Poóts azalatt a két év alatt, míg távol volt hazájától.

1776-ban már édesapja mellett segédlelkész Tiszanánán. Külföldi újáról hazatérve hamar megházasodik, elveszi MiskolcZY Zsuzsannát, és 1776-ban megszületik gyermekük, András. A kortárs műfordító Édes Albert a következőket írja Poótsról és feleségéről: „Poóts András szép ember és költő. Neje MiskolcZY Zsuzsanna. Ragyogó szépség mint egy habból kikelt Vénusz, azzal a nagy hibával, hogy saját szépségének imádója lévén, magát jobban szerette, mint férjét, s hogy arcrózsái el ne hervadjanak, a szerelem gyönyöreiben férjét csak homeopaticé részeltette.” A feleség hűtlensége teljesen feldúlja addigi kiegyensúlyozott életét, s felesége által 1785-ben rákényszerített válóper teljes erkölcsi bukást okozott Poótsnak. Felesége párthíveket toborzott a tiszanánai polgárok körében, s a válóper egyik pontja házasságtöréssel vádolta. Ennyi arcátlanság láttán annyira elborult egy alkalommal elméje, hogy az egyház ládáját felszaggatva, abból az úrvacsorai edényeket és egyéb egyházi tárgyakat az utcára dobálta.

A heves megyei törvényszék ezen tettéért, és a tiszanánai polgárok által felsorolt egyéb bűnökért, az egri börtönben letöltendő hat hónapig tartó fogságra ítélte, melynek letöltését 1786. július 28-án kezdte meg. Börtönnapjait gróf Eszterházy Károly katolikus főpap tette elviselhe-

többé azáltal, hogy fát biztosított cellája fűtéséhez, és hozzásegítette, hogy a börtönben is folytathassa irodalmi munkásságát.

*Zúzosok a vadfák; nyikarásztak az erdei nimfák!
Alszol? Örökre talán? Rajta no! Kelj fel! Atyám!
Én felelek lassan; szemet pillantva laposan:
Menj el! Oszolj! Ne kotyogj! Lusta bogár! Ne locsogj!
Kelni, bizony! Kelni! Hideg a szoba benne teletni!
Látod azért gyerekem! Jobb lefeküdni nekem!
Hogy, fejemet ráztam, magam a dunnába pályáztam:
A satyrus, nevetett, a puha dunna felett.
Egy terebély, felnyúlt sima cédrus, azonban felindult
S látja, hogy a lepelem zúz fedi, nincs fa velem!
Összebeszél mással, s hordja helyembe, rakással,
A fát; mely mikor ég; van meleg akkor elég!
Már, az erem folyják! Satyrus ne petyegjen! Oszoljon!
Házba, melegbe lakok! Félre ti kecskebakok!
Már, foly is a vérem! Van elég fám; véle megérem!
Főpapi nagykegyelem, ezt cselekedte velem!
Nőjjön! Ez a cédrus, fel az égig! Hol van igaz Jus;
Így, örömebe, ki szólt; hangafa semmi sem volt!*

Itt írta „eleges verseinek” több darabját, és itt készítette el A sénai Lukrécia históriája című munkáját. Szabadulása után egy évig nem tudott elhelyezkedni, míg végül jóakaróinak köszönhetően a Zemplén megyei Bodrogkeresztúrtban kapott lelkészi állást. Új helyén egy ideig csendesen folytak napjai. Itteni működése alatt, 1791-ben jelent meg Csenkeszfyai Poóts András ifjúi versei címmel első verses kötete.

Balvégzete csakhamar szerencsétlen viszonyok közé sodorta hősünet, melyről a már korábban idézett Édes Albert így ír: „Poóts András kárpoztást keresvén első szerencsétlen házasságáért, azt Bodrogkeresztúrtban meg is találta egy tehetős zsidó asszonynak egyetlen leányában.” A bodrogkeresztúri hívek látva e kapcsolat állandóságát, kérik prédikátoruk elhelyezését, de kérésüket nem hajlandók megindokolni. Poóts egy évig megint állás nélkül marad, és elkeseredésében gróf Eszterházy

Károlyt kéri meg, hogy segítse álláshoz. A folyamodványból a katolikus hitre való áttérési szándéka is kitűnik, de miután Eszterházy gróf nem válaszol levelére, az ungi református egyházmegyéhez fordul levélben, melyben kéri valamely egyházban való elhelyezését.

Újra pártfogói segítséggel pinkóci pap lesz 1796-ban, és ugyanebben az évben az újonnan épült ungvári református templom felszentelésére kéri fel, mely esemény nagyszámú és befolyásos közönség előtt zajlott le. Szónoki diadalának az lett az eredménye, hogy 1797. január 11-én az ungvári református egyház Poótsot nagy lelkesedéssel papjává választotta.

Ettől kezdve egy darabig emelkedett a tekintélye, és egyre elismerőbb lett munkájában. A bodrogkeresztúrbán kötött szerelmi viszony kötelékeitől azonban nem tudott szabadulni. Ungvári hívei az 1801. február 17-én Bezón tartott egyházmegyei gyűlés elé egy minden részében megdöbbentő vádlevelet adnak be Poóts András ellen. *„A hívek nem voltak kiengesztelhetők, különösen azt adván okul, hogy Poóts a keresztútból magával hozott menyecskével oly botrányos életet folytat, hogy ezen még a munkácsi görög katolikus püspök is megbotránkozott, emellett a tarnóczi papné is az erkölcstelenségre tévelyítette, a hívek nejei közül is többeket csábítgat stb.”* – olvasható a korabeli jegyzőkönyvben.

1802-ben megjelenik nyomtatásban a *„század eleire készített papi, historiai és oratori tanítás, melyet az ungvári reformátusok templomába, mindenféle rangú s vallású számos gyülekezet hallatára élő szóval elmondott Tsenkeszfai Poóts András ungvári ref. Prédikátor a XIX. Századnak első napján”* című munkája.

1803-ban a mokcsai egyház, elsősorban a Mokcsai-család papjának hívják meg. A család járja ki számára kegyelmet, s az egyház kitiltó ítéletét visszavonja, s így kerül végül Mokcsára. Itt sem sokáig él békében híveivel, és már 1805-ben panaszkodnak, hogy papjuk végképpen feldőlt az egyház békéjét.

1806-ban Poóts Önként lemond papi állásáról, megromlott egészségére hivatkozva. Egyes kutatók állítása szerint pápistává lett 1806-ban, Édes Albert azonban azt állítja, hogy orosz pappá lett. Ezen állításokat sem bizonyítani, sem cáfolni nem áll módunkban, mint ahogy azt sem,

hogy Csenkeszfai Poóts András 1812-ben Ungváron hunyt el, ahogy azt Tasnádi Nagy István állítja.

Poóts András munkáit sokan és sokféleképpen ítélték meg. Befejezésül álljon itt három vélemény, elsőként a kortárs Kazinczy Ferencé, aki első nyomtatásban megjelent munkáját „lúdforma gágogásnak” nevezi, és azt is hozzáteszi: *„Hogy Poóts András uramnak versei kijöttek, sajnálom és szégyenlem. A kézírást hozzám küldte Poóts és engemet csak a becsületes ember érzése tartóztatott meg tőle, hogy meg ne égessen.”*

Mitrovics Gyula az 1890-ben megjelent tanulmányában így ír: *„Poóts minden fogyatkozása mellett a költészetben majdnem olyan magaslaton áll, melyről Gyöngyösi oly hosszú időn át uralkodott a magyar olvasóközönség szívéen. De egy századdal előbb kellett volna születnie.”*

Weöres Sándor 1982-ben megjelent Három veréb hat szemmel című könyvében a következőket írja: *„Költészete ma is eleven olvasmány, szomorúan neveltető; olykor elég nehéz követni logikai tekervényeit, s eligazodni ravasz, félrevezetésein. Bizarr, bolondos epigrammái élvezetesebbek, mint hosszú kompozíciói, melyek csak többszöri elolvasásra árulják el titkaikat. Poóts senkire se hasonlító, sajátos, tragikomikus költő, a felkentség, tekintély, hivatalos nagyság allűrje hiányzik belőle. Ő az üldözött kisember, aki fütyül a nagy mindenségre, – mint a Házi kereszt első két strófájában látható:*

*Vévén e világot szemem cirkalmára,
Vizsgálom, embernek mi volna hasznára,
Abban nyugtatom meg elmém utoljára,
Nincs semmi ami ne volna ártalmára.*

*Minden állapotot bár előfogatok,
Csendes nyugodalmat mégsem találhatok,
Szerzetest, katonát, világit láthatok,
De életük vexe, mert mást mit mondhatok.”*

Edelényben utca őrzi Poóts András nevét, de életét, munkáit kevesen ismerik, ezért gondoltunk arra, hogy az évforduló alkalmával munkáiból, és a róla szóló tanulmányokból egy válogatást jelentetünk meg.

Irodalom

Mitrovics Gyula: Csenkeszfai Poóts András élete = Protestáns Szemle.- 1980. 505-522. p.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái X. 1905. 1424-1430. p.

Weöres Sándor: Három veréb hat szemmel 2. kötet Magvető Kiadó. Bp. 1982. 195-204. p.

Kovács Sándor Iván: Csenkeszfai Poóts András, a „trágyadombi Baudelaire”. = Holmi. 1995/1. 76-87. p.

Jegyzet

1. A csenkeszfai előnév a gönyüi ágtól való megkülönböztetés. Ez utóbbi ágtól származott Gönyüi Poóts Péter, aki 1696-ban lett a sárospataki református egyház hírneves papja, amikor Debreceni Ember Pál onnan Losoncra távozott.

*Megjelent: Szülőföldünk: A megyei honismereti mozgalom közleményei 25-26.
Kiadja: a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület.
Miskolc. 1997 július. 104-106. p.*

Az Ormospusztai Munkások Olvasóköre (1926-1946)

A valaha szebb napokat megélt Ormospusztá – 1953-tól Ormosbánya – a két világháború közötti időszakban olvasóköre révén kulturális központ szerepét töltötte be, melyet megőrzött a második világháború utáni években is, egészen az 1970-es évekig. Bányáüzemének 1987-es bezárása után gazdasági jelentőségét is elveszítette.

Két évforduló – a megalakulás és a megszűnés – esik egybe az 1996-os évben, s ennek kapcsán kívánok röviden megemlékezni az olvasókörről.

Az olvasókör létrehozásának első csírái fellelhetők már 1924-ben, de az alapszabály elkészítésére és az első tisztikar megválasztására csak 70 évvel ezelőtt, 1926-ban került sor, a belügyminisztérium pedig 1927-ben tette az alapszabályra a működést engedélyező pecsétet.

Az olvasóköri épülete

Hibbey Hosztják Albert a „Diósgyőri m. kir. Vas- és acélgyár Ormospuszta-múcsonyi barnaszénbányászata” nevet viselő üzem vezetője, államvasgyári főfelügyelő 1926-ban egy levél kíséretében küldi el a vasgyár vezetőinek az alapszabályt és az alakuló közgyűlés jegyzőkönyvét, hogy azt áttanulmányozva továbbküldjék a belügyminisztériumba engedélyezés céljából. Az alábbiakban ebből a levélből idézek:

„Vas- és Acélgyár!

Hibbey Hosztják Albert üzemvezető

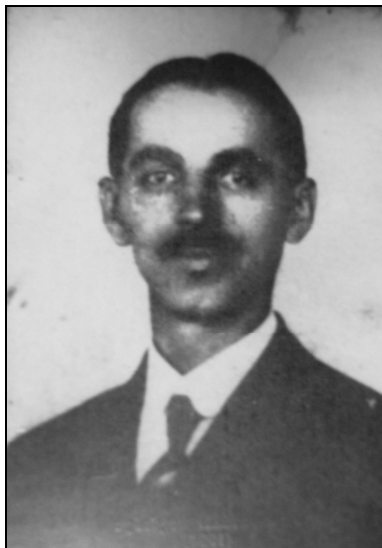
A forradalmakat követő időkben intenzívebben foglalkoztunk a munkásság lelkivilágával, szórakoztató, hazafias és egyházi ünnepélyeket rendeztünk mindig több és több munkás bevonásával.

Ennek az lett a következménye, hogy akadtak jobb érzésű munkásaink és azok serdüülő gyermekei, akik kedvet találtak nemcsak a nyilvános szereplésekben, de az ezeket megelőző terhes órákon való részvételben anynyira, hogy egyik-másik a szavalásban, előadásban, szabatos mozgásban és alakításban olyan sikereket ért el, hogy bányatelepünk környékén híre van a munkásaink művelődését célzó kultúrunkánknak.

Kétségtelenül ennek folyományaként, két és fél évvel ezelőtt a munkások egy kicsike töredéke azzal az írásbeli kérelemmel fordult hozzánk, hogy a hazafias, nemzeti és keresztényi szellem hathatósabb ápolása érdekében, járuljunk hozzá egy munkás olvasóköri megalakításához, amelyen belül a munkásság a fennebbi célok elérése mellett egymást fegyelmezve önművelődhessék.

Ettől kezdve minden alkalommal többen és többen jelentkeztek, és szívesen vállalkoztak nemcsak pusztán szórakoztató jellegű műkedvelői előadásokban való szereplésre, de a hazafias ünnepélyeken való szereplésre is. Hogy ezek a műkedvelői előadások és hazafias ünnepélyek milyen sikerűek lehettek, azt legjobban igazolja az a tény, hogy ezen műkedvelői előadások és ünnepélyek belépti díját helyettesítő önkéntes,

ki-ki által megszabott belépti díjakból sikerült olyan összegeket összehozni, hogy már-már 400 kötetet meghaladó könyvtár áll a rendelkezésre, s hogy az áldozatkészség e tekintetben milyen a bányatelep lakossága részéről, azt semmi sem igazolhatja jobban, mint az a tény, hogy az elmúlt karácsony másodnapján táncmulatság nélkül rendezett műkedvelői előadáson – dacára annak, hogy az ünnep mindenki erszényét jobban szokta igénybe venni, s hogy különösen a munkásságra nézve régen volt a fizetés –, annyian jelentek meg, hogy 5-10.000,- koronás adományokból 2.000.000,- koronát meghaladó összeg folyt be, s rákövetkezőleg a szilveszter estélyén több mint 4.000.000,- korona volt a bevétel.

Szemán István, az olvasókör elnöke

Az ideiglenesen megalakult olvasókör már az elmúlt évben nemzeti és keresztény alapon álló lapokat járatott, sakk és dominó szórakoztató játékokat űzött és 61 olvasókör tag összesen 1037 könyvtári könyvet olvasott el; tehát egy tag átlag 17 kötetet olvasott.

Miután az ideiglenesen és tisztán házirenddel szabályozott olvasókör ilyen fejlődést ért el, elérkezettnek látjuk az időt, hogy az olvasókör mint olyan, megfelelő alapszabályok alapján folytassa tovább a megkezdett munkát.

Ennek megfelelően tisztelettel jelentem, hogy a korábban megbízott szűkebb körű bizottság által kidolgozott alapszabály tervezetet a választmány átdolgozása után a közgyűlés elfogadta és mielőtt azt a belügyminiszter úrhoz jóváhagyás végett fölterjeszteni lehetne, csatoltan tisztelettel betérjesztem úgy az alapszabály, mint a közgyűlési jegyzőkönyv egy másolati példányát, méltóztassék azt hozzájárulás végett az átelleni fölterjesztés kiadásával a Nagytekintetű Igazgatóságnak bemutatni.”

A közgyűlés által elfogadott alapszabály rögzíti az egyesület nevét, székhelyét, működési területét, leírja pecsétjét, majd az alábbiakban határozza meg a célját:

„Az egyesület célja: A tagok önművelése által a közműveltség elősegítése, a nemzeti érzés ápolása, ismeretterjesztő előadások és tanfolyamok rendezése. E célra szolgálnak a nemzeti irányú lapok és szépirodalmi folyóiratok, műkedvelő előadások, dal- és felolvasó estélyek, a keresztény erkölcsi és nemzeti érzést nem sértő tartalmú könyvekből álló könyvtár. Minden keresztény és nemzeti szellemmel ellenkező irányú lapok, folyóiratok és könyvek a kör helyiségéből egyszer s mindenkorra kizáratnak.”

A továbbiakban az alapszabály ír még az olvasókör vagyónáról, jövedelméről, a tagfelvételtől, a tagok jogairól, a közgyűlésről stb.

1938-ban rendkívüli közgyűlés összehívására került sor. Ekkor már érződött a háborúra való készülődés, s ennek egyértelmű bizonyítéka a közgyűlés témája is.

Az alábbiakban a jegyzőkönyvből idézek, amely összefoglalja az alapszabály módosítást.

„Jegyzőkönyv

Felvetetett Ormospusztán 1938. év VIII. hó 7-én a vendéglő nagytermében megtartott RENDKÍVÜLI közgyűlésről.”

Felsorolja a jelenlévőket, majd így folytatja:

„1. A Hiszekegy közös imája után az elnök bejelenti a közgyűlésnek, hogy a VII. hó 31-ére rendkívül összehívott közgyűlés határozat képtelenség miatt megtartható nem volt, ennélfogva az alapszabály 11. paragrafusának 2-ik bekezdése értelmében a mai rendkívüli közgyűlésünk a megjelent tagok számára való tekintet nélkül határozatképes, ennélfogva a szabályszerűen összehívott rendkívüli közgyűlést megnyitja, és a jegyzőkönyv hitelesítésére Reppei József és Simkó János tegokat kéri fel.

2. Az elnök felkérésére Kovács József előadó felolvasa az alapszabály módosítandó pontjait; mely szerint a régi alapszabály 1., 2. és 4. paragrafusai lesznek a következő képen módosítva:

1. paragrafus: Az egyesület címe (neve, a szerk.) az Ormospusztai Munkások Olvasóköre helyett, Ormospusztai Munkások „Hibbey Hosztják Albert” Olvasóköre lesz.

2. paragrafus: Szövege bővül a következőkkel: A helyi Levente és Polgári Lövész egyesületek anyagi és erkölcsi támogatása, a testedzés ágainak üzése, sportversenyek rendezése.

4. paragrafus: Harmadik pontja bővül a következő szöveggel: ...valamint a helybeli Levente és Polgári Lövész egyesületek támogatására fordíthatók. (Mármint az adományok. A szerk.)

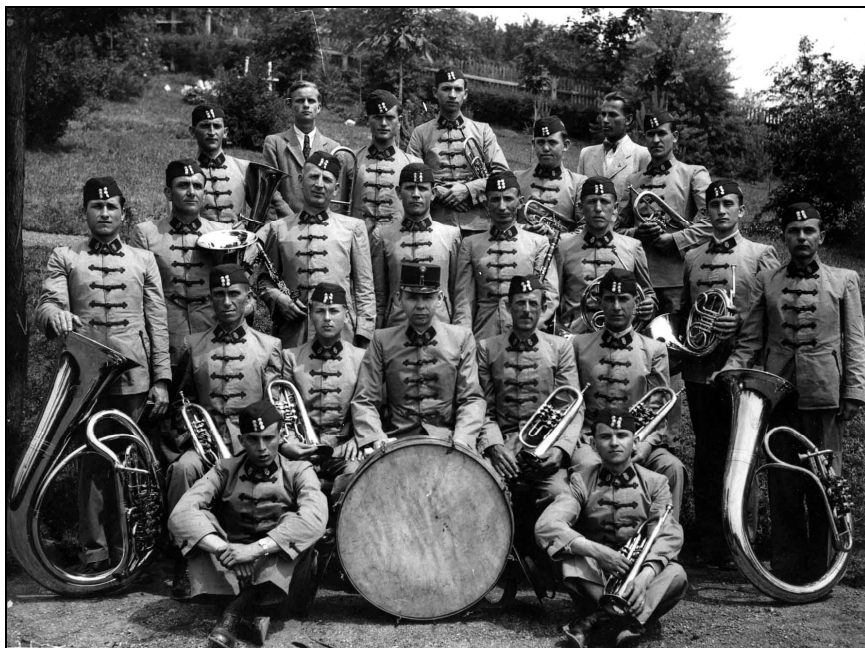
Az ormospusztai levente atléták 1927-ben

Keve Béla M. főtanácsos úr tart a módosítandó szövegre nézve egy mindenki által könnyen megérthető magyarázatot, és megvilágítja, hogy miért van szükségünk nekünk magyaroknak a sportot űző nagy és kultúrnemzeteket követnünk ebben a tekintetben.

3. Az elnök felkéri az előadót, a közgyűléssel ismertesse a football csapat benevezésének az ügyét. Az előadó mintegy 30 perces, minden tekintetben, s mindenki által teljesen tisztán megérthető módon ismertette a kérdést

Pardavi Ferenc kéri, hogy a lehetőségekhez mérten mindenkor a saját fiainkat igyekezzünk a sport űzése által testben és lélekben edzeni.

Miután az elnök azon kérdésére, hogy van-e még a tárgyhoz valakinek hozzászólni valója, jelentkezés nem volt, a közgyűlés egyhangúlag hozzájárul az egyesület football csapatának az E. L. Á. Sz. II. osztályú bajnokságába való benevezéséhez, és az alapszabály módosításához is.”

A fúvószenekar 1942-ben

A fentiekből is látszik, hogy mi mindennek adtak teret az olvasókör keretén belül. Kiváló színjátszó csoport, vonószenekar, fúvószenekar, énekkar stb. működött.

A háború közeledtével csökkent az olvasókör tevékenysége, majd a front átvonulásának időszakában szünetelt.

1946-ban, a bányák államosítása után a szakszervezet vette át a közművelődés irányítását, s így az olvasókör megszűnik, de tovább él a könyvtár és a fúvószenekar, valamint a labdarúgó szakosztály.

Napjainkra már csak a könyvtár emlékeztet az egykor sikeres Ormospusztai Munkások Olvasóköreire.

Irodalom

Magyar András: Az ormospusztai munkások olvasóköreinek története. Miskolc, 1971. 47 p.

Magyar András: Adalékok Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc olvasóköreinek megszűnéséhez és a szakszervezeti könyvtárak megalakulásának kezdetéhez. Miskolc, 1981. 32 p.

*Megjelent: Szülőföldünk: A megyei honismereti mozgalom közleményei 25-26.
Kiadja: a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület.
Miskolc. 1997 július. 60-62. p..*

A Cserehát ismert személyiségei

Aszali Szabó János

Tanár, író. Szül.: Aszaló, 1769.; megh.: Graz, 1796. Kazinczy barátja. 1785-től házitánító a Kazinczy családnál, később Kazinczy Ferenc személyi titkára. A Martinovics-féle magyar jakobinus perben ötévi fegyházra ítélték és a fogságban meghalt.

Aszalay Lajos (szendrői)

Magyar író. Szül.: 1798.; megh.: Eger, 1874. Nagy statisztikai térképet készített 1 : 700000 méretarányban, mely hét lapon 1830-38 között jelent meg Bécsben. Művei között nagyon olvasott volt a Szellemi omnibus, kéjutazások az élet utain (3 kötet: Pest, 1855-56., második kiadás 1861.) és a Szellemi röppentyűk (Pest, 1859.).

Ács (Auerbach) Lipót

Festő, tanár, iparművész. Szül.: Vizsoly, 1868.; megh.: Budapest, 1945. Lotz Károly tanítványa, a szekszárdi gimnázium tanára, majd 1910-től a Néprajzi Múzeum munkatársa. Itt lett a magyar népművészet egyik jelentős kutatója. Termékeny szakíró és kerámia műhelyt is alapított.

Bajusz Gáspár

Kuruc katonai vezető. A hegyaljai kuruc felkelés legképzettebb katonai irányítója, Tokajban a magyar lovasság kapitánya volt. A felkelés leverése után török földre menekült, ahonnan 1704-ben visszatért. 1705-ben Tokaj város kapitánya. Az édesapja is kuruc volt. Bereten házuk, Deteken pedig virágzó gazdaságuk volt.

Bártfay László

Író és irodalombarát, ügyvéd. Szül.: Felsővadász, 1797. V. 6.; Pest, 1858. V. 12. Irodalmi munkásságáért az MTA levelező tagjává választotta 1831-ben. A Kisfaludy Társaság egyik alapítója. Baráti kapcsolata volt a pesti írógárdával. Mint a Károlyi-család ügyvédje jó módban élt Pesten és az Üllői u. 18. sz. alatti házában 1820-1838 között irodalmi szalont működtetett.

Besze János

Politikus, híres népszónok. Szül.: Szendrő, 1811.; megh.: Arad, 1892. X. 16. Jogot tanult. 1836-ban Esztergomban telepedett le mint ügyvéd, ahol csakhamar nagyon népszerű lett. 1848-ban országos képviselőnek választották. Kossuth kísérelése az országjárás idején. A szabadságharc alatt harcolt is, melynek bukása után tízévi várfogságra ítélték, melyből hét évet töltött le. 1861-ben Esztergom városa megválasztotta képviselőjének. 1870 körül nyugdíjazták, de a nyugdíjról lemondott hazája javára. Utolsó éveit visszavonultságban töltötte.

Béres Ferenc

Liszt-díjas énekművész, dalénekes, kiváló és érdekes művész, a Magyar Köztársaság tiszti keresztjének kitüntetettje. Szül.: Gagybátor, 1922. XII. 3.; megh.: Budapest, 1996. VII. 6. Hajdani sárospataki diák, az ottani képtár megalapítója, „az abaúji garabonciás”. 1997. XI. 29-én osztották ki Budapesten először a Cséri Lajos szobrászművész alkotta Béres Ferenc-emlékplakettet, melyet Czine Mihály irodalomtörténész, Hegedűs Valér zongoraművész (Béres Ferenc állandó kísérelője volt) és Béres Ferenc özvegye kapott meg. 1997. május végén a krasznokvajdai Általános Iskola felvette a művész nevét.

Csoma József (ragyolci)

Történész, címertani író. Szül.: Rásony, 1848. VI. 27.; megh.: Abaújdevecser, 1917. III. 1. Sárospatakon végzett jogot. Levelező tagja az MTA-nak és másodelnöke volt a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaságnak. Legjelentősebb alkotása az 1913-ban megjelent A magyar heraldika korszakai című összefoglaló munkája.

Emődy Dániel

Író, jogtanár. Szül.: Alsó-Füged, 1819. XI. 13.; megh.: Sárospatak, 1891. IV. 13. Részt vett 1848-ban az ifjúság márciusi mozgalmaiban. A szabadságharcban honvédtiszt volt. 1849-ben a nemzeti kormány hivatalos lapját, a Közlönyt szerkesztette. A szabadságharc bukása után, mint ügyvéd és hírlapíró működött. 1863-tól haláláig a sárospataki jogakadémia tanára volt. A magyar magánjog tankönyve című művét halála után a fia adta ki (Sárospatak, 1892.).

Fáy (fáji)

Abaúj vármegyei család. Őse Rugacs, állítólag székely származású vitéz, aki II. András oldalán, a Szentföldön (1217) esett el. Fiai Don és Barnabás, 1241-ben, a muhi csatában úgy mentette meg a menekülő IV. Bélát, hogy a király kidőlt lova helyett egyikük saját lovát adta át, míg maguk a holttestek közé lapulva várták be a tatárok elvonulását. A király 1243-ban Abaúj vármegye Fáy nevű földjének ajándékozásával jutalmazta meg hűségüket, s ebben V. István is megerősítette őket. Don fia Orbán, 1292-ben már Fáy-nak nevezte magát. Fáy község így lett a család birtokközpontja.

Fáy András

A család egyik legnevezetesebb tagja. Író és nemzetgazda, a reformkor jelentős irodalmi és közéleti alakja, „a haza mindenese”. Szül.: Kohány (Zemplén vármegye), 1786. V. 30.; megh.: Pest, 1864. VII. 26. Az MTA 1831-ben tiszteletbeli tagjává választotta. Ő írta az első magyar társadalmi regényt 1832-ben A Bélteky ház címmel. Élete fő művét az 1840. I. 11-én megnyitott Pesti Hazai Első Takarékpénztár létrehozása jelentette. Tiszteletére 1986-ban 100 Ft címletű emlék-pénzérmét adtak ki Budapesten.

Ferdinándy Gyula

Politikus, egyetemi tanár. Szül.: Kassa, 1873. VI. 1.; megh.: Szikszó, 1960. I. 16. 1920. III. 15-től a Simonyi-Semadam-kormányban igazságügyi-, majd 1920. VII. 19-től az első Teleki-kormányban belügyminiszter lett, de 1921. II. 19-én lemondott. 1911-ben „Az önkormányzati alkalmazott felelőssége” című munkájával pályadíjat nyert. 1920-tól tanárként működött a miskolci jogakadémián.

Finkey József

Filológus, tanár, szakíró. Szül.: Szendrőlád, 1824.; megh.: Sárospatak, 1872. XII. 20. Sárospatakon végezte tanulmányait és ugyanitt 1849-től, mint rendes tanár leginkább latin és görög nyelvet tanított haláláig. Írt latin és görög nyelvtant és társszerkesztője volt a mindmáig egyedülálló görög-magyar szótárnak. Többek között lefordította Szophoklész öt tragédiáját is. Testvérbátyja Finkei Pál.

Finkei Pál

Tanár. Szül.: Szendrőlád, 1820.; megh.: Sárospatak, 1872. Sárospatakon végezte a gimnáziumot. Részt vett az 1848/49-es szabadságharcban, majd tanított Szikszón és Miskolcon is a gimnáziumban. 1854-ben a sárospataki főgimnázium rendes tanárává választották, ahol haláláig tanított. Egyike volt a pataki főgimnázium legnépszerűbb és legszeretettebb tanárainak.

Fogarasi János (alsó-viszti)

Jogtudós, nyelvész, szótáríró, az MTA tagja. Szül.: Felső-Kázmárk (Abaúj-Torna vm.), 1801. IV. 17.; megh.: Budapest, 1878. I. 10. Tanulmányait 1814-1823-ig a sárospataki református főiskolában végezte. 1829-ben ügyvédi oklevelet szerzett. 1848. V. 1-jén Kossuth pénzügyminisztériumában tanácsosi állásba került. Ő készítette az akkori pénzügyi tervek és javaslatok egy részét, az adórendszert és banktervet. Jelentős irodalmi tevékenységet fejtett ki a jogban és nyelvészetben egyaránt. Az 1843-ban készített, A magyar nyelv szelleme című műve az 1858-as Merczibányi-jutalmat nyerte el. Több szótárt is írt. Szerkesztette Czuczor Gergely mellett 1861-66-ig, Czuczor halála után egyedül az akadémia nagy szótárát, mely hat kötetben A magyar nyelv szótára címmel jelent meg és befejezését 1874-ben az akadémia emlékéremmel ünnepelte meg. Ő állapította meg először a magyar szórend ama sarkalatos törvényét, hogy a legnyomatékosabb mondatrész közvetlenül az ige előtt áll. Ez az ún. „Fogarasi-törvény”.

Gőző József

Tanár, bölcsészdoktor, szakíró. Szül.: Aszaló, 1855. III. 28.; megh.: Budapest, 1909. I. 24. A főváros szolgálatában működött. Nagyon bő irodalmi tevékenységet fejtett ki, szaklapok szerkesztője, tankönyvíró és több önálló munkát is adott ki. Pl.: Tanítók útmutatója (3 kötet; Budapest, 1907).

Gyórfy István

Botanikus, egyetemi tanár, szakíró. Szül.: Hidasnémeti, 1880. XII. 19.; megh.: Csákvár, 1959. Kolozsvárott és Szegeden volt egyetemi tanár, az utóbbin tanszéket szervezett és létrehozta a botanikus kertet. Az MTA levelező tagja volt. A mohák szövet- és élettanával, különösen a Magas-Tátra moháival foglalkozott behatóan. 1907-től, hosszú időn ke-

resztül a Magyar Botanikai Lapok főmunkatársa volt. Mint alpinista, elsőnek mászta meg a Magas-Tátrában a Sátán déli csúcsát és a Döllertornyot két társával. Nevét több növény viseli, példaként egy: Győrffyella Tatriva Kol.

Hodossy Lajos

Kovácsmester, a népművészet mestere. Szül.: Martonyi, 1892.; megh.: Edelény, 1979. Kovácsműhelyében hagyományos technikával készítette a pásztorélet különböző kellékeit, szerszámaikat a csikósok, gulyások, juhászok számára. Vaslemezből készítette a legelőre hajtott állatok nyakába a kolompokat különböző nagyságban, valamint rézöntéssel a különböző méretű csengőket.

Horváth Géza (Breoviczai Bugarin)

Zoológus, orvos, növényvédelmi szakember. Szül.: Csécs (Abaúj-Torna vm.), 1847. XI. 23.; megh.: 1937. 1875-ben Forróra, majd 1878-ban a Zemplén vármegyei Varannóra ment járásorvosnak. Járásorvosi nagy elfoglaltsága mellett is kitartó buzgalommal folytatta a fél-fedeleszárnyú rovarok (Hemiptera) tanulmányozását. Filoxera tanulmányozással is foglalkozott behatóan még Dél-Olaszországban és a Kaukázusban is. 1877-ben levelező-, majd 1894-ben rendes tagjai sorába választotta az MTA. Rendkívül széleskörű szakirodalmi tevékenységet fejtett ki. Az egész világon, mint elsőrendű hemipterológust ismerik. 1896-tól a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatói hivatalában dolgozott 1925-ig, nyugdíjba vonulásáig.

A növényvédelemmel kapcsolatos szakmai működését Forrón kezdte el, ezért 1997. december 5-én tiszteletére emléktáblát avatott a település önkormányzata és a Növényvédő Mérnökök Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Egyesülete.

Horváth Géza

Kántortanító. Szül.: Emőd, 1924. 01. 05.; megh.: Miskolc, 1987. II. 11. 1944-ben evangélikus tanítóképzőben végzett. 1947-ben került Kupára, ettől kezdve a tanítványaival együtt gyűjtötte a későbbi kiállítás anyagát. A kupai múzeumot 1978-ban nyitották meg, melyhez a kiállítás vezető füzetet is ő készítette.

Ipach Ferenc Xavér

Jezsuita áldozópap, tanár, egyházi író. Szül.: Edelény, 1722.; megh.: Kassa, 1774. Edelényben, a Városi Könyvtár falán, az Edelényi Pantheonban helyezték el emléktábláját 1997. XII. 9-én.

Kachelmann Kurt

A szarvasi mezőgazdasági iskola tanára, majd igazgatója, szakíró. Szül.: Edelény, 1897. XII. 9.; megh.: Szarvas, 1947. Több szakkönyvet és tankönyvet írt, melyeket hosszú időn keresztül használtak a mezőgazdászok. Edelényben, a Városi Könyvtár falán, születésének 100. évfordulója alkalmából, 1997. XII. 9-én, emléktáblát helyeztek el.

Keglevich István gróf

Politikus. Szül.: Bécs, 1840. XII. 18.; megh.: Budapest, 1905. V. 29. Császári katonatisztnak készült, majd több alkalommal is országgyűlési képviselővé választották. Bódvarákón is volt birtoka. 1867-től Bars vármegyében jelentős gazdasági tevékenységet fejtett ki. 1885-től az Operaház és a Nemzeti Színház intendása volt. Élete utolsó éveiben újból képviselővé választották. Intendánsi működéséért 6000 korona királyi kegydíjat kapott és ez volt az oka a közötte és Hencz Károly néppárti képviselő között 1905-ben a képviselőház nyílt ülésén bekövetkezett összetűzésnek, mely a két fél között kardpárbajra vezetett. A gróf e párbajban vesztette életét. Kérésére Bódvarákón helyezték örök nyugalomra.

Köleséri Sámuel, ifj.

A teológia, a bölcsészet és az orvostudományok doktora, az erdélyi kir. Titkos kormánytanács tagja és titkára, az erdélyi bányászat főfelügyelője, tartományi főorvos, természettudós, szakíró. Szül.: Szendrő, 1663. XI. 18.; megh.: Nagyszeben, 1732. XII. 24. A debreceni egyetem elvégzése után Hollandiában szerzett doktori diplomát. Nagyszebenben letelepedve kiterjedt orvosi gyakorlatot folytatott és nagy hírnévre tett szert. Sokat foglalkozott Erdély ásványkincseinek megismerésével. Köleséri a 18. század eleji Erdély tudományos- és közéletének polihisztor alkatú képviselője volt. Ellenfelei és irigyei intrikái eredményeként 1732-ben börtönbe került és ott is halt meg agyvérzésben.

Lánczy Margit

Színművésznő. Szül.: Bódvarákó, 1897. VIII. 15.; megh.: Budapest, 1965. Szerelemgyerekként született gróf Keglevich István, az Operaház és a Nemzeti Színház intendása és Lánczy Ilka színésznő gyermekeként. A Színművészeti Akadémián 1915-ben kapott oklevelet, majd a Nemzeti Színház szerződtette. 1934-ben Magyar Szivárvány néven alapított színtársulatot, mellyel beutazta Olaszországot. Színdarabokat is fordított olaszról magyarra. 1947-ben a rövid életű Kis Színház tagja volt, majd visszavonult a színpadtól. Tíz év múlva lépett fel újra a Madách Színházban.

Lengyel Gyula

Az I. világháború után Borsovai-Lengyel Gyula néven jelentek meg írásai. Református lelkész, „a Bódva-völgy széphistóriása”. Szül.: Rimaszombat, 1879. VIII. 27.; megh.: Szendrőlád, 1939. XII. 26. Ismertebb elbeszélés kötetei: Ágyúfüst alatt; A falu cselédje és egyebek. 1913-ban egy országos pályázaton Soós László esete c. népies elbeszélésével első díjat nyert.

Martinkó András

Nyelvész, irodalomtörténész. Szül.: Szuhogy, 1912.; megh.: Budapest, 1989. A budapesti egyetemen, mint az Eötvös Kollégium tagja végezte tanulmányait. 1938-tól Rozsnyón, Ungvárott, végül Budapesten tanított. 1950-től az MTA Nyelvtudományi Intézetében, 1956-tól az ELTE idegen nyelvi lektorátusán dolgozott. 1959-től nyugdíjba vonulásáig az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársa volt. Márton András néven több elbeszélése jelent meg.

Dr. Menner Adolf

Orvos, szakíró. Szül.: Tata, 1824.; megh.: Diósgyőr-Vasgyár (ma Miskolc része), 1901. Édesapja gr. Eszterházy Miklós zenekarának karnagya volt. A gimnáziumot Tatán és Győrött végezte, majd a bécsi orvosi egyetemen tanult. Édesapja halála miatt félbeszakította tanulmányait. Az 1848/49-es szabadságharcban orvosként szolgált. Ennek bukása után befejezte orvosi tanulmányait, majd Edelényben lett orvos, ahol több mint 36 évig dolgozott. 1890-ben Borsod vármegye tisztii főor-

vosa lett. 1896-ban nyugdíjba vonult és a gyógyszerész Ottó fiához költözött Diósgyőr-Vasgyárba. Itt fejezte be életét, és örök álmát a vasgyári temetőben alussza.

Mihalik József (hernádszurdoki)

Tanár, művészettörténet-író. Szül.: Hernádszurdok, 1860. X. 25.; megh.: 1925. III. 2. 1906-ban az MTA tagjai sorába választotta. 1907-től a múzeumok és könyvtárak országos felügyelője volt. 1914-ben magyar nemességet nyert. 1907-1918 között szerkesztette a Múzeumi és Könyvtári Értesítőt. Sok értékes művészettörténeti munkát írt. Pl.: A Kassai Szent Erzsébet templom (Budapest, 1912).

Miklós Gyula (miklósvári)

Országos borászati kormánybiztos, „a szőlő és a bor apostola”. Szül.: Finke (1963-tól Edelény része), 1832, XI. 26.; megh.: Budapest, 1894. V. 2. 1848-ban beállt katonának és a szabadságharcot, mint honvédtiszt küzdötte végig. Világos után büntetésből besorozták a császári hadseregbe. 1855-ben leszerelt, finkei birtokán kezdett gazdálkodni, később szendrői főszolgabíró, majd 1875-ben országgyűlési képviselő lett. Közben, 1876-ban országos borászati kormánybiztossá nevezték ki. Ezen állásában rendkívül nagy szolgálatokat tett a magyar bortermelés előmozdítása körül, különösen a filoxéra által elpusztított szőlők helyreállításával. Megállapította a homokterületek filoxéra immunitását, és ezért szorgalmazta azok szőlővel való betelepítését. Kecskeméten létesített egy kísérleti szőlőtelepet, amit később róla neveztek el (Miklós-telep). Itt 1895-ben márvány emléket állítottak tiszteletére. Szerkesztője volt Magyarország első borászati törzskönyvének és szerkesztette a Borászati Lapok c. szakfolyóiratot. Központi mintapincét hozott létre, fellendítette a konyakipart, sok tanfolyamot szervezett. Halála után a finkei temetőben helyezték örök nyugalomra.

Miklós Ödön (miklósvári)

Mérnök, politikus, szakíró és nemzetgazda. Szül.: Finke (1963-tól Edelény része), 1857 XII. 14.; megh.: Passau, 1923. V. 30. Miklós Gyula fia. 1878-ban a párizsi világkiállítás tanulmányozására küldte ki Trefort miniszter, és ez alkalomból nagyobb utat tett Angliában is. 1879-ben

mérnöki oklevelet nyert és a kormány Amerikába küldte a gabona ele-
vátorok tanulmányozására. A gazdasági kiállítások szervezésének egyik
specialistája volt. 1892-ben a szirmabesenyői kerület országgyűlési kép-
viselőjévé választotta, s ezt a kerületet három cikluson át képviselte.
1893-ban földművelésügyi államtitkár lett, de ezen állásából 1895 végén
visszavonult. 1897-ben kinevezték az 1900-as párizsi nemzetközi kiállí-
tás kormánybiztos-helyettesévé. 1906-ban a főrendiház tagjává nevezte
ki a király. 1908-1918-ig a Rómában székelő Nemzetközi Mezőgazda-
sági Intézetnél volt a magyar kormány képviselője. 1916-ban valóságos
belső titkos tanácsos lett. A világháborút követően diplomáciai szolgál-
latot teljesített. Németországból hazautaztában Passaunál szívszélhűdés
következtében vesztette életét. Budapesti búcsúztatása után alacsikai
kastélya parkjának domboldalában helyezték örök nyugalomra.

Pallavicini János örgróf

Diplomata. Szül.: Padova, 1848. III. 18.; megh.: Pusztaradvány, 1941.
V. 4. Tanulmányainak befejeztével diplomáciai pályára lépett. 1887-ben
Belgrádban követségi titkár, 1891-ben követségi tanácsos Münchenben,
1894-ben követségi tanácsos Szentpétervárott. 1897. XII. 22-től rendkí-
vüli követi és meghatalmazott miniszteri címmel rendelkezett. 1899-ben
bukaresti követ lett. 1906-1918 között konstantinápolyi nagykövet volt.
1911. III. 9. és V. 23. között Aehrenthal gróf közös külügyminiszter be-
tegszabadsága alatt a külügyminiszter helyettese volt megfelelő jogkö-
rökkel. Feladatát olyan jól ellátta, hogy ezért 1911. V. 31-én legfelső el-
ismerésben részesült. Később Pusztaradványba vonult vissza és ott hunyt
el 93 éves korában.

Dr. Papp Lajos

Tanár, Rákóczi kutató. Szül.: Gönc, 1939. IV. 06.; megh.: Felsőva-
dász, 1994. X. 15. Sárospatakon, Egerben és az ELTE-n szerzett peda-
gógiai diplomákat. 1967-ben került Felsővadászra iskolaigazgatónak. Itt
kezdte kutatni a Rákóczi-család történetét és felsővadászi kapcsolataikat.
Munkássága és tanulmányai által vált közismertté, hogy a család híres
ága felsővadászi származású. Az összegyűjtött dokumentumokból és ta-
nulmányokból kiállítást rendezett be az iskolaként működő ősi
kastélyban.

Péchy Tamás

Politikus. Szül.: Alsó-Kázmárk, 1829. I. 14.; megh.: Alsó-Kázmárk, 1897. XI. 18. Az 1848/49-es szabadságharcot honvéd őrnagyként harcolta végig. Világos után besorozták a császári hadseregbe, ahonnan 1853-ban szerelték le. 1861-től fontos szerepet játszott Abaúj vármegye életében. Előbb szolgabíró, majd 1867-ben a vármegye első alispánja volt. 1869-ben a szikszói kerület országgyűlési képviselőjének választották. 1875-1880 között a Wenckheim Béla, majd Tisza Kálmán vezette kormányban közmunka- és közlekedési miniszter. Miniszteri tevékenységéhez fűződik az északi és a keleti vasút rendezése, valamint a vasutak hivatalos nyelvének magyarrá változtatása. 1880. 04. 13. – 1892. 02. 20-ig a képviselőház elnöke volt.

Poóts András (csenkeszfai)

Református lelkész, költő. Szül.: Edelény, 1740-47 között, a pontos évszámot nem ismerjük; megh.: Ungvár, 1812. Sárospatakon tanult, majd külföldi egyetemeket látogatott. Hazatérve református lelkészként szolgált. 1786-ban még börtönbüntetést is szenvedett, de nagy tudománya és kitűnő szónoki képessége miatt mindig bocsánatot nyert. Nagy küzdelmek között, helyről-helyre vándorolva élte zaklatott, nyugtalan életét.

Az irodalomtörténet, mint költőt tartja számon. 1791-ben jelent meg a Sienai Lucretia históriája c. hosszabb elbeszélő költeménye. Edelényben a Városi Könyvtár falán, az Edelényi Pantheonban 1997 májusában helyeztek el emléktáblát tiszteletére.

Ragályi Tamás

Politikus, író. Szül.: Balajt, 1785. XII. 19.; megh.: 1849. I. 14. Sárospatakon és Pesten tanult. 1806-ban Segítő címen „hónapos írást”, szépirodalmi folyóiratot indított meg, mely azonban hamar megszűnt. Az 1825-27. és az 1830. évi országgyűlésen, mint Borsod vármegyei követ vett részt. 1825-ben követtársa Vay Ábrahám, 1830-ban Palóczy László. Barátja báró Wesselényi Miklós, Kazinczy Ferencsel pedig rokonságba került, amikor Kazinczy öccse nőül vette Ragályi Tamás nővérét. 1831-ben az MTA tiszteletbeli tagjává választotta, később királyi ítélőtáblai közbíró, alnádor. 1841-ben hétszemélyes táblai ülnök lett. 64. életében hunyt el és a balajti családi sírboltban helyezték örök nyugalomra.

Rákóczi Zsigmond

Erdélyi fejedelem (1607-1608. III. 5.). Szül.: Felsővadász, 1544.; megh.: Felsővadász, 1608. XII. 5. 1587-ben egri főkapitány. 1588. október 8-án a török felett nagy győzelmet aratott Szikszónál, és ezért magyar báróságra emeltetett. 1593-ban, Gömörben a szabadkai várat, Nógrádban a füleki várat vette vissza a töröktől. 1604-ben a felkelő Bocskayhoz csatlakozott, és már a következő évben Erdély kormányzója lett. Bocskay halála után választották erdélyi fejedelemmé a rendek Kolozsvárott. Erősen protestáns érzelmű volt, az ő segítségével jelent meg a szentírás magyarul 1590-ben Károlyi Gáspár gönci lelkész fordításában. Síremléke a szerencsi református templomban van.

Sághy Gyula

Jogtudós, szakíró, politikus, egyetemi tanár. Szül.: Edelény, 1844. V. 8.; megh.: Budapest, 1916. IX. 2. Középiskoláit Egerben és Esztergomban végezte. Joghallgató Pesten, Pozsonyban és Bécsben, ahol letette a szigorlatokat. Állami ösztöndíjjal a heidelbergi egyetemre küldték 1867-ben. 1868-ban a győri jogakadémián a római és az egyházi jog tanára lett. 1870-ben nevezték ki a budapesti egyetem osztrák polgári jog rendkívüli tanárává, majd 1872-ben rendes tanárává, ahol 1914-ig működött. 1884-ben képviselő Dunaszerdahelyen, 1892-ben Somorján. Egyik terjedelmes munkája: A római őskormány (Pest, 1871). Halálakor a főváros díszsírhelyet adományozott számára a budapesti Kerepesi temetőben.

Szathmáry-Király Ádám

Naplóíró, II. Rákóczi Ferenc nemes apródja, majd „udvari bejárója”. Szül.: Nyomár, 1692.; megh.: Boldva, 1752. XII. 18. Kassán tanult, majd valószínűleg Mikes Kelemennel együtt került II. Rákóczi Ferenc által a nemes ifjak számára fenntartott udvari iskolába. Urát hűen követte bujdosásába Lengyel- és Franciaországba, és csak 1717-ben, midőn a fejedelem Törökországba indult, tért vissza hazájába. Naplót vezetett 1711. II. 28-tól, Munkács várából a már lengyel területen lévő fejedelemhez indulásától fogva Bécsbe érkezéséig, 1717. IV. 24-ig. Ez az emlékirat mindmáig a Rákóczi-emigráció európai szakaszának egyik nevezetes forrása. Szathmáry-Király Ádám hazatérte után a család boldvai birtokán élte le életét.

Szathmáry-Király György

Neves méhész, szakíró. Szül.: Hangács, 1703.; megh.: Hangács, 1775. Testvére Szathmáry-Király Ádámnak. Külföldi egyetemeken tanult, hosszabb időt töltött Angliában és különös figyelmet fordított a méhészetre. Szerzője volt az első magyar méhész szakkönyvnek. Borsod megye törvényszékének tagja, négy országgyűlésen volt követ. 1763-tól haláláig a Sárospataki Református Kollégium főgondnoka volt.

Szikszai Fabricius (Kovács) Balázs

Református teológus, tanár, író. Szül.: Szikszó, 1530 körül; megh.: Sárospatak, 1576. Szülőhelyén kezdte tanulmányait, majd Sárospatakon, Kassán és Bártfán folytatta. 1555-től Sajószentpéteren tanítóskodott, majd 1558. X. 15-től 1561-ig Wittembergben bővítette ismereteit. Hazatérte után Sárospatakon a latin és a görög nyelvet tanította. 1564 tavaszától Kolozsvárott tanított. 1566-ban visszatért Sárospatakra és haláláig az iskola rektora volt.

Tomori Pál

Érsek, hadvezér. Szül.: ismeretlen helyen, 1475 táján; megh.: Mohács, 1526. VIII. 29. Születésének feltételezett helye Tomor község, az azonban bizonyos, hogy 1510-ben megvásárolta Damak községet, 1517-ben pedig Selyeb és Felsővadász falvakat szerezte meg. VI. Adorján pápa egyenes parancsára 1523. II. 4-én elfogadta a kalocsai érsekséget. Mint érsek, és mint az ország alsó részeinek főkapitánya szerzetesi ruhában járt. Szulejmán, török császár újabb hadjáratának hírére elfogadta a magyar csapatok feletti fővezérséget, azonban Mohácsnál a csatával együtt az életét is elveszítette.

Dr. Tóthfalusi Miklós

Orvos, pomológus, szakíró. Szül.: Aszaló, 1811.; megh.: Budapest, 1879. Miskolcon élt. Az 1848/49-es szabadságharc alatt a Kazinczy-hadosztály főorvosa volt.

Turkoly Sámuel

Őstörténetünk kutatója. Szikszón született. Mind születési, mind elhalálozási ideje ismeretlen. Az algimnáziumot szülőhelyén, a főiskolát Sárospatakon végezte, melyet 1709-ben fejezett be. A kurucok oldalán harcolt a Rákóczi szabadságharcban. 1716-ban, mint bujdosó vitéz került

Oroszországba, és tiszt lett a cári hadseregben. Bejárta az orosz birodalmat. 1725-ben levelet írt: „Szikszói bíró uramnak és az egész tanácsnak...” Farkas Máté hozta haza ezt a levelet, melynek alapján ismerjük utazásait és kutatásait. Kereste az ősmagyarok szálláshelyét, s megtalálta a Volga felső vidékén. Leírást készített a tatárokról, csuvasokról és mordvinokról is.

Vécsey Tamás (hernádvécsei)

Jogász, egyetemi tanár, szakíró. Szül.: Szikszó, 1839. II. 24.; megh.: Budapest, 1912. IV. 14. Tanulmányait szülőhelyén, Miskolcon és Eperjesen folytatta, a jogot Pesten végezte. Eötvös Loránd nevelője volt. 1863-ban a budapesti egyetemen a római jogból magántanári habilitációt szerzett. Tanított az eperjesi jogakadémián 1864-től. 1874-ben budapesti egyetemi tanárrá nevezték ki, a jogi tanszéken lett a római jog tanára. 1870-1881-ig országgyűlési képviselő volt. Az MTA 1889-ben rendes, 1911-ben tiszteleti tagjává választotta. Fő munkája: Római jogtan (Eperjes, 1867), amelyet később átdolgozva is kiadott.

*Megjelent: A cserehát turista kalauza. Bíbor Kiadó. Miskolc. 1998. 308-319. p.
Társszerző: Hidvégi Emil.*

Honfoglalás előtti régészeti leletek Edelényből

A több települést magába foglaló Edelény első okleveles említése 1299-ben történik. A város jelenlegi közigazgatási területét, a ma már csak nevükben fennmaradt települések – Cseb, Császa, Derékegyháza, Lánci, Sáp –, és a még ma is létező, de teljesen beolvadt községek – Borsod, Finke – alkotják. Borsodot 1950-ben, Finkét 1963-ban csatolták Edelényhez.

A város területe kedvező földrajzi adottságainak köszönhetően mindig vonzotta az embert. A folyó és az erdő közelsége a halászat és a vadászat útján szerzett élelmet biztosította, míg a Bódva-völgy kiszélesedő szakasza a földművelést tette lehetővé.

E kedvező feltételek ismeretében nem csodálkozhatunk azon, hogy már az **őskőkor** (paleolitikum) (3 millió év – i. e. 8000) emberének nyomaival találkozunk városunkban a Kis akácos egykori kőbányájánál.

A lelet előkerülését dr. Ringer Árpád régész-geográfus a következőképpen írja le 1988-ban:

„A bányában MHSz (Magyar Honvédelmi Szövetség, - a szerk.) kialakítása céljából 1986-ban (Kis akácos) megmetszették a lözsös profilt. Ebből Krolop Endre, dr. Hahn György, dr. Jacques Jaubert francia, illetve dr. Karel Valoch és dr. Martin Oliva morva kutatók jelenlétében „in situ” paleolitikát gyűjtöttünk. A kvarcit kavics darabok két rétegben 2 és 4 méter mélyen feküdtek.”

1989-ben ásást terveztek, de ez sajnos azóta sem valósult meg, és a terület védetté nyilvánítása is elmaradt, a termelőszövetkezet a területet eladta, így az magánkézben van. A leletek korát 200-400 ezer évesre datálják.

Az itt talált kőeszközök 1992-ben a Miskolci Herman Ottó Múzeumban voltak kiállítva a 100 éves az ősemberkutató Magyarországon című kiállításon.

Az **újkőkor** (neolitikum) (i. e. 5200 – i. e. 2500) embere településének a nyomát több helyen is megtalálták városunk területén. Ezek közül a legjelentősebb a Borsodi Földvár és az Isten-hegy közötti magaslaton megtalált, elsősorban vonaldíszes kerámiáiról ismert, a bükki kultúrához tartozó, kőeszközökben és cseréptöredékekben gazdag település, amely borsod-derékegyházi lelőhelyként vonult be a szakirodalomba.

A derékegyházi dombon három alkalommal folytattak kisebb-nagyobb régészeti feltárást.

Először 1926 őszén a Borsod-Miskolci Múzeum megbízásából Leszih Andor múzeumőr és Nyíry Dániel, Miskolc főlevéltárnoka. Az ásatás eredményét a múzeum kiadványában, a Történelmi és Régészeti Füzetekben tették közzé 1927-ben. Az írás tanúsága szerint gazdag anyag került a múzeum birtokába.

A második ásatásra 1928-ban került sor. Ezt dr. Tompa Ferenc, a Nemzeti Múzeum régészeti osztály öre és L. G. Clarke, a cambridgei egyetemi múzeum igazgatója végezte. Az ásatás költségeit Clarke fedezte bizonyos számú lelet átengedése fejében.

A korabeli sajtó nagy figyelmet szentelt az ásatásnak, rendszeresen tájékoztatta a közvéleményt az itt folyó munkáról és a leletekről. A Magyar Jövő 1928. március 30-i száma a következőket írja **„A gazdag lelet. A föld mélyéből felkutattott őskori leletek nem kevesebb, mint hatezer évesek s közülük nem egy olyan darab akad, mely egyetlen gyűjteményben sem fordul elő. A derékegyházi leletek: házieszközök, kések, edények, őrlőkő, balták, apró kő- és csonttorzók, obszidián szilánkok, csonthorog és tű, háló nehezek kő, korcsolyának használt szarvas csont és az edények és korsók főleg törött darabjai kilenc hatalmas ládában a Bükk hegység kőkorszakbeli gazdag és sajátságos kultúrájának hű tükröképei.”**

A területen a honfoglalás időszakából származó gyermekcsontvázat is találtak, melyet a földdel együtt emeltek ki, és szállították a Nemzeti Múzeumba. Ez is bizonyítja, hogy a későbbi korok embere is megtelepedett ezen a helyen. A Derékegyháza név is egy középkori települést sejtet.

A harmadik régészeti feltárást 1948-ban végezték a Nemzeti Múzeum munkatársai, Korek József és Patai Pál, valamint a miskolci múzeum munkatársa, Megay Géza. Munkájukról a Nemzeti Múzeum Régészeti Füzetek 1958-as kiadványában számoltak be. Néhány korabeli újságcikk és Megay Géza jelentése is megtalálható a miskolci múzeumban.

Az egykori edényi Alkotmány termelőszövetkezet tulajdonát képező földterületet a szövetkezet 1989-ben felszántotta, felparcellázta és magánszemélyek részére értékesítette.

A derékegyházi domb leletein kívül a Szendrőlád felé vezető út jobb oldalán az ún. Gátrajárón, a kóbánya alatti Bódva-parton, valamint Finken az egykori Fő út (ma Finkei út) 8-10. sz. házak alapozásakor kerültek elő újkőkori szórványleletek.

A **rézkorból** (i. e. 2500 – i. e. 1900) nem találtak jelentősebb leleteket a városban. Véletlenszerűen került elő a Semmelweis utca fölötti dombhátról, a Kistábláról egy cseréptöredék és egy agyagkanál, valamint a **péceli kultúrához** tartozó cseréptöredékeket találtak a derékegyházi ásatások alkalmával.

A **kora bronzkor** (i. e. 1900 – i. e. 1700) időszakából a derékegyházi dombon találtak leleteket, melyek az ún. **hatvani kultúrához** tartoznak. Viszonylag békés, háborúktól mentesek a korai bronzkor évszázadai. Ennek következményeként és a délkelet-európai hagyományokat követve a többrétegű (tell) települési formát valósították meg, mely a neolitikum után a korai bronzkor 3. szakaszában újra virágkorát élte. A hatvani típusú telket már a legkorábbi időktől védelmi rendszerrel látták el, sánccal vagy árokkal, a földrajzi helyzettől függően.

A **bronzkor** (i. e. 1900 – i. e. 800) leggazdagabb lelőhelyére a Ludmilla szőlőhegyen találtak. A Damak felé vezető út bal oldalán magasodó dombtetőn megerősített telepet találtak, melynek leletei a **középső bronzkor** (i. e. 1700 – i. e. 1300) **füzesabonyi kultúrájához** tartoznak.

1983-ban régészeti feltárást végeztek a területen. Az ásatást vezető miskolci régész, Koós Judit a következőket írja: „Egy 1982-ben végzett helyszíni szemlélnk alapján kezdtük meg 1983 nyarán a leletmentő-hitelesítő ásatást a Ludmilla dűlőben, ahol szőlőművelés során egy középső bronzkori települést bolygattak meg. Viszonylag kis területen dolgozhattunk csak, mivel a terület nagy része művelt zártkert. Az előkerült leletanyag a füzesabonyi kultúra klasszikus időszakára jellemző. Ép edények, svédsisak alakú tál, nagyméretű tárolóedények töredékei, hordozható, díszített tűzhely töredékei érdemelnek említést a nagy mennyiségű anyagból.

Az egyik gödörben rengeteg hamu, faszén között két ép edény és egy tál volt, benne égett gabona magvakkal. A gödörben ezen kívül cseréptöredékeket, a gödör tetején pedig égett paticsdarabokat találtunk. A szőlő- és kertművelés által erősen megbolygatott területen települési objektumokat megfigyelni nem tudtunk.”

A miskolci múzeumban van egy 1878-ból származó kézirat, amely edelényi bronzkori leleteket ír le és azok rajzait is közli, de nem jelöli meg a pontos lelőhelyet.

Szórványleleteket találtak még a Hámán Kató u. 4. (ma Kővágó u. 14.), és az Ifjúság u. 21. számú házak telkein.

A **vaskor** (i. e. 800 – i. e. 300) korai szakaszából találtak leleteket a derékegyházi dombon az újkőkori és bronzkori anyaggal keveredve. A csebi dűlőben végzett ásások alkalmával is került felszínre vaskori anyag. A **késő vaskor szkíta kori** (i. e. 560 – i. e. 300) időszakából csak egy késő szkíta csontvázas sírt találtak a Sajószentpéter felé vezető út és a borsodsziráki út elágazásánál az 1960-as években művelt homokbányában.

A **kelták** (i. e. 400 – i. sz.) jelenlétéről is csak szórványleletek tanúskodnak. Az új köztemető (Császtai út végén, a szerk.) egyik sírjának ásása közben hamvasztásos kelta sír cseréptöredékeit találták meg, melyet a miskolci múzeumban restauráltak. A lelet 1991-ben került felszínre. Az előzőekben említett homokbányában egy csontvázas kelta sírt találtak 1961-ben. A csontváz nyakán torques [sima vagy csavart fémhuzalból készült nyakperec, melyet ékszerként a bronzkortól használtak: a rómaiaknál katonai kitüntetés volt], karja mellett vasfibula [fibula = ékszerűl szolgáló csat, kapocs, tű], lába mellett vaslándzsa volt.

Egyes források szerint a század elején a borsodi földvár északi oldalának aljában egy kelta vasolvasztó kemencét ástak ki, de a kemencéről nem tudja senki, hogy hova került.

A **gepidák** keleti germán népe több forrás egybehangzó tanúsága szerint 270 táján érkezett a Kárpát-medence északkeleti csücskébe. Edelényi jelenlétükről leletek tanúskodnak.

A **hunok** az V. században kerülnek a Kárpát-medencébe, amikor Ruga nagykirály székhelyét a Tiszától keletre eső síkságra helyezte, és a közhiedelemmel ellentétben csak 30-40 évet töltöttek itt. A Lánai-völgyben hun fülbevalók kerültek elő, melyek vásárlás útján kerültek a miskolci múzeumba, de a pontos lelőhely nem ismeretes. Attila hun király halála és a hunok leverése után megalakult Gepidia közel 100 éven keresztül állt fenn.

Az 5. és 6. század homálya után a sűrű éjszaka sötétje borul arra az időre, amíg megjelennek vidékünkön az **avarok**, ez pedig csak a 7. század vége, 8. század eleje. Elnéptelenedett-e a környék, vagy éppen mert lakott volt, nem költöztek közéjük az új hódítók, nem tudjuk. Edelényben az alábbi avar leleteket találták, de ezek közelebbi lelőhelyét nem ismerjük:

– 2 db vaskengyel. Fülük négyszögletes, talpuk homorú, széles, középen alul bordával. Száruk alul kiszélesedik. Az egyik kengyel kisebb: Mérete 19 ill 20 cm.

– Vas zablá S alakú oldalpálcával. Hossza 27,1 cm.

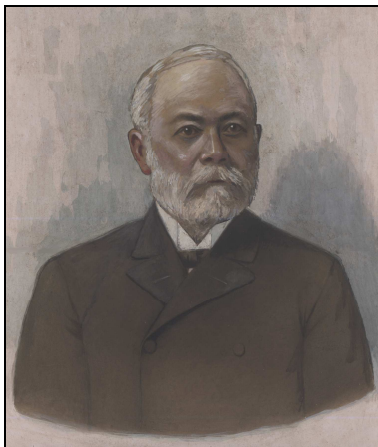
1957-ben Bendsák Lajos ajándékozta a miskolci múzeumnak.

A Sajószentpéter felé vezető út borsodsziráki leágazásánál lévő homokbányában, az 1960-as évek elején a 700-as évekből származó késő avarkori temetőt találtak. Mire a múzeum tudomást szerzett a lelőhelyről, addigra mintegy 100 sírt elpusztítottak. Az ásatások során már csak 12 sírt tudtak feltárni. A sírokban férfi és női temetkezések voltak. A férfiakat lovaikkal együtt temették el, melléjük téve fegyverüket, eszközeiket, edényeiket és a lószerszámokat. A férfiak ékessége volt a finomművű, áttört bronzból készült övveret. A nők mellé is tettek edényeket és ékszereket. Ezüst és bronz fülbevalók, továbbá fűvott üvegyöngyökből fűzött nyakékek díszítették az egykori avar nőket. A női foglalkozás jeleként orsókarikát és csontból esztergályozott tűtartót találtak mellettük. Egyik női sírban, cserépedényen kívül, gazdag vasalású favedret is betettek. A temető szélén pedig rábukkantak a legkülönösebb temetkezésre. Egy nő csontváza volt, de nem rendes állapotban, hanem feldarabolva. Valószínűleg babonás képzetből boszorkánynak tartották, és ezért temették el ilyen barbár módon.

Az avar leletek után a honfoglalás időszakának leletei következnek, melyekről a második fejezetben szólnunk.

Megjelent: Edelény és a Bódva völgye: segédkönyv a helytörténet és a természetrajz tanításához általános és középiskolák részére / Hadobás Pál. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1999. 12-15. p.

175 éve született dr. Menner Adolf

Dr. Menner Adolf

Az 1848-49-es magyar forradalom és szabadságharc honvédorvosának életéről, aki 1854 és 1890 között edelényi körorvos volt, sok mindent tudunk, hisz már kiadványainkban az évfordulók kapcsán sokat írtunk személyéről, de keveset tudunk szakírói tevékenységéről. Az alábbiakban az évforduló kapcsán a dr. Menner Adolf emlékére emelt emléktábla avatása alkalmából rendezett emlékülésen, 1999. április 16-án elhangzott dr. Menner Adolf szakírói tevékenysége című előadást közöljük, melyet Hadobás Pál mondott el.

Mielőtt dr. Menner Adolf szakírói tevékenységéről szólnék, meg kell említenem egy német nyelven írt, esztétikai tanulmánynak álcázott hazafias munkáját, melyet még egyetemista korában készített 1849-ben és Landerer és Heckenast nyomdájában került kinyomtatásra Pesten.

Az A/5-ös méretű 15 oldalas füzetecske A szépség eszményképe címmel jelent meg, alcíme Minden művészetbarátnak. A tanulmány lényege az, hogy a szépség eszményképe az emberi test, annak tökéletes alkata, az érzékszervek tökéletes működése révén ismerjük meg a világot. Az isteneket is azért ábrázolják ember formájában, mert ez a forma a legtökéletesebb. Hasonló esztétikai eszme-futtatások után kerül sor a politikai célzatú részre, melynek leglényegesebb mondandója így hangzik:

„Kit ne érintene fájdalmasan kit ne hatna meg szíve mélyéig az élet javainak hiánya? Kinek lelke ne telnék el gonddal és csüggedéssel, ha a durvaságnak és nyers erőszaknak győzelmét tapasztalná a törekvő értelem törvényszerű követelményeinek betartásával szemben? Melyik emberbarátnak ne vérezne a szíve, mikor ezt a sok bajt és szenvedést látja maga körül?

Fel a fejjel! – folytatja – Legyen számunkra megnyugtató az a tudat, hogy a gonoszság győzelme csak ideig-óráig tart. Csak bevezetésképpen szolgál az igazság és erkölcs megdicsőítésére. Hogy az ember életében

éppúgy, mint a világtörténelemben az igazság és a magasztos eszmék azok, amelyek a győzelem babérvját elnyerik. A világtörténelem költészetében így ítélkezett az értelem és művészet lángelméje a jó és gonosz fel-fogása ügyében.”

Ennek a munkának nem ismerem a teljes magyar fordítását, így erről nem tudok többet, csak amit Menner Ödön családtörténeti dolgozatában találtam.

Amikor Menner Adolf szakírói tevékenységéről beszélünk, akkor természetes, hogy valamennyien arra gondolunk, hogy munkái főleg az orvostudománnyal kapcsolatosak, hisz praktizáló orvosról van szó. Azonban látni fogjuk, hogy nyomtatásban megjelent írásai közül több foglalkozik a tudomány más területével, mint az orvostudománnyal.

Ebből is látszik, hogy az öt nyelven beszélő edelényi körorvosnak széleskörű érdeklődése volt. Írásai az Edelényben töltött 36 év alatt születtek.

Első írása a Greguss Ágost és Hunfalvy János szerkesztette, a Család Könyve első évfolyamában jelent meg 1855-ben Vulkanizmus címen, két részben, hat rajzával illusztrálva.

Írásában a Föld rétegeivel, belső anyagával, a vulkáni vonalakkal és kitérésekkel a szigetek keletkezésével foglalkozik. Engedjék meg, hogy egy részletet idézzek a 14 oldalas munkából:

„A vulkánféle erő, a föld alatt elrejtve lappangván, mintegy figyelemztető jelként hirdeti romboló küzdelmét nagy mélységből felható zörejtől. A zörej egy időben, vagy ezt néha kevésse megelőzve, néha követve, egyes lökések kisebb-nagyobb kiterjedésben megrendítik a földet. A lökések néha valóságos földrengésig fokozódnak. Most rémítő robaj és az egész hegynek megrendítése azt szokták jelenteni, hogy az ellenfeleszülő boltozatnak utolsó ereje legyőzetett. Legott engedni kezd a vulkán hatalmának, és iszonyú durranással a levegőbe röpíttetik, mintegy jeladásul, hogy megkezdődött egyike a festőileg legnagyobb, de egyúttal legborzasztóbb tüneményeknek.”

1856-ban, ugyancsak a Család Könyvében jelenik meg újabb írása Neptunizmus címmel. Először is magyarázattal tartozom a címet illetően. A neptunizmus ma már túlhaladott földtani irányzat, amely minden kőzetet vízi eredetűnek tekint. Nos, 143 évvel ezelőtt még elfogadott nézete volt a földtannak, és dr. Menner Adolf 20 oldalt szentelt munkájában ezen irányzatnak. Írását így kezdi:

„Ha földünkön semmiféle vizek nem volnának, úgy hiányoznék rajta ama leglényegesebb egy föltét, mely a szerves világ előteremtése által az embert ama nézetre jogosíthatá, hogy ő a földi alkotások végcélja. Hiányoznának az élet ama nagyszerű üt- és visszerei, mellyek a tengerből eredvén, hatalmas ívekben a levegőbe emelkednek, meg lebecsátkoznak a szárazokra, hol számtalan kisebb- nagyobb ágra bontva, tápszert gyűjtenek, sejtet ébresztenek, életet fejtenek. A buja növény leplezet helyett gyászos kietlenség borongna földünk kopár sziklamezőin és bércein, valamint néma holdunkon, az éj eme rejtélyes varázsán. Hiányoznának a réteges kőtömegek különféle fajai, mellyek a granithoz hasonló anyakő alkatrészeiül tekinthetők, s ebből kilúgzás által nyeretvén, külön-külön válva a föld felületén, mint valamely könyv levelei kiterítvék. Megemlíjtük a hatalmas varla vagy kovarcz és az ezzel rokon kőtelepeket, mellyek itt-ott több ezer láb magasságúak, továbbá az agyag- és mészkőrétegeket.”

Ír a víz megjelenéséről a Földön, a földalatti vizek elhelyezkedéséről, a gejzírek működéséről és még sok más dologról, mely a vízzel kapcsolatos.

Érdeklődése a csillagos ég felé fordul. Elsősorban legközelebbi szomszédunk érdekl. 1858-ban jelenik meg a Család Könyvében A Hold című tanulmánya, melyben ismerteti a Föld kísérőjének méreteit, mozgását, a Földtől való távolságát, hőmérsékletét. Leírja, hogy élet nem lehet rajta, mert nincs víz a Holdon, és a hang sem terjed, mert nincs levegő. Ami ebben a dolgozatában figyelemre méltó, az az, hogy állítása szerint a Hold különféle fázisai és delejes hatása befolyásolja a földi időjárását.

„A Hold időjárását befolyásoló erővel bír.” – írja és egy egész évi edelényi meteorológiai megfigyelését közli állításának bizonyítására. Ezzel a témával előtte tudományosan nem foglalkozott senki, csak népi megfigyelések voltak, de azokat nem vették komolyan.

Dr. Koppány György neves meteorológus Menner Adolf állításával kapcsolatban a következőket írja:

„A Hold-fázisok és a csapadék (vagy felhőzet) közötti összefüggést sikerült kimutatnia sok tízezer adatot magába foglaló megfigyelési adattal. A kérdést Európa számos országában megvizsgálták, elsősorban a Földközi-tenger körzetében lévő országokban. Így Spanyolországban, Olaszországban, Franciaországban, Görögországban, az utóbbi időben pedig az Egyesült Államokban is sikerült kimutatni az összefüggést a Hold-fázisok és a csapadék között. Mindezek után úgy vélem, akkor já-

runk közel az igazsághoz, ha a Hold-hatást úgy tekintjük, mint azon számos tényező egyikét, mely az időjárást befolyásolja.”

Az írásában közli a borult napok számát Edelényben a Hold különböző állásában, valamint a zivatarok számát. Egy helyen a következőket írja:

„A közönséges ember, távol a nagy tengerek valamennyi partjától, a szárazok belsejében, csak homályosan véli felismerhetni a Hold befolyását az időjárásnak határozottan föllépő változásaira; nyílt világtenger partlakosa ellenben kétségtelen vonásokban látja naponként ezen befolyást. A tenger ugyanis szabályszerű időközben naponként kétszer emelkedik, és hullámtöréssel verődik saját partjaihoz: ez a dagály neve alatt ismert tünemény; és ismét naponként kétszer visszadúl ugyanazon szabályszerű időközben: ez az úgynevezett apály. Ez a Hold keltével és lenyugtával, a dagály és a legközelebbi apály között 6 óra, 12 perc, 37 másodperc; az egyik dagály- vagy apálytul pedig a legközelebbig 12 óra, 25 perc, 14 másodperc telik el, miután egy holdnap 50 perc és 28 másodpercczel hosszabb, mint a napnak hasonló nevű körszaka.”

Az edelényi cukorgyári munkások és más környékbeli páciensek vizsgálata során sok tapasztalatot szerez az agysérülésekkel kapcsolatban. Az agynak némely boncz-életteni viszonyairól címmel jelenik meg írása először egy bécsi orvosi lapban, majd 1861-ben az Orvosi Hetilap hasábjain közlik.

Helyi vonatkozása miatt az egyik betegének ellátásáról idézek írásából:

„Domonkos János 37 éves izmos testalkatú napszámos a cukorgyárból, 1858. január 16-án ittas állapotban verekedés alkalmával fején bal-tával megsebesítettett. ...A következő nap alkalmam volt őt megvizsgálni, s a következőket észlelém.” Ezek után részletesen leírja a sebhelyét, állapotát, a páciens magatartását, majd így folytatja: „A betegnek arczkifejezése buta, beszéde megakadályozott, hallása nehéz. Minthogy megsebesítése előtt a cukorgyárban dolgozott vala, kipuhatoztam, hogy az említett működések azelőtt sértetlenek valának... A szótlanság a sérelemnek következményes baja volt, a falcsontnak behorpadása nyomásra mutatott, mely alatt az agynak részletes működése szenvedett. Az akarat szabad volt, de úgy látszott, mintha a beszéd és akarat közötti vezető híd zárva lett volna.”

A férfin műtétet hajtott végre, a behorpadt csontdarabot eltávolította, majd leírja a beteg állapotának fokozatos javulását, és írását a következőkkel zárja:

„Kiegészítésképpen meg legyen említve, hogy az egyén azóta néhány nehézköri rohamokban szenved, melyek már régtől nem mutatkoztak többé. A felgyógyult férfi azóta erős, egészséges, s jelenleg mint fűtő dolgozik a cukorgyárban.”

Írásában más, Borsod vármegyére vonatkozó adat is található.

A fent ismertetett írásával kapcsolatban idézem dr. Tass Gyula ideggyógyász főorvos véleményét, melyet dr. Gyárfás Ágnes publikált a Sztetoszkópban megjelent, Menner Adolfról szóló írásában.

„Hogy az agy szürke és fehér állományból áll, azt Vesalius óta tudja az orvostudomány, hogy az idegrostok az idegsejtek nyúlványai, azt 1840-ben Hannover leírta, de hogy az idegsejt és a hozzá tartozó idegrostok nemcsak anatómiai, de működési egységek is, azt Menner előtt nem tudták, legalábbis nem írták le.”

Menner Adolf állandóan búvárkodik. A váltóláz okainak kutatása felé fordul. Szembehelyezkedik az akkori téves feltevással, mely szerint ezt a betegséget idegbaj, vagy a máj és epe betegségének tartották és így is tanították. Adalék a váltóláz tanához című tanulmányában azt írja: „A betegségnek rejtélyes okai vannak.” Csak jóval később fedezi fel egy angol orvos, hogy a maláriát egy szúnyogfajta csípése okozza.

Figyelme ismét a Hold felé fordul. A holdkórral foglalkozik, keresi annak okát.

A betegséget a Hold periódusaival hozza összefüggésbe. Az Orvosi Hetilap 1865-ben öt részben közli a témáról szóló tanulmányát A holdkór-ok címmel. A cikkben két általa szerkesztett ábrát is közöl állítása bizonyítására.

A következőket írja: „Ép oly kevés érdeklődéssel bír előttünk egy más neme az idevágó észleleteknek, melyeknek helyességeért újabb kori orvosok kezeskednek. Ha Reil szerint a Hold Batáviában a matrózoknál nappali vakságot idéz elő; ha Balfour azt állítja, hogy a holdvilágban alvás Kelet-Indiában sokféle betegséget okoz; ha Jürg a Hold sugaraival egy nemét a csúznak, dagadt arcot, fejfájást, gyomor bajokat akar okozati összefüggésbe hozni, komolyan erősítvén, mikép az óvatossági szabályok könnyelmű elhanyagolása miatt, a Hold sugarai arcán és kezein súlyos bajokat eredményeztek, úgy valóban zavarba ejtetünk, vajjon az ilyféle káprándos nézetet nem kell-e szintén valamely holdkórféle beteg-

ségre magyaráznunk. Mindenesetre nagy kár, hogy e mesék és mondák a pozitív tudományra nézve semmi értékkel nem bírnak; mert kiválólag alkalmasak volnának nemcsak holdnak a szerves világrai befolyását megerősíteni, hanem egyhangúlag be is bizonyítani, hogy ezen hatást semmi egyéb tulajdonságban, mint annak fényében kell keresnünk.

Végre még az idegkórnak egy nemét említtem meg, mely holdkór elnevezése alatt lévén ismeretes, oly gyakran észleltetett, mégpedig néha igen hiteles férfiak által, kik azt a hold befolyásából származtatták le, miszerint ezen állítás valóságát kétségbe vonni semmi alapos okunk nincsen, habár annak megerősítésére még szorgalmatos és tudományilag kielégítő nyomozások kelleneek.”

Egy betegét Edelényben évekig megfigyelés alatt tartotta, feljegyzéseket készített állapotáról. Azt írja: „...a Hold-befolyás 10 évi időszakhoz van kötve, s hogy ennél fogva a legközelebbi rohamok 1864. évben (tehát már 1854-től kezeli és figyeli a betegét) fognak bekövetkezni. S valóban nem csalódtam. A szenvedő két napi ideges nyugtalanság után ismét görcsöktől lepetett meg, melyek ellen már több órával a roham előtt – melyek bekövetkeztét előre érezte – hólyaghúzózt alkalmazott.”

Még két munkájáról tesz említést a Pallas Nagy Lexikona: A tudás hatása (1886) és Az atomok szerkezete (1892) címűről, ezeket azonban még nem sikerült megtalálnunk.

*Megjelent: A Borsodi Tájház közleményei 5.
Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény. 1999. 21-26. p.*

Mit olvastak az Ormospusztai Munkások Olvasókörének tagjai 1935-ben?

Az olvasókör a Diósgyőri Vas- és Acélgyárhoz tartozó üzemek közül az utolsóként jött létre 1926-ban. Egyes visszaemlékezések 1924-re datálják megalakulását, amikor néhány munkás létrehozta a vendéglőben az Iparos Asztaltársaságot, azonban a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárban is megtalálható alapszabályra 1926-ban került a Belügyminisztérium működést engedélyező pecsétje.

A tekepálya avatása 1935-ben

Bittner Mihály könyvtáros

Az olvasókör keretén belül húsz-
éves fennállása alatt működött vonós-
és fúvószenekar, énekkar, színjászó- és
táncsoport. Könyvtárának alapjait a
Kovács József tanítótól vásárolt mint-
egy 300 db könyvvel vetették meg. A
kulturális tevékenység mellett a sporttal
és különböző közös szórakozást jelentő
játékokkal is törődtek. A könyvtár
szomszédságában saját erőből tekepá-
lyát építettek.

Az olvasókör 1938-ban felvette
Hibbey-Hosztják Albert nevét, aki a
bánya első igazgatója volt, és 1909-től
1928-ig irányította a munkát. A bányák
államosítása után (1946) az olvasókör
megszűnt, mert az új hatalom a szak-
szervezetekre bízta a kultúra irányítá-
sát, szervezését az üzemekben.

Jelen dolgozatomban az olvasókör könyvtári állományának összeté-
telét ismertetem egy 1935-ből fennmaradt könyvjegyzék alapján.

1971-ben Magyar András, a Szakszervezetek Borsod-Abaúj-Zemplén
Megyei Tanácsa Központi Könyvtárának igazgatója a Borsod-Abaúj-
Zemplén megye és Miskolc Munkáskönyvtárainak története című művé-
nek 13. oldalán azt írja: „Arról, hogy készült-e az állományról nyomta-
tott katalógus vagy jegyzék, nincs tudomásunk.” Nos, készült könyv-
jegyzék, mégpedig 1935-ben, Miskolcon. Eszerint az állomány 1292 da-
rabból állt. (Magyar András 2000 kötetre becsülte a könyvek számát.)
Segítségével fel lehet tární az anyag összetételét.

A katalógus szakrendi bontás nélkül, szerzők szerinti betűrendben so-
rolja fel a műveket, vonalazott táblázatba szerkesztve, melynek minden
oldalon van hármás felosztású fejléce a következő szöveggel: Író neve /
Könyv címe / Szám. A címek után – egy-két esettől eltekintve – rövi-
dítve közli a könyv műfaji hovatartozását: r. = regény, szind. = színda-
rab, v. = vers, ifj. r. = ifjúsági regény, utl. = útleírás, d. r. = detektívre-
gény, gyerm. = gyermekkönyv, tan. = tanulmány, korr. = Korrajz, tört. =
történelmi mű, elb. = elbeszélés, tud. = tudományos mű, életr. = életrajz,
de van, ahol teljes megnevezést alkalmaz, pl.: napló, szakkönyv. A szer-

zón és a címen kívül közli a leltári számot, vagy amennyiben több példány van egy műből, számokat.

Minden betűrendi felsorolás után helyet hagytak az új könyvek kézzel történő beírása számára, ezért áll a könyvjegyzék 64 oldalból, hiszen a benne szereplő könyvek száma nem indokolná ezt a terjedelmet. A címléírások nagyon rövidek (szerző, cím), és sokszor pontatlanok.

A könyvtár állománya 476 szerző 1039 művének 1278 kötetéből és 14 szerző megjelölése nélküli könyvből (pl. Magyar népballadák, Tolnai Világlexikona, Magyar népdalok, magyarság Évkönyve stb.) állt, így a teljes állomány 1045 mű 1292 példányban. Mennyiségileg is messze felülmúlja az Edelényi járás korabeli könyvtárainak állományát. A népkönyvtárak „Nagy Könyvtár” típusát is mindössze 256 kötettel létesítették.

Az állomány megoszlása műfajok szerint a következő:

<i>Regény:</i>	<i>769 db,</i>
<i> ebből külföldi szerző műve</i>	<i>356 db.</i>
<i>Elbeszélés:</i>	<i>133 db,</i>
<i> ebből külföldi szerző műve</i>	<i>27 db.</i>
<i>Detektívregény:</i>	<i>58 db,</i>
<i> ebből külföldi szerző műve</i>	<i>53 db.</i>
<i>Vers:</i>	<i>133 db.</i>
<i>Színmű:</i>	<i>62 db.</i>
<i>Ifjúsági regény:</i>	<i>24 db.</i>
<i>Útleírás:</i>	<i>29 db.</i>
<i>Tudományos mű:</i>	<i>14 db.</i>
<i>Történelmi mű:</i>	<i>30 db.</i>
<i>Életrajz:</i>	<i>13 db.</i>
<i>Mese:</i>	<i>6 db.</i>
<i>Egyéb (az előzőekbe nem sorolható):</i>	<i>93 db.</i>

Nincs arra mód, hogy a könyvjegyzékben szereplő valamennyi szerzőt és művet felsoroljam, de úgy gondolom, hogy az alábbi válogatás is elegendő ahhoz, hogy megrajzoljuk az ormospusztai munkások irodalmi tájékozódásának és olvasási kultúrájának körvonalait az 1930-as években.

Neves magyar és külföldi írók könyvjegyzékben szereplő műveinek száma:

BRÓDY Sándor – 3 regény, 1 elbeszélés.

GÁRDONYI Géza – 25 regény 28 példányban, 5 színdarab, 1 vers,
1 elmélkedés, 4 elbeszélés 5 példányban.

HELTAI Jenő – 2 regény.

HERCZEG Ferenc – 4 regény, 1 színdarab, 1 elbeszélés.

JÓKAI Mór – 34 regény 65 példányban.

KAFFKA Margit – 2 regény.

KARINTHY Frigyes – 3 mű.

KASSÁK Lajos – 1 regény.

KOSZTOLÁNYI Dezső – 1 elbeszélés.

KRÚDY Gyula – 5 regény, 2 elbeszélés, 1 napló.

MIKSZÁTH Kálmán – 11 regény 16 példányban, 14 elbeszélés
19 példányban, 3 egyéb mű.

MÓRA Ferenc – 5 regény 7 példányban, 3 elbeszélés.

MÓRICZ Zsigmond – 2 regény, 2 elbeszélés, 1 napló.

SZÉP Ernő – 2 regény.

TAMÁSI Áron – 2 regény.

TERSÁNSZKY Józsi Jenő – 3 regény.

ZILAHY Lajos – 5 regény 6 példányban, 4 színdarab, 1 vers.

BALZAC, Honoré – 9 regény 13 példányban, 1 elbeszélés.

BARBUSSE, Henry – 2 regény, 1 elbeszélés.

CERVANTES – 1 elbeszélés.

CSEHOV – 4 regény, 1 elbeszélés, 1 színdarab.

DICKENS – 10 regény 20 példányban.

DOSZTOJEVSZKIJ – 1 regény.

DOYLE, Conan – 3 detektívregény.

Id. DUMAS, S. – 12 regény 29 példányban.

Ifj. DUMAS, S. – 1 regény.

FRANCE, Anatole – 4 regény.

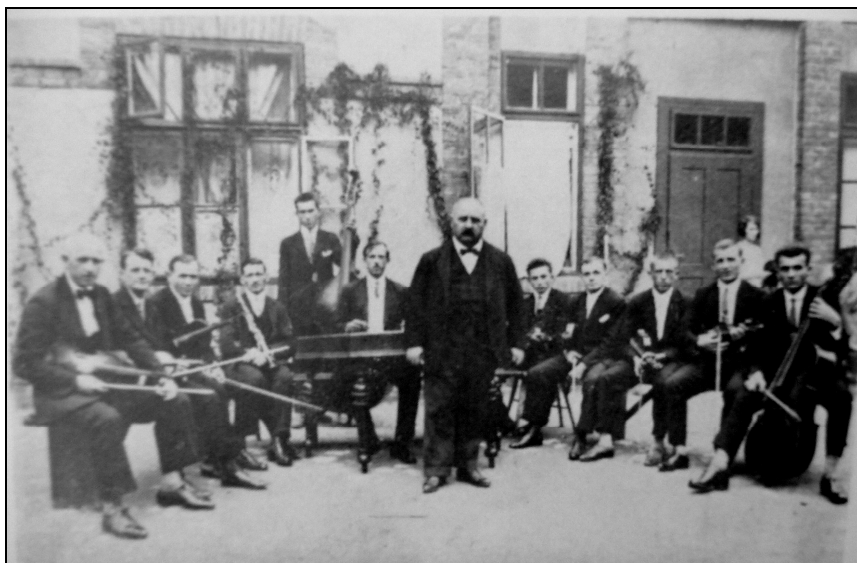
GOGOL – 1 regény.

GORKIJ, Maxim – 1 regény, 1 elbeszélés.

HUGO, Viktor – 11 regény 23 példányban.

LONDON, Jack – 8 regény.

MAUPASSANT, Guy – 1 regény, 1 elbeszélés.
ROLLAND, Romain – 4 regény, 1 színdarab.
SHAKESPEARE – 5 színdarab 8 példányban.
STENDHAL – 1 regény, 1 elbeszélés.
TOLSZTOJ, Lev – 9 regény 28 példányban, 2 elbeszélés, 1 egyéb.
VERNE Gyula – 13 ifjúsági regény.
WELLS, H. G. – 21 regény 32 példányban.
WILDE, Oscar – 6 regény 7 példányban, 1 elbeszélés, 2 színdarab, 1 vers.
ZOLA, Emil – 13 regény 22 példányban.

Az olvasókör első zenekara (1927)

Költők:

ADY Endre – 5 vers, 2 elbeszélés.
ARANY János – 4 vers 10 példányban.
BABITS Mihály – 2 vers, 2 regény.
BERZSENYI Dániel – 1 vers.
CSOKONAI VITÉZ Mihály – 1 vers.
KAZINCZY Ferenc – 1 vers.
KISFALUDY Károly – 1 vers, 2 színdarab.

KÖLCSEY Ferenc – 1 vers.
PETŐFI Sándor – 2 vers 4 példányban
TOMPA Mihály – 2 vers 3 példányban.
VAJDA János – 1 vers.
VÖRÖSMARTY Mihály – 4 vers.
DANTE – 1 vers 2 példányban.
GOETHE – 2 vers, 1 színdarab.
PUSKIN – 1 vers.

Az alábbiakban a napjainkban már kevésbé ismert, illetve olvasott hazai és külföldi írók közül válogattam:

ABÁDI Imre – 2 regény.
BABAY József – 3 regény.
BECZÁSSY Judit – 3 regény 4 példányban.
BERKES Imre (Izidor) – 2 regény.
BLASKÓ Mária – 2 ifjúsági regény.
CSATHÓ Kálmán – 2 regény.
CHOLNOKY László – 3 regény.
FALU Tamás – 3 regény.
FORRÓ (1899-ig Fischer) Pál, dr. – 4 regény.
KOMÁROMY János – 8 regény 9 példányban.
LAKATOS László – 2 regény, 2 színdarab.
LÁZÁR István – 4 regény 5 példányban, 1 elbeszélés.
PEKÁR Gyula – 3 regény 7 példányban, 1 elbeszélés.
RÁKOSI Viktor – 3 regény, 4 elbeszélés 6 példányban.
SZEDERKÉNYI Anna – 4 regény, 1 vers.
SZEKULA Jenő – 6 regény.
SZEMERE György – 3 regény 4 példányban.
BAZIN, René – 2 regény.
BENOIT, Pierre – 2 regény.
BARBUSSE, Henri – 2 regény, 1 elbeszélés.
COURTHS-MAHLER, Hedvig – 8 regény.
(Köteteit napjainkban is nagy példányszámban adják ki.)
CROKER, Bithia Mary (Sheppard) – 8 regény 13 példányban.
HAGGARD, Henry Rider, sir – 4 regény.
HAMSUN, Knut – 9 regény, 11 példányban.

LEBLANC, Maurice – 12 detektívregény 13 példányban.

LEROUX, Gaston – 2 regény, 1 detektívregény.

PREVOST, Marcel – 3 regény, 4 példányban, 1 elbeszélés.

A könyvtár anyagában a már említett Shakespeare-drámákon kívül ott volt néhány magyar (Katona József: Bánk bán, Madách Imre: Az ember tragédiája, Szigligeti Ede: Színművek) és külföldi (Ibsen: Per Gynt, G. B. Shaw: Barbara őrnagy, Molière: Fösvény) színmű is, melyek tovább növelték az állomány értékét.

Az olvasókör fúvószenekara 1932-ben

A történelemtudományt elsősorban a két világháború közötti Magyarország társadalmi és politikai viszonyait tükröző könyvek képviselték. A Trianon után felerősödött nacionalizmus, az emberek emlékezetében még elevenen élő első világháború és az Európa tudatában rémképként megjelenő bolsevizmus adták a témát. Az alábbiakban ezekből a könyvekből sorolok fel néhányat:

Gr. APPONYI Albert: Igazságot Magyarországnak.
BARÁTOSI BALOGH Benedek: Turáni regék, Déli turánok, Vázlatok a török testvéreink életéből.

A magyar nép hősei.

JÓZSEF kir. Herceg és társai: Vereckétől Trianonig.

PILCZ Jenő: A nagy háború írásban és képben.

Dr. PRESZLY Lóránd: A csendőrség úttörői.

Dr. RÉVAY József: Gömbös Gyula élete és politikája.

Dr. SZABÓ László: A bolsevizmus Magyarországon.

SZÁDECZKY-KARDOSS: Az oláhok Erdélybe törése.

v. SZÉCHY L. és társai: A tíz éves vitézi rend.

Dr. VÁRY Albert: A vörös uralom áldozatai.

Az útleírások, melyek távoli, ismeretlen világokat és népeket hoznak otthonunkba, mindig népszerűek voltak. Hogy az ide sorolható 29 mű az 1292 kötetes állományhoz viszonyítva (valamivel több mint 2 százalék) arányaiban talán kevésnek tűnhet, de a címeket olvasva úgy gondolom, hogy a téma iránt érdeklődő olvasó kedvére válogathatott a könyvek között képzeletbeli utazásainak megtételéhez. Ennek illusztrálására említünk meg néhányat:

AGOSTINI, Alberto: Tíz esztendő a Tűzföldön.

ALMÁSY László: Autóval Szudánba.

BAKTAY Ervin: A világ tetején.

BARÁTOSI BALOGH Benedek: Kínai vizeken; Bolyongások a mandzsui népek között; Mongolok, burjátok.

CHOLNOKY Jenő: Afrika.

STEIN Aurél: Homokba temetett városok, Nagy Sándor nyomában Indiában.

HEDIN, Sven: Ázsia szívében.

Dr. SZEBERÉNYI I.: A magas Északon.

AZ „egyéb” könyvek közé sorolt művek igen változatos témájúak. Az egészségügytől kezdve a bányászathoz kapcsolódókon keresztül jelen volt az állományban az irodalomtudomány, a pszichológia, a magyar népdal és népballada is. Lássunk néhány példát:

Gr. APPONYI Albertné: Asszonyokról asszonyoknak.

Bányásznóták.

BEÖTHY Zsolt: Irodalmi tanulmányok.

BÉRI Gyula: Pascal gondolatai.

Diesel gépek.

Dr. FERENCZI Sándor: A hisztéria, Pszichoanalízis, Lélekelemzés, Az álomról, Totem és tabu, A pszichoanalízis haladása, Ideges tünetek.

GYULAI Pál: Irodalmi tanulmányok, Dramaturgiai tanulmányok és emlékbeszédek.

Magyar népdalok.

Magyar népballadák.

Dr. SCHRÉTER Z.: A borsod-hevesi szén- és lignitterületek bányaföldtani leírása.

Az olvasókör Palotás táncsoportja 1932-ben

Rövid áttekintésem végére érve remélem, sikerült hű képet adnom arról, hogy mit olvastak az ormospusztai munkások olvasókörének tagjai 1935-ben.

Befejezésül néhány szót megérdemel még a munkások által összegyűjtött könyvállomány további sorsa. Az olvasókör megszüntetése

(1946) után ez az állomány volt az alapja a szakszervezeti működtetésű könyvtárnak, és tovább szolgálta a helyi művelődést. A fúvószenekar és a sportkör mellett hosszú időn keresztül a könyvtár volt az az intézmény, amelyet nem fenyegetett a megszűnés veszélye. Azonban a szénbányászat válságának elmélyülése (vagyis a fenntartás anyagi alapjainak nagymértékű csökkenése) miatt 1983-ban feloszlott a fúvószenekar (tagjai közül többen a még működő környékbeli bányász „rezesbandákba” léptek át). A könyvtárra is hasonló sors várt volna az 1987-es bányabezárás után. Szerencsére a nagyközség (az 1953-ban Ormospusztáról Ormosbányára átkeresztelt telep ugyanis akkor még Izsófalvához tartozott), majd az 1993-ban történt önállósulást követően a helyi önkormányzat biztosította további fenntartását, és így az egykori olvasókör megmaradt könyveit ma is kézbe vehetik az érdeklődők. De ez már egy másik történet, mely kevésbé szívderítő.

Irodalom

Az Ormospusztai Munkások Olvasóköre könyvtárának könyvjegyzéke. Miskolc. 1935. Schvarcz Soma. 64 p.

HADOBÁS Pál: Az ormospusztai munkások olvasóköre (1926-1946) = Szülőföldünk. A megyei honismereti mozgalom közleményei, 25-26. Miskolc. 1997. 60-62.p. 2 kép.

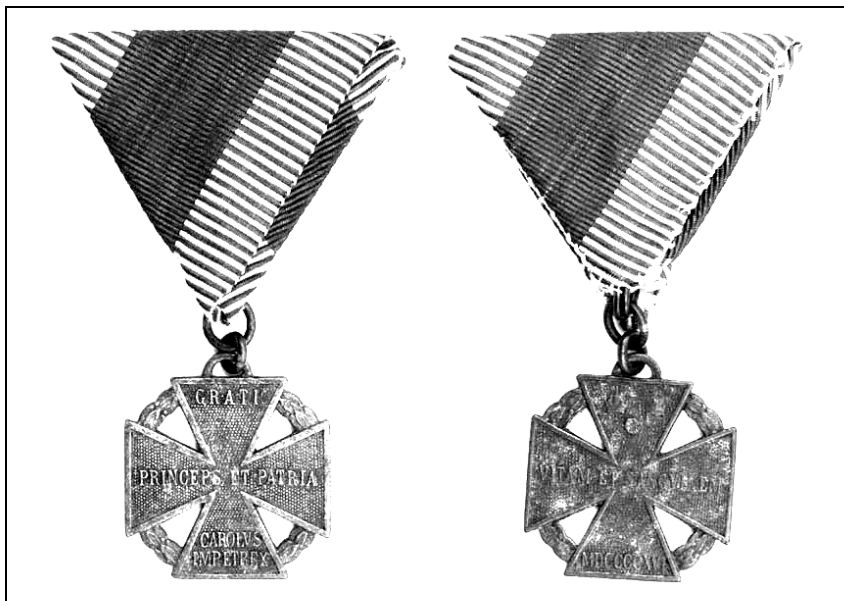
MAGYAR András: Az Ormospusztai Munkások Olvasókörének története. Miskolc. 1971. Szakszervezetek B.-A.-Z. Megyei Könyvtára. 47 old. Képekkel. (Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc munkáskönyvtárainak története.

Megjelent: Új Hegyvidék. 2006 tél (Szendrő) 98-104. p.

**NUMIZMATIKA,
FALERISZTIKA**

A Károly-csapatkereszt *Egy kitüntetés utóélete*

Az elismerést kiérdemlő cselekedetek megjutalmazására már a múlt században (19. sz., a szerk.) a kitüntetések megkülönböztető rendszere állt az uralkodó rendelkezésére az Osztrák-Magyar Monarchiában is, ami még további részletekkel bővült századunkban, s a háborúk alkalmával a kitüntetések és a kitüntetettek száma is megnőtt. A különféle rendjelek (Katonai Mária Terézia Rend, Szent István Rend stb.) adományozásakor a megjutalmazottak bizonyos kedvezményekben részesültek. Nemességet kaptak, bárói vagy grófi rangra emelkedtek, máskor bizonyos összegű évjáradék volt a jutalmuk. Ezeket a kedvezményeket az alapító okirat (statutum) tartalmazta.

A kitüntetés elő- és hátoldala

A Károly-csapatkereszt alapító okirata nem biztosít semmilyen kedvezményt tulajdonosának, mégis a két világháború között az 1920-as 30-as években született törvények és rendeletek révén a kitüntetéssel rendelkező egyéneket illette meg a legnagyobb kedvezmény.

A kitüntetés leírása: Szélesedő szárú talpas kereszt, a szárak között babérkoszorúval, az előlapon GRATI / PRINCEPS ET PATRIA / CAROLUS / IMP. ET REX négysoros felirat, a hátlapon az osztrák császári és magyar királyi korona C. monogram és VITAM ET SANGVINEM MDCCCCVI felirat. Készült cinkötözetből, alumíniumból és bronzból. Háromszög alakú, piros, szélein piros-fehér bordázású szalagon viselték. Mérete: 32 X 19 mm.

A Károly-csapatkereszt külalakra megegyezik az I. Ferenc (1792-1835) által 1814-ben alapított Hadseregkereszttel vagy más néven Ágyúkereszttel, amelyet az I. Napóleon elleni háború emlékére a franciáktól zsákmányolt ágyúkból készítettek.

A kitüntetés alapszabályát báró Hazai Samu m. kir. Honvédelmi miniszter tette közzé a Rendeleték Tárában 1916 decemberében. Hogy kik kaphatták meg a kitüntetést? Erről az 1916. december 13-án kelt legfelsőbb hadparancsban kihirdetett alapszabály így szól:

„1. a cs. és kir. hadsereg, az osztrák honvédség, a m. kir. honvédség, az osztrák és m. kir. népfőlkelő-alakulások, a népfőlkelésre kötelezett testületek és a háború tartamára föllállított önkéntes alakulások kötelékébe tartozó gyalogság, vadászcsapat, lovasság, tábori, hegyi- és vartűzészég hozzátartozói, a csapattest-parancsnokig bezárólag., ha az ellenség előtt a csapatok harcra kijelölt részeinél legalább 12 heti harctéri szolgálatot beigazolnak és ezalatt a harctéri szolgálat alatt az imént említett részeknél harcban részt vettek. A szolgálatteljesítés kezdetéül az a nap teendő, amelyiken az a csapat, amelynél az igényjogosult be volt osztva, az ellenség előtt harcászatiilag alkalmaztatott (felderítés, ütközetmenet, biztosítás stb.). A háború folyamán az ellenség előtt harcászatiilag már alkalmazott csapatokhoz bevonult egyénekre nézve az említett szolgálatteljesítés kezdetéül az ehhez a csapathoz történt bevonulásuk napja teendő.

2. az árkász-, utász-, vasúti csapatok hozzátartozói, ha osztaguk a fent megjelölt 12 heti időtartam alatt harcoló csapatként alkalmaztatott és az illető egyének tényleges harcokban vettek részt vagy ellenséges behatás alatt ezekre a csapatokra háramló műszaki szolgálatot láttak el.

3. a légjáró-csapatok hozzátartozói, akik a fent megjelölt időtartam alatt legalább 10 légjáratot tettek meg az ellenség felett.

4. az erősített helyek műveinek, záróművek, erődök és megerősített harcállások megszálló-csapataihoz tartozó összes egyének, ha valamely erődített műben, záróműben, erődben és megerősített harcállásban a fentiekben megállapított feltételek mellett legalább 12 heti harctéri össz-szolgálatot beigazolnak és ezen harctéri szolgálat alatt az erődített hely, járómű, erőd, harcállás lövetésén vagy egyébként harcokban vettek részt.

5. a cs. és kir. haditengerészetnél a szolgálatba helyezett hajók, járóművek és naszádok védőőrségét képező egyénei, ha járóművük valamely ellenséges műveletben vett részt és ha az illetők a háború folyamán legalább 12 heti behajózási időt beigazolnak, vagy ha behajózásaik bármennyi ideig tartott is, de járóművük a háborús események folytán elsülylyedt, tönkrement. A repülő szolgálatban alkalmazott oly egyének, akik legkevesebb 12 heti szolgálatot beigazolnak és ezen időtartam alatt legkevesebb 10 hadi légutat tettek meg. A tengerész-zászlóaljhoz, matróz-különítményekhez és szigetvédőőrségekhez tartozó egyének, ha legalább 12 heti arcvonal-szolgálatot teljesítettek és ezalatt a szolgálatuk alatt harcban vettek részt. Az akna-különítmények és fel nem fegyverzett jelző-megfigyelőállomások védőőrségei, ha 12 heti szolgálat időtartama alatt harcoló csapatként alkalmaztattak s tényleg harcokban vettek részt vagy ellenséges behatás alatt műszaki szolgálatot teljesítettek. Erődítmények és felfegyverzett jelző-, és megfigyelő-állomások védőőrségei, ha 12 heti össz-szolgálatot beigazolnak és ezen harctéri szolgálat alatt az erődítmények lövetésén vagy egyébként harcokban vettek részt.

6. az építő-századokhoz tartozó egyének, ha 12 heti össz-szolgálatuk tartama alatt harcoló csapatokként alkalmaztattak és az illető egyének tényleg harcokban vettek részt vagy ellenséges behatás alatt műszaki szolgálatot teljesítettek.

7. a cs. és kir., m. kir. (m. kir. horvát-szlavón) csendőrséghez, Bosznia és Hercegovina csendőrségéhez, a katonai határ-, partvédő és vasútbiztosító szolgálatban közreműködő pénzügyőrséghez és a magyar királyi határrendőrséghez tartozó egyének, ha ellenség előtt teljesített legalább 12 heti harctéri össz-szolgálatot beigazolnak s harctéri szolgálatuk alatt harcokban részt vettek és osztagjaik (járőreik, őrseik) ezidő alatt harcoló csapatokként alkalmaztattak.

8. mindazon egyének, akik ellenséges behatás folytán szenvedett sebesülésük vagy szolgálatuk közben szenvedett sérülésük miatt oly alkalmaztatásban, amely a Károly-csapatkeresztre való igényt indokoltá teszi, 12 heti harctéri, behajózási össz-szolgálatot, összidőt, illetőleg 10 hadi légiutat nem igazolhatnak ugyan, de az első pontokban foglalt feltételeknek megfelelnek.

A Károly-csapatkereszt odaítélése a csapatparancsnokok, önállóan kikülönített osztály- vagy alosztályparancsnokok javaslata alapján történik. Kétes esetekben, különösen, ha a fentebbi pontokban nem említett csapatok az előírt feltételeknek megfelelnek alaposan indokolt javaslattal a cs. és kir. hadügyminisztérium, a cs. és kir. osztrák honvédelmi minisztérium, a m. kir. honvédelmi minisztérium és a cs. és kir. hadügyminisztérium tengerészeti osztályának határozata kérendő ki.

A Károly-csapatkereszt viselésének jogosultsága az állományparancsban kihirdetendő, az anyakönyvi lapon előjegyzendő, a tiszti és legénységi minősítvényi táblázatban feltüntetendő.

A „nem igazolt” hadifoglyok nem jogosultak a Károly-csapatkereszt viselésére.

A Károly-csapatkereszt a részesítettek tulajdonát képezi és az illetőnek halála után örökösire marad. Elvonják azonban a Károly-csapatkeresztet mindazon esetekben, amelyekben egyéb érdemjelek megfosztása is a bírói elítéltetésnek folyamányát képezi.”

Később bizonyos módosításokat hajtottak végre az eredeti alapszabályon. Így például az „ellenséges behatás alatti szolgálat-teljesítést” minden egyes napra külön kellett igazolni, testi sérülésnek minősült a harctéri szolgálatban bekövetkezett fagyás, illetve hóguta is. Egyéb betegségek azonban a Károly-csapatkeresztre való igényjogosultság szempontjából nem jöhettek szóba. Azoknak, akik 12 heti arcvonalszolgálat teljesítése előtt estek hadifogságba, csak akkor lehetett igényük – igazolás esetén is – a Károly-csapatkeresztre, ha a hadifogságból olyan időpontban tértek vissza, amikor már nem voltak hadműveletek.

Az első világháborúban elszenvedett vereség miatt a fronton harcolt katonák jelentős része nem kapta meg a kitüntetést, ezért a viselésre jogosító igazolványokat először 1936. június 30-ig, majd 1938. december 31-ig lehetett beszerezni.

Az igényjogosultság már sok esetben okmányokkal és az előljáró-parancsnokok véleményével nem volt igazolható, ezért két hitelt érdemlő tanú vallomása alapján történő igazolást is elfogadtak szükségképpen. Tanúként csak olyan tiszteket és legénységi állományú katonákat fogadtak el, akik együtt szolgáltak az igénylővel és harcvonalszolgálatukat igazolni tudták.

A kitüntetés tulajdonosai az alábbi kedvezményekben részesültek 1938-ig:

– 1925-ben rokkantellátási adót vezettek be. A Károly-csapatkereszttel rendelkezők a megállapított adótételnek a felét fizették.

– 10 % adókedvezmény illette meg őket, amennyiben a terhükre kivetett földadó, házadó és általános kereseti adó együttes évi összege az 50 pengőt nem haladta meg.

– A négy gyermekem felüli adókedvezmény minden további gyermek után 5-5 % a föld-, ház- és általános kereseti adóból, valamint az ezek után járó állami, törvényhatósági és közösségi adóból.

– A m. kir. belügyminiszter 108.623/1936. számú körrendelete az 1931. III. törvénycikk 20. fejezetében említett állásokra pályázó frontarcosok elsőbbségi igényeinek igazolásáról szól.

– 1929-ben megalakul az Országos Frontharcos Szövetség, melynek – többek között – a Károly-csapatkereszttel rendelkezők is tagjai lehetnek.

A Kereskedelmi Minisztérium az Országos Frontharcos Szövetség elnökségének előterjesztésére 1936-ban a Szövetség tagjai részére a vasúton az alacsonyabb kocsi osztályra váltott menetjeggyel a magasabb kocsi osztályon való utazást engedélyezte, ami kb. 33 %-os vasúti díj-kedvezménynek felelt meg.

1938. január 4-én életbe lép a Tűzharcos törvény. A törvény 1. paragrafusának 1. bekezdése kimondja: „A jelen törvény alkalmazása szempontjából „tűzharcos” minden magyar állampolgár, aki az 1914-1918. évi világháborúban teljesített arcvonalbeli szolgálata alapján a Károly-csapatkereszt igazolt tulajdonosa.”

A törvényben is különböző adókedvezmények, állások betöltésével és a gyermekek iskoláztatásával kapcsolatos kedvezmények szerepelnek.

A mozgóképzemek engedélyezésénél a tűzharcosokat előnyben részesítették.

A tűzharcosok „jó” tanulmányi eredménnyel tanulmányokat folytató gyermekei – az illető tanintézetre, illetőleg főiskolára vagy egyetemre megállapított tandíjmentességi százalékon belül – a tandíjmentességért, a beíratási díj, a vegyes díj és minden egyéb díj alóli mentességért, avagy más kedvezményért folyamodók között egyenlő feltételek mellett előbbséget élveztek.

Az öregségi biztosítással kapcsolatban a törvény az alábbiakat mondja ki: „Az a férfi munkavállaló, aki hatvanötödik – ha tűzharcos hatvanharmadik – életévét már betöltötte vagy az 1939. évi január hó 1. napjáig betölti, az őt megillető öregségi járadék folyósítását a községi előjáróság, polgármester útján kérheti.”

Csak 1938-ig álltak rendelkezésemre adatok, így eddig az időpontig tudtam nyomon követni a kitüntetés utóéletét.

Valószínű, hogy a világháború közeledtével – s kiváltképp annak ideje alatt – még további kisebb-nagyobb kedvezményben részesültek e kitüntetés tulajdonosai, mely kedvezmények egy részét, vagy egészét minden bizonnyal már sokan nem élvezhették, hisz a tragikus véget ért háború áldozatai lettek.

Az azonban biztos, hogy a juttatott kedvezmények a háborúban elszenvedett borzalmakat nem kárpótolhatták.

Irodalom

Magyar Frontharcos Mozgalom. Budapest. 1938. 788 p.

Héri Vera – Makai Ágnes: Kitüntetések. Budapest. 1990.

Bánki Vajk Emil: Magyar vonatkozású rendjelek, kitüntetések. = Az Érem. 1960. XVI (15) 1-7. p.

Bánki Vajk Emil. = Az Érem. 1967. XXIII (39-40) 420-421. p.

Megjelent: Éremtani Lapok 23. sz. 1994 február. 3-7. p.

Az Országos Frontharcos Szövetség jelvénye

Az Országos Frontharcos Szövetség a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) keretén belül alakult meg. A szervezéshez már az 1920-as évek elején hozzáfogtak.

Kertész Elemér 1924 őszén egy alapszabály tervezetet ismertetett szűkebb körben, melyet 1925-ben a MOVE országos nagygyűlése elé akart terjeszteni, de ez valamilyen oknál fogva elhalasztódott.

Végül is 1929. május 12-én délelőtt 11 órakor tartotta meg alakuló közgyűlését a MOVE Országos Frontharcos Szövetség. Szervező, végrehajtó bizottság került a szövetség élére, melynek elnöke vitéz Borbély Maczky Emil, ügyvezető alelnöke Kertész Elemér, főtitkára Lázár Emil lett.

A közgyűlés az ideiglenes vezetőség feladatává tette, hogy készítse el a szövetség önálló alapszabályait, és eszközölje ki azoknak kormányhatósági jóváhagyását.

Az alapszabály a szövetség célját a következőképpen határozza meg:

„A világháború volt magyar frontharcosai között ápolni és továbbfejleszteni a hazafias alapon nyugvó bajtársi szellemet, a katonás fegyelmet, a kölcsönös áldozatkésztséget. Küzdeni a nemzetközi felforgató irányzatok ellen, a tagok erkölcsi és kizárólagosan frontharcos minőségükből származó anyagi érdekeinek védelme, a tagok szellemi és anyagi erejét a nemzet egyetemes érdekeinek szolgálatába állítani, frontharcos jóléti intézmények megteremtése. Ezen cél elérésére a szövetség az alapszabályokban meghatározott összejöveteleket, ünnepélyeket tart. A tagok szociális jólétét előmozdító intézményeket létesít, vagy ilyeneket anyagi erejéhez képest támogatni igyekszik.

Kegyelettel őrzi az elhunyt szövetségi tagok emlékét és a méltó megörökítés kérdését napirenden tartja. Sírjukhoz, emlékműveikhez évenként egyszer – lehetőleg testületileg – kivonul és azt megkoszorúzza, az összejöveteleken pedig egy-egy emlékbeszéddel áldoz emlékezetüknek.”

A szövetségnek rendes, alapító, pártoló és tiszteletbeli tagjai voltak. Hogy kik lehettek rendes tagok, arról az alapszabály II. részének 4. paragrafusára rendelkeznek:

„Rendes tag lehet minden feddhetetlen jellemű magyar állampolgár, aki az 1914-1918. évi világháborúban tényleges arcvonalbéli szolgálatot teljesített s ennek alapján a Károly-csapatkereszt viselésére a jogosult

ságot megszerezte, vagy tisztí kardos kitüntetésben részesült, vagy arcvonalbeli szolgálat közben fogságba esett és onnan való visszatérése után igazolva lett, vagy vitézségi éremmel tüntettetett ki, vagy megsebesült s ezek egyikét hitelt érdemlően igazolja.”

A szövetség időközben önálló szervezetté vált, megszűnt fölötte a MOVE bábáskodása.

1938-ban a fennállásának 10. évfordulóját ünneplő szövetség elnöke vitéz gróf Takách Tolvay József nyugállományú altábornagy, társelnök vitéz dr. Bobory György huszárörnagy, fővédnök vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó, díszelnök József királyi herceg, tábornagy.

A szövetség jelvénye:

„Árpád pajzson a Károly-csapatkereszt sziluettje, rajta hosszában fektetett babérágas kard, acélsisak, 1914-1918 felirat.”

A Frontharcos Szövetség jelvénye

A jelvény elkészítésének módjáról, anyagáról és méretéről az alapszabály nem rendelkezik, ebből következően valószínű, hogy számtalan színben, méretben és módszerrel készült jelvénnel találkozhatunk.

Rövid gyűjtői pályafutásom alatt az alábbi három változattal találkoztam:

1. Cinklemezbe préselt gomblyukjelvény.
Mérete: 27 x 17 mm
2. A pajzs világoszöld, a Károly-csapatkereszt és az évszám aranszínű zománcozott, a babérágas kard és az acélsisak ezüstsínű fém, ráhelyezve a pajzsra. Gomblyukjelvény. Mérete: 27 x 17 mm.
3. A pajzs fehér, a Károly-csapatkereszt és az évszám aranszínű zománcozott, a babérágas kard és az acélsisak ezüstsínű fém, ráhelyezve a pajzsra. Gomblyukjelvény. Mérete: 16 x 11 mm.

A szövetségnek egyenruhája is volt, így valószínű, hogy sapkajelvényként is használták, s az ilyen célt szolgáló jelvény méretében és anyagában is eltérhetett a fentiektől.

Irodalom

Magyar Frontharcos Mozgalom. Budapest. 1938. 788 p.

Megjelent: Éremtani Lapok 25. sz. 1994 június. 10-12. p.

A málenkij robot numizmatikai emlékei

Alig foglalták el az oroszok Edelényt, az akkor 3300 lelket számláló községet, amikor az ország több településéhez hasonlóan, férfiakat és nőket szedtek össze, azt ígérve, hogy csak pár napos munkára viszik őket a Tisza-hídhhoz. A pár napból, a „málenkij robot”-ból, ahogyan az egykori kényszermunkára hurcoltak emlegették, évek lettek a Szovjetúnióban.

Az edelényieket 1945. január 19-én vitték el, 30 férfit és 11 nőt, a Donyec-medence szénbányáiba dolgozni. Parkamona községben vagonírozták ki az embereket, az itt lévő tábor volt a központi láger. Itt minden fogolynak egy négyzet alakú fémlapot adtak, ezeket Zombori (1992) igazolójegynek nevezi, melyen a személy azonosító száma volt, s azt jól látható helyen a felső ruházatra kellett feltűzni. Ha a foglyot másik táborba szállították, ott új számot kapott.

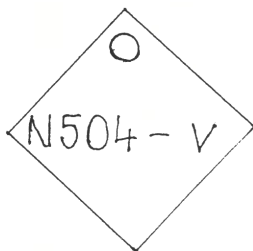
Az egyik edelényi fogoly – akitől a bárcákat kaptam – betegsége miatt könnyebb munkára lett beosztva, így került át a Lima nevű kolhozba dolgozni, ahol 150-en voltak, nők és férfiak vegyesen. A szállásuk is itt volt.

Csak úgy mint másutt, itt is használtak azonosító számmal ellátott fémlapkákat. Azonban ezeken túl az étkezés lebonyolítására valódi bárcákat alkalmaztak. A foglyok a munka fejében „bért” kaptak, de az élelemért fizetniük kellett. Az étkezésnél használt bárcák különböző alakúak voltak. Ezeket a táborlakók talonnak hívták. Az élelmesebb foglyok a bárcákat hamisították, ezért egy idő után áttértek a papírból készült jegyre.

A bárcákon szereplő betűk és számok jelentésére az ajándékozó ma már nem emlékszik. Az alakváltozatok azonban a munka nehézségi fokát jelentették, amiért nagyobb adag kenyér járt. Hogy melyik volt a legnagyobb értékű bárca és hogy ezután csökkenő rangsorban melyik darab következik, a szovjet láger szenvedő alanya sajnos mára már elfelejtette.

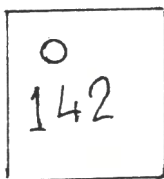
Valamennyi bárca konzervdoboz kiegyenesített lapjából készült. Vastagsága 0,4 mm. Jelenleg kétféle azonosító-, vagy más néven igazolójegyet és négyféle étkezési bárcát ismerek.

A parkamonai igazolójegy

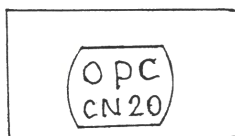
Előlap: sarkára állított négyzetes, szürke színű fémlapka, fent 4 mm átmérőjű kerek lyukkal, közepén, vízszintesen, egy sorban lemezbe poncolt nagybetűkből és számokból álló felirat **N 504 – V** a nagy **N** 7 mm, a nagy **V** 5 mm magas. – Hátlap: barnássárga színű felszínen az előlap fordított képe. Mérete 31 x 31 mm, anyaga vas.

A limai igazolójegy

Előlap: négyzetes, szürke színű fémlapka, balra fent 3 mm átmérőjű kerek lyukkal, közepén poncolt három szám **142**. – Hátlap: szürke színű felszínen az előlap fordított képe, a lyuk pereme erősen kidomborodik. Mérete 21 x 22 mm, anyaga vas.

A limai étkezési bárcák

1. Előlap: nagyjából téglalap alakú, aranyozás nyomait mutató fémlapka, az alsó szegélyhez közel keretezett, két soros, cirill betűs felirat számmal **opc / CN 20** – Hátlap: az előlap fordított képe. Mérete 41 x 23 mm (a belső kis keret mérete 18 x 14 mm), anyag vas, mindkét oldalon rozsdafoltokkal.

2. Előlap: rombusz alakú, szürke színű fémlapka, közepén keretezett, két soros, cirill betűs felirat számmal **opc / CN 20** – Hátlap: az előlap fordított képe. Mérete az átlók mentén 40 x 24 mm, anyag vas, az előlapon rozsdanyomokkal.

3. Előlap: szabálytalan félkör alakú, szürke színű fémlapka, közepén keretezett, két soros, cirill betűs felirat számmal **opc / CN 20** – Hátlap: az előlap fordított képe. Mérete a legszélesebb pontok közt 30 mm, magassága 20 mm; anyaga vas, mindkét oldalon rozsdanyomokkal.

4. Előlap: szabálytalan alakban körbenyírt, szürke színű fémlapka, balra fent keretezett, két soros, cirill betűs felirat számmal **opc / CN 20** – Hátlap: az előlap fordított képe. Legnagyobb átmérője 28 mm, anyaga vas, mindkét oldalon rozsdanyomokkal.

Nincs tudomásom arról, hogy a Donyec-medence többi lágerében is használtak volna hasonló bárcákat. Ilyen darabok ismertetésével a szakirodalomban ez idáig nem találkoztam.

Megjelent: Éremtani Lapok 35. sz. 1996 február. 13-14. p.

Az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc kitüntetéseinek bibliográfiája

A szabadságharc eseményeit megörökítő és történetét feldolgozó művek sokaságában elenyésző az a rész, amely e dicső napokban adományozott kitüntetéseknek jutott. Ha azonban – történelmi és emberi léptékkal is mérve – ezen időszak rövidségét, és e rövid idő alatt alapított és adományozott kitüntetések számát vesszük, akkor azt hiszem, e kor kitüntetései iránt érdeklődők tábora nem panaszkodhat.

A bibliográfia nemcsak azokat az írásokat tartalmazza, amelyek kimondottan a szabadságharc kitüntetéseivel foglalkoznak, hanem azokat is, amelyekben rövidebb, hosszabb utalás található e történelmi relikviákat vagy azok átadásának eseményét illetően.

Tudom, hogy egy bibliográfia elkészítésénél hiába törekszik az ember teljességre, mindig kimaradnak fontos, vagy kevésbé fontos munkák, ezért szívesen veszem, ha jelen munkámat kiegészítik, hogy teljesebb legyen.

1848

1. A hadügyminiszter a táborban lévő katonákhoz, honvédekhez és nemzetőrséghez a következő szöveget intézte: – *Közlöny*, Budapest, 1848. július 28. a 49. sz. címlapja. – Mészáros Lázár hadügyminiszter július 26-án kelt szövegében tesz először említést a katonák kitüntetéséről: „*Harcosok! A hőstetteket, mellyek már eddig is dicsőítetek, és mellyeket még bizton vár a nemzet, meg fogja tudni jutalmazni a haza. Nevetek a történet lapjait fogja díszíteni, és egy magyar jellel fogja kitüntetni a jó igazságos király azokat, kik a vitézek közt a legvitézebbül tartották fel koronája épségét.*”
2. A *Közlöny* nyomán. Hivatalos rendeletek, kinevezések és értesítések. – *Pesti Hírlap*, 1848. augusztus 1. 122. sz. címlapja. – A sok rövid hír közt az egyik így hangzik: „Hadügyminiszter júl. 26-án a táborban lévő katonákhoz, honvédekhez és nemzetőrséghez egy szöveget bocsátott ki, mellyben eddigi magokviseletével teljes megelégedését nyilvánítván, további hős kitartásra és vitézségre buzdítja őket, kijelentvén, hogy a magukat kitüntetöket a haza egy magyar jellel fogja díszíteni stb.

3. Nemzet gyűlés. CIX-ik ülés a képviselők házában, december 20-án esti 5 órakor. – *Közlöny*, Budapest, 1848. december 22. 195. sz. 916-917. pp. – Idézet Kossuth Lajos felszólalásából:
„...méltóztassék meghagyni a t. ház elnökének, hogy a nemzet képviselőinek nevében szólítsa fel Görgey tábornokot, mint szinte többi seregének tábornokait is: hogy miután a kormány érdemke-
resztekről gondoskodott s azt technice is munkába vétette, tegyenek a tekintetben javaslatot úgy a tisztek, mint a magukat kitüntetett s még kitüntetendő közvetítésekre is, hogy a nemzet ez által is megmutassa hálóját a magukat érdemesítették irányában. Valamint egyszersmind indítványozom, méltóztassanak egy aranytáblát csináltatni, nem avégett, hogy csak pusztán ez vagy amaz nevét írjuk rá, hanem avégett, hogy legyen készen azoknak számára, kiknek nevét oda beírni s az örök dicsőségnek átadni a nemzet méltónak fogja találni.”

1849

5. Rendeletek. A nemzet jelen szabadságharcára, a honvédelmi bizottmány helybenhagyása s rendelete szerint nyilvánítatik. – *Közlöny*, Debrecen, 1849. március 2. 42. sz. címoldala. – Az ideiglenes érdemjel három fokozatának leírását és adományozásának feltételeit tartalmazza a rendelet.
6. E./h.ü. 5464. szám. A haza nevében az országgyűlés által választott országos honvédelmi bizottmány, mart. 8. 3049/e. szám alatt kelt rendelete alapján: – *Közlöny*, Debrecen, 1849. március 10. 49. sz. címoldala. – A katonai érdemjelek második osztályát első alkalommal heten kapták meg. A hét ember érdemeit közlik a hivatalos részben.
7. Nemzet gyűlés. Március 9-i ülése. – *Közlöny*, Debrecen, 1849. március 11. 50. sz. 175-176. pp. – Kossuth beszámol a tisztelt háznak a másodosztályú érdemrendek első alkalommal történő kiosztásáról, melyen ő is jelen volt.
8. ... – *Közlöny*, 1849. március 28. – Vécsey Károly kitüntetése a „katonai-polgári érdemjel 2. osztályával.
9. 1577. B. Hirdetmény. Hogy azon katonai érdemek is megjutalmaztassanak, mellyek nem közvetlen fegyveres kézzel... – *Közlöny*,

- Debrecen, 1849. április 11. 76. sz. címoldala. – A három fokozatú polgári rendjel leírását és elnyerésének feltételeit közli.
10. 1884. B. Hadparancs. „...a vörössapkák viselése...” – *Közlöny*, Debrecen, 1849. április 11. 76. sz. címoldala. – A vörössapka kitüntetésként való viseléséről szól a hadparancs.
 11. ...– *Közlöny*, 1849. március 11. 76. sz. – Földváry, Czillich, Kiss, Leiningen kitüntetése.
 12. ...– *Honvéd*, 1849. 87. sz. (Kolozsvár). – Bem első osztállyal való kitüntetését közli.
 13. Szászsebes, április 11. (Petőfi Sándor) – *Közlöny*, Debrecen, 1849. április 26. 89. sz. 329. p. – Petőfi Sándor leírása Bem kitüntetésének Szászsebesen történt átadásáról.

1850

14. Jókai Mór: *Emléksorok: Napló 1848-1849-ből*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1980. 268 p. (Tények és Tanúk sorozat) – XXI. (Érdemrendek kiosztása Guyon, Mészáros, Kiss Ernő különféle sajtósági föllépései. Lenn az utcán. Fenn a kabinétben. Kossuth a megjelenőket hogy fogadja. Mészárosali tréfák. A sáros ember a parasztkocsin. Görgei belépte az elfogadóterembe, viselete. Kossuth az érdemjeleket feltűzi. Jelmondatok az egyes vezérekhez. Impozant jelenet Kossuth és Görgey közt.) 117-124. pp.

1861

15. *Visszaemlékezések 1849-re*. Jókai Mórtól. I. Érdemrendek kiosztása Debrecenben. – *Üstökös*, 8. kötet, 1861. január 12. 2. sz. 10-12. pp.

1866

16. Szokoly Viktor: *Mészáros Lázár élettörténete, külföldi levelezései és emlékiratai*. I. kötet. Pest, 1866. 285 p.

1867

17. Szokoly Viktor: *Mészáros Lázár élettörténete, külföldi levelezései és emlékiratai*. II. kötet. Pest, 1867. 192. és 194-195. pp.
18. *Magyarország krónikája az 1848/49. évi forradalom idejéből* (Szeremlei Samu). Pest, 1867. – „Az 1849. április 3-án vívott szenttamási ütközet emlékére annak idején érdemjel készült.”

1877

19. Bem érdemrendje. – *Vasárnapi Újság*, 24. évf. 1877. 7. sz. 105. p. ill.
20. Bem érdemrendjéről. – *Vasárnapi Újság*, 24. évf. 1877. 8. sz. 124. p.
21. Kossuth Lajos: *Irataim az emigrációból*. Budapest, 1882. 743. p. – Az Olaszországi Honvéd Emlékéremről a 732-733. oldalon.

1884

22. Reizner János: *A régi Szeged*. Szeged, 1884. – A szenttamási emlékéremről ír, és rajzát is közli.

1891

23. A magyar katonai érdemrend nagykeresztje. – *Vasárnapi Újság*, 38. évf. 1891. 34. sz. 547. p. ill.
24. Kossuth a szabadságharc emlékeiről. *Egyetértés*, 25. évf. 1891. augusztus 15. 223. sz. 1. p.
25. *Az 1848/49-iki szabadságharczi emlékek és képek kiállításának számszerű tárgymutatója*. Budapest, 1891. 43 p.

1896

26. *Magyar hadtörténeti emlékek*. Budapest, 1896. 853-854. pp. – A szenttamási emlékéremről.

1897

27. *A Pallas Nagy Lexikona*. XIV. kötet. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1897. 1116 p. – A 480. oldalon lévő „rendjelek” szócikk mellékleteként: Hentaller Lajos: *A magyar szabadságharc rendjelei*. IX. p.

1899

28. Jókai Mór: *Emlékek a szabadságharcról*. Budapest, 1899. – A másodosztályú érdemrendek első alkalommal történő kiosztásáról ír.

1903

29. Gohl Ödön: Magyar szabadságharci emlékek. – *Numizmatikai Közlöny*, 2. évf. 1903. 71-72. pp. ill.

1905

30. Gohl Ödön: Magyar szabadságharci érdemkereszt. – *Numizmatikai Közlöny*, 4. évf. 1905. 42-43. pp. ill.

1913

31. Tömörkény István: A szenttamási hadijelvény. – *Múzeumi és Könyvtári Értesítő*, 7. évf. 1913. 64-65. pp. ill.

1916

32. Gohl Ödön: A magyar szabadságharci érdemkeresztek. – *Numizmatikai Közlöny*, 15. évf. 1916. 41-47. pp. ill.
33. Marosi Arnold: Újabb magyar szabadságharci érdemkereszt. – *Numizmatikai Közlöny*, 15. évf. 1916. 105-107. pp.

1921

34. Gohl Ödön: Szabadságharci érdemkeresztjeink ötödik példánya. – *Numizmatikai Közlöny*, 20. évf. 1921. 29-31. pp.

1924

35. *Révai Nagylexikona*, XVI. kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt., Budapest, 1924. 875 p. – A 160. oldalon lévő „rendjelek” szócikk mellékleteként: A magyar szabadságharc rendjelei. ill. A szö-

veg átvéve a Pallas Nagy Lexikona XIV. kötetéből, a szerző megjelölése nélkül.

1926

36. Gróf Leiningen-Westerburg Károly tbk. 48-as vértanú magyar katonai érdemjelei. – *Hadimúzeumi Lapok*, 2. évf. 1926. 15. p. – Csak fénykép, a fenti képaláírással. Egy másod- és egy harmadosztályú érdemrend van a fényképen.

1934

37. A magyar szabadságharc emlékérméi és kitüntetései. Összeállította: dr. Karny Rezső a Magyar Hadimúzeum éremtárosa. Előszót írt: Szentgáli Károly, szerkesztő. – *Az Érem*, 7. évf. 1934. január-december, 25-32. pp. ill.

1941

38. Palóczy Edgár: A magyar szabadságharc ismeretlen emlékeire. – *Numizmatikai Közlöny*, 40. évf 1941. 87-88. pp.

1943

39. A rendjelek és kitüntetések történelmünkben. (Szerk. biz.: Felszeghy Ferenc, Rátvay Imre, Petrichevich György, Dr. Ambrózy György) Társadalmi Könyv- és Lapkiadó V. Budapest, é.n. [1943] 512 p. – A szabadságharc kitüntetéseiről a 449-450. oldalon ír, rajzok a 41. táblán. A szöveg megegyezik a Pallas Nagy Lexikona XIV. kötetében írtakkal.

1948

40. Csillag Ferenc: A szabadságharc érdemjelei. *Honvéd*, 3. évf. 1948. 2-3. sz. 70-73. pp.

1953

41. *Kossuth Lajos összes munkái* (szerk.: Barta István). Budapest, 1953. A XIV. kötete, 582. p.

1961

42. Bánki Vajk Emil: Magyar vonatkozású rendjelek, kitüntetések. – *Az Érem*, 17. évf. 1961. 17. sz. 1-8. pp. ill. Függetlenségi harcunk kitüntetései címszó alatt ismerteti a szabadságharc kitüntetéseit, és az utána készített emlékérmeket.

1963

43. Bánki Vajk Emil: 1863. március 15. – *Az Érem*, 19. évf. 1963. 23. sz. 1-3. pp. – Az Olaszországi Honvéd Emlékéremről ír, melyet Kossuth Lajos alapított és adományozott, az olasz kormány anyagi támogatásával, az olasz hadseregben harcoló azon katonáknak, akik a magyar szabadságharcban is részt vettek.
44. Bánki Vajk Emil: A vöröskeresztet megelőző honvédápolói kitüntetés 1849-ben. (Rendjelek és kitüntetések a magyar történelemben XII. folytatás.) – *Az Érem*, 19. évf. 1963. 26. sz. 1-2. pp. ill.

1970

45. Kérdezz! Felelek. Dr. Halom Géza tatai olvasónk az 1848-49-es szabadságharc katonai kitüntetései felől érdeklődik. Puruczki Béla történész válaszol. – *Élet és Tudomány*, 25. évf. 1970. 39. sz. 1869. p.

1971

46. Halápi László: Rendjelek és kitüntetések az Országos Hadtörténeti Múzeum Éremtárában. – *Az Országos Hadtörténeti Múzeum Értésítője I.* Budapest, 1971. 161-209 pp. – A szabadságharc kitüntetéseiről a 167-169. és a 200-202. oldalon.

1973

47. Makai Ágnes: Az 1848-49-es szabadságharc katonai kitüntetései. – *A Magyar Numizmatikai Társulat Évkönyve 1973.* Budapest, 1980. 25-39. pp. ill. a 3. és 4. sz. mellékleten. Elhangzott a Társulatban 1973. február 15-én.

1974

48. Makai Ágnes: A Kossuth-emigráció magyar érdemkeresztjei. – *Hadtörténeti Közlemények*, 21. évf. 1974. 495-510. pp. ill.
49. Makai Ágnes: Numizmatikai ritkaságok: a 48-as szabadságharc katonai kitüntetései. – *Műgyűjtő*, 6. évf. 1974. 16-18. pp. ill.
50. Makai Ágnes: Magyar vitézségi érem terve 1848 nyarán. – *Numizmatikai Közöny*, 72-73. évf. 1973-1974. 85-90. pp.

1976

51. Pataki Ferenc: Olaszországi Honvéd Emlékérem. – *Az Érem*, 32. évf. 1976. 1. sz. 38-42. pp. ill.

1977

52. Makai Ágnes: Az 1848-as szabadságharc Magyar Katonai Érdemkeresztjének létrejötte. – *Folia Historica*, 5. évf. 1977. 79-97. pp. ill.
53. A Magyar Nemzeti Múzeum (Megjelent a múzeum alapításának 175. évfordulója alkalmából.) Corvina Kiadó, Budapest, 1977. 355. p. Színes és fekete-fehér képekkel. – A 290-291. oldalon 139. sorszám alatt: Katonai Érdemkereszt Kossuth emigrációjából. Előlapjáról színes fényképpel.

1979

54. A Magyar Népköztársaság kitüntetései. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1979. 325 p. színes és fekete-fehér képekkel. – A 203-204. oldalon „Az 1848-49-es szabadságharc” cím alatt a kitüntésekről. Fekete-fehér képek a X., XI. és XII. táblán.

1980

55. Makai Ágnes: A Kossuth-emigráció arany érdemkeresztjeinek újabb példánya. – *Numizmatikai Közöny*, 78-79. évf. 1979-1980. 95-97. pp. ill. az V. táblán.

1981

56. Huszár Lajos: *A régi magyar emlékérmek katalógusa 5. Újkor (1740-1849)*. – Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, Budapest, 1981. 56 p. 31 t. – A szabadságharc alatt készült magyar és külföldi jelvényeket és érmeiket ír le, és bemutatja fényképüket a 942-953. sorszámok alatt.
57. H. L.: *Fegyverek, képek, rendjelek*. – *Múzsák Múzeumi Magazin*, 1981. 1. sz. 6-7. pp. ill. – A Hadtörténeti Múzeum érdekességei. A 7. oldalon a szabadságharc kitüntetéseit is említi.

1982

58. Kenyeres Dénes: *Szenttamási emlékérem*. – *Az Érem*, 38. évf. 1982. 1. sz. 33-35. pp. ill. – A szenttamási csata 1849. április 3-án folyt le a magyarok és szerbek között, a Perczel Mór honvédtábornok vezette magyarok győzelmével.

1983

59. Hidvégi Lajos: *Magyar Katonai Érdemrend-kereszt a negyvennyolcas emigrációból*. – *Az Érem*, 39. évf. 1983. 2. sz. 33-37. pp. ill.
60. Imrik László: *Régi kitüntetések képekben 1100-1944*. Magyar Éremgyűjtők Egyesülete Győr-Sopron Megyei Szervezete, 1983. 6. p. 31. t. – Leírásokat nem közöl, csak a kitüntetés elnevezését és rajzát a szalag alakjával és színével.
61. Veres D. Csaba: *Az 1848-49-es szabadságharc katonai érdemrendjei*. – *Veszprém Megyei Napló*, 1983. január 9.

1985

62. Makai Ágnes: *Az első magyar feliratú kitüntetések*. – *Élet és Tudomány*, 1985. 40. sz. 1278. p. ill.

1986

63. Barczy Zoltán – Somogyi Győző: *A szabadságharc hadserege*. – Corvina Kiadó, Budapest, 1986. 247 p. ill. színes rajzokkal. – A 222-229. oldalon: Kitüntetések és Zászlók, színes rajzokkal ill.

64. Hidvégi Lajos: Emigráns keresztiek. – *Múzsák Múzeumi Magazin*, 1986. 3. sz. 13. p. ill.
65. Hunfalvy Pál: *Napló, 1848-1849*. Budapest, 1986. 221-222. pp.
66. *A történelem segédtudományai*. – Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest. 1986. 346 p. ill. – Pandula Attila: *Falerisztika*. 194-215. pp. A 208. oldalon a szabadságharc kitüntetéseiről.
67. Veres D. Csaba: Perczel Mór honvédtábornok hagyatéka a Veszprémi Bakony Múzeumban. – *Horizont*, 1986. 3. sz.

1988

68. Görgey Artúr: *Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. 1-2. köt.* – Európa Könyvkiadó, Budapest. 1988. 1. köt. 507 p., 2. köt. 529 p. – 2. köt. 103-110. oldal. Tizenötödik fejezet. Találkozásom Klapka tábornokkal – ennek következményei. Az országgyűlés által nekem szánt kitüntetések nem fogadom el, és ennek következtében a függetlenségi nyilatkozat parlamenti ellenzékekével megegyezésre lépek.
69. A 48-as honvédek kitüntetése (Makai Ágnes). – *Tarsoly*, Hadtörténeti Múzeum, Budapest, 1987-88. 8-10. pp. ill.
70. Makai Ágnes: Az 1848-1849-es szabadságharc Hadi-polgári Érdemrendje. – *Numizmatikai Közlöny*, 86-87. évf. 1987-1988. 145-148. pp.

1989

71. Pandula Attila: A magyar falerisztikáról. – *Levéltári Szemle*, 1989. 1. sz. 11-22. pp. ill.

1990

72. Makai Ágnes – Héri Vera: *Kitüntetések*. – Zrínyi Kiadó, Budapest, 1990 236 p. ill. színes és fekete-fehér képekkel. – A 213-224. sorszám alatt a szabadságharc kitüntetései.
73. Maleczky Ágnes: A szabadságharc katonai kitüntetései. – *Képes Újság*, 31. évf. 1990. 11. sz. 21. p. ill.

74. Szemere Bertalan: *Politikai jellemrajzok a magyar szabadságharcból. Gróf Batthyány Lajos, Görgey Artúr, Kossuth Lajos.* – Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1990. 733 p. – A 166. oldalon, a Görgeyről szóló részben a következőket írja: „Midőn tehát Pest és Buda városának meghívását egy örömnemzetre nem fogadta el, azt mondván: '...az nem érdem, hogy ő távcsőből nézte, mint mássza a honvéd a várfalakat'; midőn az országgyűléstől altábornagyi ki nevezését s az érdemrend nagykeresztjét nem fogadta el, amarra okul azt hozván fel, hogy ő az altábornagságot osztrák mímelésnek tekinti, mit ő nem követni, de megszüntetni akara, emerre, hogy respublikába a kereszték nem valók, mindezt nem szerénységűl, nem elvbűl, nem igazságszeretetűl tette; mindezen válasznak más értelmük volt, mint amit jelenteni látszottak, mert hiszen kívüle már volt három altábornagy, mert azelőtt három héttel ő maga lelkesítő beszéddel markostul osztogatta a keresztéket...”

1992

75. Makai Ágnes: *Állami és katonai kitüntetések.* – Magyar Honvédség Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ, [Budapest] 1992. 56 p. ill. – A 18. oldalon: Az 1848-49-es szabadságharc címszó alatt a kitüntésekről.
76. Köhegyi Mihály: Hunfalvy Pál feljegyzése az 1848-as magyar Katonai Érdemrend adományozásáról. – *Az Érem*, 48. évf. 1992. 1. sz. 15-17. pp.

1994

77. Héri Vera – Dinnyés István: *Kossuth Lajos az érmészetben 1848-1902.* – Kossuth Múzeum, Cegléd, 1994. 102. p. ill. A 49. és 50. sz. érem.

1995

78. H. Szabó Lajos: *A szabadságharc és az emigráció pénzei, kitüntetései 1848-1866.* – Magyar Éremgyűjtők Egyesülete Pápai Csoportja, Pápa, 1995. 98. p. ill.

Megjelent: Éremtani Lapok 41. sz. 1997 február. 7-16. p.

Leszih Andor numizmatikai munkássága

A miskolci múzeum egykori igazgatója harminchét éve nincs már közöttünk, de írásai elárulják, hogy az utolsó polihistorok egyike távozott el az élők sorából 1963-ban.

Leszih Andor Miskolcon született 1880. szeptember 19-én. A miskolci református gimnáziumban érettségizett és mint biztosítási tisztviselő kezdte pályafutását. Mikor a Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeum Egyesület keretében megalakult 1899-ben a múzeum, rövidesen – 1901 februárjában – jelentkezett mint önkéntes gyakornok. A következő évben már a múzeumi bizottság tagjainak sorában találkozunk a nevével, és amikor a múzeum igazgatói helye megüresedett az Egyesület 1905 július 1-jei hatállyal őt választotta meg a múzeumőri tisztségre. Egyenlőre korábbi állását is meg kellett tartania, mert a múzeumőri munkáért járó pénz kevésnek bizonyult a megélhetéshez. Csak az első világháború éveiben rendeződött a helyzete, amikor a város és a vármegye átvette a múzeum személyi ügyeit, és 1925-től mint városi státuszban lévő tisztviselő dolgozott ott, közel ötven évig. „Itt ment végbe az a fejlődési folyamat, melynek eredményeképpen a kezdetben inkább csak az éremgyűjtés iránt érdeklődő magántisztviselő az ország egyik legkitűnőbb múzeumigazgatójává vált.” – írja róla Huszár Lajos.

Nyomtatásban megjelent kisebb-nagyobb írásainak a száma több százra tehető. Ezeknek a többsége különböző hírlapokban látott napvilágot, s csaknem valamennyi a „múzeumával”, annak tárgyaival vagy általában borsod-miskolci témákkal foglalkoznak. Ha végigtekintünk írásainak jegyzékén láthatjuk, hogy a Bükk-hegység őslakóitól kezdve a legújabb művészeti irányzatok ismertetéséig úgyszólván minden foglalkoztatta, ami különösen Borsod megyével és szeretett városának Miskolcnak a történetével állott kapcsolatban. Rengeteg apró, kultúrtörténetileg fontos közlés húzódik meg ezekben a cikkekben, melyeket a miskolci hírlapok készséggel közöltek minden alkalommal. Írásaiban találunk régészetet, numizmatikát, gazdag művelődéstörténetet, néprajzot, művészettörténetet, muzeológiát és még sok más anyagot.

Az ismeretközlésnek az a szétforgácsolása eredményezte talán, hogy nagyobb terjedelmű tanulmánya kevesebb készült, noha ismeretterjesztő és tudományos folyóiratokban mintegy száz közleménye jelent meg. A továbbiakban Huszár Lajost idézem.

„Mégis akad azért egy olyan terület, amelyen a kisebb részközlések mellett nagyobb lélegzetű dolgokban is közzétette kutatásainak eredményeit és ez az éremtan területe. Itt derül ki, hogy Leszih Andor szívéhez legközelebb álló tudományág a numizmatika volt. Ezt ő nem is tagadta soha, de bizonyítja az a tény is, hogy összes közléseit téma szerint csoportosítva, az éremtani közlemények teszik ki a legnagyobb számot. Már kisdíák kora óta nagy szeretettel gyűjtötte az érmekeket és általában a régiségeket, valamint tanulmányozta azokat a szakkönyveket, amelyekhez alkalma volt hozzájutni, de a legszívesebben mégis a régi érmekekkel foglalkozott. Ott volt fiatalon 1901-ben a Magyar Numizmatikai Társulat alapítói között és állandó hűséges munkatársa volt a Numizmatikai Közönynek. Több mint félszáz cikk jelent meg itt és még ezenkívül számos numizmatikai tárgyú közlése látott napvilágot a hírlapi cikkek sorában is. A közönyben tette közzé három legjelentősebb tanulmányát, melyek egyikében Miskolc város emlékérméit dolgozta fel, a másikban a szuhogyi csorbakői vár XVI. Századi pénzhamisító műhelyét ismertette, a harmadikban pedig az andornaktályai XII. századi éremlelet feldolgozását nyújtotta. Ezek a numizmatikai tanulmányok maradandóan őrzik nevét és tartják fenn kutatásainak eredményeit. A numizmatika iránt érzett különös hajlamának eredménye volt az is, hogy a miskolci múzeum éremgyűjteményét olyan keretek között fejlesztette, hogy az a vidéki múzeumok éremgyűjteményei között sokáig az első helyen állott úgy anyagának gazdagságánál, mint a feldolgozás rendszerességénél fogva. A numizmatikai kutatások terén elért eredményeinek elismeréseként a régi Társulat örökébe lépett Éremtani Szakosztály 1961. július 1-jén a szakosztályi jutalomérmet az első kiosztás alkalmából Leszih Andornak ajánlotta fel.”

Az említetteken kívül több éremgyűjtemény anyagát dolgozta fel és ismertette, így a dr. Vay Béla érem- és pénzgyűjteményét, Éles Géza gyűjteményét, az iskolák pecsétjeiben szereplő éremmásolatokat, Máhr Pál éremgyűjteményét, s természetesen a Borsod-Miskolci Múzeum gazdag éremtárát. Érdeklődési körébe tartozott a Rákóczi libertás, a Kosuth-bankó, sőt olyan cikke is van, amelyben Rákóczi miskolci pénzverdéjének kérdéséhez illetően fűz megjegyzéseket Esze Tamás 1947-ben megjelent cikkéhez.

E rövid megemlékezéssel és numizmatikai tárgyú írásainak bibliográfiájával tisztelgünk Leszih Andor előtt.

Numizmatikai tárgyú írásai

1. Libertás. Rákóczi pénzei = Miskolci Napló. 1903. III. 14.
2. A Borsod-Miskolczi Múzeum éremgyűjteménye = Numizmatikai Közlöny. 1903. 77. p.
3. Kincsleletek Miskolczon 1703-ban = Miskolci Napló. 1904. 19.
4. Borsod megyei barbár éremleletek = Numizmatikai Közlöny. 1904. 14-15. p.
5. A margitapusztai éremleletek = Numizmatikai Közlöny. 1905. 47. p.
6. A Borsod-Miskolczi Múzeum éremtára = Numizmatikai Közlöny. 1905. 48. p.
7. Rákóczi Ferenc állítólagos miskolci pénzverdéről = Numizmatikai Közlöny. 1905. 33-34. p.
8. Máhr Pál éremgyűjteménye = Numizmatikai Közlöny VI. 1907. 24-25. p.
9. A vidéki múzeumok éremgyűjteményeiről = Numizmatikai Közlöny VI. 1907. 103-106. p.
10. Leszih Andor jelentése a régi pénz és éremgyűjteményről = Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület Évkönyve 1906 és 1907. 57-63. p.
11. Miskolczi iskolák érmei = Numizmatikai Közlöny VII. 1908. 21-22. p.
12. A Borsod-Miskolczi Múzeum éremtára 1906-ban = Numizmatikai Közlöny VII. 1908. 25-26. p.
13. A léhi lelet = Numizmatikai Közlöny VII. 1908. 71. p.
14. A Borsod megyei kelta pénzekről = Numizmatikai Közlöny VII. 1908. 97-101. p.
15. A kolozsvári régészeti tanfolyam = Numizmatikai Közlöny VII. 1908. 172-174. p.
16. Resurgo = Numizmatikai Közlöny VIII. 1909. 57. p.
17. Borsod megyei leletek = Numizmatikai Közlöny VIII. 1909. 58. p.
18. A Borsod-Miskolczi Múzeum éremtára = Numizmatikai Közlöny VIII. 1909. 60. p.
19. Miskolcz város pénztári utalványa 1860 = Numizmatikai Közlöny VIII. 1909. 108-109. p.

20. Adatok az 1860-i miskolci pénztári utalvány történetéhez = Numizmatikai Közlöny VIII. 1909. 135-137. p.
21. Szent László alakja a legelső magyar tallérokon. Erdélyi Múzeum = Numizmatikai Közlöny VIII. 1909. 189-191. p.
22. Éremleletek. Aranyosi, diósgyőri, visegrádi, szalacsikai, rakacai = Numizmatikai Közlöny IX. 1910. 133. p.
23. Alsózsolcai lelet = Numizmatikai Közlöny X. 1911. 28-29. p.
24. A Borsod-Miskolczi Múzeum éremgyűjteménye 1909 = Numizmatikai Közlöny X. 1911. 116-117. p.
25. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XXV. (miskolci) vándorgyűlésének jelvénye = Numizmatikai Közlöny XI. 1912. 21-22. p.
26. A miskolczi református főgimnázium által rendezett országos gyorsíró verseny érmei = Numizmatikai Közlöny XI. 1912. 138. p.
27. A miskolczi országos háziipari és amatőr kiállítás (1912. márc. 31. – ápr. 16.) érmei Numizmatikai Közlöny XI. 1912. 138-139. p.
28. A Borsod-Miskolczi Múzeum régi pénz- és éremtani gyűjteményének 1911-1912. évi gyarapodása = Numizmatikai Közlöny XI. 1912. 143-144. p.
29. A pénz = Numizmatikai Közlöny XII. 1913. 69. p.
30. Hogyan készül az ércpénz? = Numizmatikai Közlöny XII. 1913. 69-70. p.
31. Technikai Különbség = Numizmatikai Közlöny XII. 1913. 72. p.
32. Báró Vay Béla régi pénz- és éremgyűjteménye = Miskolci Napló. 1914. XIV. 106. sz.
33. Dr. Tarnay Gyula főispán plakettje = Numizmatikai Közlöny XIII. 1914. 16-17. p.
34. Borsod megyei éremleletek = Numizmatikai Közlöny XIII. 1914. 27. p.
35. Miskolcz érmei = Numizmatikai Közlöny XIII. 1914. 108-113. p.
36. A miskolczi kalapos céh bárcái = Numizmatikai Közlöny XIV. 1915. 57. p.
37. A miskolczi múzeum gyarapodása = Numizmatikai Közlöny XIV. 1915. 66-67. p.
38. Mezőkövesd város 1860. évi pénztári utalványa = Numizmatikai Közlöny XV. 1916. 11-12. p.

39. A miskolczi múzeum 1915. évi gyarapodása = Numizmatikai Közlöny XV. 1916. 26. p.
40. A miskolczi múzeum 1916. évi gyarapodása = Numizmatikai Közlöny XVI. 1917. 127-18. p.
41. Az első miskolczi szükségpénzről = Miskolci Napló. 1919. 116. sz.
42. A régi pénz gyűjtéséről = Az Ifjúság. 1919. dec. 23.
43. Megint több lesz a szükségpénz = Miskolci Napló. 1920. 233. p.
44. Régi bankjegyeink = Miskolci Napló. 1921. 98. sz.
45. A modern érem = Miskolci Napló. 1921. 223. sz.
46. Régi valuták = Miskolci Napló. 1921. 265. sz.
47. Albert király ismeretlen denárai = Numizmatikai Közlöny XXV. 1926. 82. p.
48. A miskolci múzeum gyarapodása 1917-1927 = Numizmatikai Közlöny XXV. 1926. 204-205. p.
49. Ezerhétszáz évvel ezelőtt elrejtett száznál több római pénzt találtak Miskolcon = Felsőmagyarország. 1933. II. 292. sz.
50. Kossuth bankó égetése Miskolcon 1849-ben = Numizmatikai Közlöny XXXVI-XXXVII. 1937-1938. 100. p..
51. Ismeretlen szabadságharci szükségpénzek = Numizmatikai Közlöny XXXVI-XXXVII. 1937-1938. 101-103. p.
52. A Szuhogy-csorbakői vár XVI. Századi pénzhamisító műhelye = Numizmatikai Közlöny. 1941. 49-54. p.
53. Az andornaktályai Kálmán-denár lelet = Numizmatikai Közlöny. 1942. 28-32. p.
54. Római pénzleletek Miskolcon és Borsod megyében = Numizmatikai Közlöny. 1943. 57. p.
55. A régi muhi város romjainál kiásott éremleletek = Numizmatikai Közlöny. 1943. 57-58. p.
56. Éremleletek = Numizmatikai Közlöny. 1943. 70. p.
57. Iskolai signum 1882. évből = Numizmatikai Közlöny. 1943. 84. p.
58. Helyreigazítás Esze T. cikkéhez (Rákóczi Ferenc miskolci pénzverdéje) = Numizmatikai Közlöny XLVI-XLVII. 1947-1948. 53. p.
59. Éremleletek Borsod megyében = Numizmatikai Közlöny XLVI-XLVII. 1947-1948. 54. p.
60. Római pénzleletek Borsod megyében II. = Numizmatikai Közlöny XLVI-XLVII. 1947-1948. 54. p.

61. Karcsai denár-lelet = Numizmatikai Közlöny XLVIII-XLIX. 1949-1950. 55-56. p.
62. Éremképek Miskolc régi pecsétjein = Numizmatikai Közlöny LII-LIII. 1953-1954. 31. p.
63. A miskolci Sötét-kapu melletti ásatásoknál napfényre került régi pénzek = Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 2. 1955. 28-30. p.
64. Miskolc város 1860. és 1919. évi szükségpénzei = A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 4. 1956. dec. 44-45. p.

Irodalom

- Huszár Lajos: Leszih Andor (1880-1963) = A Herman Ottó Múzeum Évkönyve IV. Miskolc. 1962-63. 207-209. p.
- Leszih Andor irodalmi munkássága. Összeáll: dr. Zsadányi Guidó = A Herman Ottó Múzeum Évkönyve IV. Miskolc. 1962-63. 210-218. p.
- Deák Gábor: Emlékezés Leszih Andor = A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXVII. Miskolc. 1988. 409-417. p.

*Megjelent: Szülőföldünk: A megyei honismereti mozgalom közleményei 28-29.
Kiadja: a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület.
Miskolc. 2001 április. 68-71. p.*

Numizmatika a miskolci Herman Ottó Múzeum évkönyveiben

Borsod-Abaúj-Zemplén megye múzeumát, a Herman Ottó Múzeumot 1899-ben alapította a Borsod-Miskolci Közművelődési Egyesület. A múzeum neves igazgatója volt 1905-től közel ötven éven keresztül Leszih Andor (1880-1963), aki a numizmatikusok körében sem volt ismeretlen.

A múzeum évkönyvének első száma 1957-ben jelent meg, s 1999-ben már a 38. számot vehette kezébe az olvasó.

Jelen munkámban az évkönyvekben előforduló, numizmatikával kapcsolatos munkákról írok a megjelenés sorrendjében. Nemcsak a tudományos igénnyel megírt tanulmányokról lesz szó, hanem a múzeum éves ásatásai és leletmentései során előkerült éremleletekről is. Azonban még a hosszabb írásoknak csak a címét és rövid tartalmát közlöm, addig az ásatásokról és leletmentésekről szóló jelentéseket teljes terjedelmében közreadom, rövidségekre való tekintettel.

1. A Herman Ottó Múzeum ásatásai és leletei 1957-ben. Összeállította: Kalicz Nándor. = HOM Évkönyv. I. Miskolc, 1957. 166-169. p.
– Edelény (167. p.)

Bíró Zoltán edelényi művészeti előadó jelentette, hogy az új lakótelep építésénél edényeket és régi pénzeket találtak. Az ő közreműködésével bekerült egy kis edény a múzeumba, melyet egykori tulajdonosa pénzzel megtöltve rejtett el. Az eddig összegyűjtött pénzek között van I. Ferdinánd ezüst érmein kívül Zápolya Jánosnak egy arany érme is. Az elrejtett leletek valószínűleg az első észak-magyarországi török hadjáratral állnak kapcsolatban.

2. HUSZÁR Lajos: A pamlényi éremlelet = HOM Évkönyv IV. Miskolc. 1962-1963. 127-130. p.

– A neves numizmata a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Pamlény határában 1963-ban előkerült 95 darabból álló éremleletet ismerteti. A lelet 46 db tallért és 49 darab 15 krajcárost tartalmaz, melyek példányai általában, de a magyar pénzek különösen is kifogástalan veretek, úgyszólván verdefényes állapotban kerültek elő, mely azt valószínűsíti, hogy nem lehettek hosszabb ideig forgalomban. Az

utolsó évszám benne I. Lipót (1657-1705) körmöci veretű 15 krajcárján előforduló 1677. Valószínűleg ez jelenti a körülbelüli elrejtési időt. A lelet elrejtésének közvetlen okát nem ismerik, de a 17. század vége Felső-Magyarországon igen mozgalmas volt. A törökök elleni felszabadító háború és a kuruc mozgalom egyaránt veszélyeztette a falvak lakóit.

3. A Herman Ottó Múzeum leletmentései és ásatásai az 1965. évben. Összeállította: Kemenczei Tibor, K. Végh Katalin = HOM Évkönyv VI. Miskolc. 1966. 403-407. p.
– Hernádpetri (Encsi járás) (404. p.)
221 darab, a XVII. század első feléből származó dénárokból álló lelet került be innen a Herman Ottó Múzeumba.
4. Leletmentések és ásatások 1969-70-ben. Összeállította: Kemenczei Tibor, K. Végh Katalin = HOM Évkönyv X. Miskolc. 1971. 507-515. p.
– Sátoraljaujhely (1970) (514. p.)
A Bozsva patak szabályozásánál egy agyagedényben 247 db XVII. század eleji ezüstpénzt találtak. Közöttük legértékesebb Rudolf 1605-ből és Ferdinánd 1609-ből származó tallérja.
5. A Herman Ottó Múzeum ásatásai és leletmentései 1976-ban. Összeállította: Gádor Judit, Hellebrandt Magdolna = HOM Évkönyv XVI. Miskolc. 1977. 77-84. p.
– Boldva, Kossuth út 13. (Edelényi járás) (78. p.)
Lakatos András vízvezeték ásásakor háza udvarán cserépedényben elrejtett ezüstpénzeket talált. A 78 db-ból álló XVII. századi éremlelet néhány tallért, lengyel poltúrákat és dénárokat tartalmaz. A találkozó a leletet átadta a Herman Ottó Múzeumnak. Gyűjteményi napló száma: 78/76.
– Bükkábrány, Béke út 60. (Mezőkövesdi járás) (79. p.)
Vízvezeték ásásakor Kiss Ferenc a telkén cserépkorsóban elrejtve 280 db ezüstpénzt talált. A XVII. századi éremlelet 5 db tallérből, valamint lengyel és magyar krajcárokból áll. A tárgyak a Herman Ottó Múzeumban kerültek megőrzésre. Gyűjteményi napló száma: 78/76.

6. A Herman Ottó Múzeum 1977-1978. évi ásatásai és leletmentései. Összeállította: Gábor Judit, Hellebrandt Magdolna, Simán Katalin = HOM Évkönyv XVII-XVIII. Miskolc. 1978-1979. 103-114. p.

Az 1977. év eredményei

– Büttös (Encsi járás) (104. p.)

1977. április 25-én Szladics István XVI. századi pénzeket hozott a Herman Ottó Múzeumba. A lelet Büttösön került elő. A helyszínen Koscsó Andrásné elmondta, hogy a házuk feletti dombon, a kertjükben az elmúlt évben mélyszántást végeztek. Most burgonyát vetettek a földbe, s ekkor figyeltek fel a pénzekre. A lelet elrejtője az egyes darabokat szorosán egymás mellé pakolta egy edénybe. Legalul találták meg a tallérokat, utána az aranyakat textilbe csavarva, s itt volt egy négyszögletes bronz tárgy is. Ezek felett voltak a garasok, majd a dénárok. A dénárokat és az edény felső részét az eke szétvitte. A helyszínen járva mi is találtunk a rögökben dénárokat és garasokat. 1977. május 11-én a Magyar Nemzeti Múzeumtól kért fémkereső műszerrel Gedai István átvizsgálta a területet. Ez alkalommal 52 db dénárt és 2 db garast találtunk. A lelet így a következő darabokból áll: egy darab korongolt edény, textilmaradvány, 1 db bronz tárgy, feltehetően gyűrű pecsétrésze, 8 db körmöcbányai arany, 64 db ezüst tallér, 433 db garas és 3489 db dénár. A lelet mélysége 42 cm nyirok. A műszeres vizsgálaton részt vett Szekeres Árpád.

– Mezőkövesd (Mezőkövesdi járás) (105. p.)

A mezőkövesdi Városi Tűzoltó-parancsnokság (Béke tér 12.) szomszédságában lévő romos telekről markolóval útfeltöltéshez földet szállítottak. Eközben került elő egy XIV. századi garasokat tartalmazó éremlelet. A pénzeket később fedezték fel, az elszállított föld egy részét közben le is döngölték. A pénzek egy részét a helyi lakosság széthordta, más része a döngölt út földjébe került. A bejelentés után a Herman Ottó Múzeum több napon át végezte a lelet begyűjtését, egy alkalommal a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárával közösen fémkereső műszerrel is végeztek kutatást. Összesen 81 db XIV. századi ezüst garas került a megyei Herman Ottó Múzeumba.

– Rátka (Szerencsi járás) (106. p.)

Petercsák Tivadar szerencsi múzeumigazgató értesítette a múzeumot a lelet előkerüléséről. Elbeszélése szerint vízvezeték ásása közben Koleszár Mihály helyi lakos az Iskola tér 5. szám alatt XVII.

századi éremleletet talált. Megfigyelése szerint egy kicsi, agyag tapasztású üregbe rejtették a pénzeket. A megyei Herman Ottó Múzeumba 41 db ezüst garas került.

Szendrő (Edelényi járás) (107. p.)

A Petőfi tér 20. szám alatt Fazekas József vízvezeték ásásakor edényben elrejtett XVII. századi éremleletet talált. Az 555 darab garast és 320 darab dénárt tartalmazó leletet a cserépedény töredékeivel együtt átadták a megyei Herman Ottó Múzeumnak.

Az 1978. év eredményei

– Mezőkövesd (112. p.)

1978. július 25-én Dobai Ferenc, a Matyó Tsz dózerosa, a tsz régi homokbányájának betemetése közben középkori pénzekre bukkant. A dózer tolólapjával egy zöld mázas cserépedénybe rejtett pénzleletet tolt el, s már csak akkor vette észre, amikor 5-8 méteren maga előtt tolt. Összeszedte, majd a géppel újabb fogást végzett, hogy a lelet fészket megtalálja. Eközben a gép lánctalpa a kifordította a földből a cserépedény összetört darabjait és a pénzeket. A leletet jelentették a Herman Ottó Múzeumnak. 1978. július 27-én Szekeres Árpád numizmatikus és Kováts Tibor restaurátor kiment a helyszínre, s a találótól átvette a leletet. 1978. július 31-én Korek József és B. Sey Katalin segítségével Szekeres Árpád ismét kiment a helyszínre. Fémkereső műszerrel vizsgálták át a lelőhelyet. A földet átszittálták, s így még 11 érem került elő. Az érmek egy edényben voltak elrejtve, melyből néhány darabot sikerült megmenteni. A homokbánya partfalában jól kirajzolódott a beásott gödör feltja, amelybe egykor az edényt az érmekkel együtt elrejtették. A helyszínen illetéktelenek is kutattak, így a lelet nem teljes. Az éremlelet XV-XVI. századi magyar, cseh, lengyel aprópénzeket tartalmaz. Súlya mintegy négy kiló.

7. Régészeti kutatások Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1979. évben. Összeállította: B. Hellebrandt Magdolna, Simán Katalin = HOM Évkönyv XIX. Miskolc. 1980. 87-97. p.

– Szikszó (Encsi járás) (95. p.)

Sipos Lajos (Alsóvadász, Fő út 40.) jelentette, hogy alapásás közben pénzeket találtak. Szikszón a Kossuth utcában, a régi római katolikus parókia helyén Kardos János orvos építkezik. Az alapásás

közben bukkantak a kis edényekre, amely 133 db XVII. századi ezüst lengyel pénz tartalmazott. A lelet kb. 1 méter mélységben volt a bolygatatlan talajban. Fölötte a felszíntől kb. 40 cm-re kis égett csíkot lehetett megfigyelni. Az alapozási árokban máshol is állatcsontok és cserépdarabok kerültek elő. *Wolf Mária, Simán Katalin*

8. V. SZÉKELY György: 17. századi éremlelet Zubogyról = HOM Évkönyv XXI. Miskolc. 1982. 75-79. p.

– 1978 júliusában az Országos Műemléki Felügyelőség által a zubogyi református templomban végzett műemléki és régészeti kutatás során a szentély délkeleti részében 67 darabból álló éremlelet került elő.

A település a 17. században a királyi Magyarország peremterületén, a török megszállás alatt lévő országrész szomszédságában feküdt, s a portyázó török csapatok útjába esett.

A zubogyi éremlelet kizárólag váltópénzeket tartalmaz, legnagyobb címletű darabja 15 krajcáros. Egyik részét az 1619-1633 közötti időszakban vert pénzek alkotják: II. Ferdinánd osztrák és sziléziai 3 krajcárosai, III. Zsigmond lengyel poltúrai Gusztáv Adolf svéd király rigai és elbingi poltúrai, valamint egy brandenburgi poltúra. A lelet másik része 1661-1673 között készült vereteket tartalmaz, egyrészt különböző címletű krajcárokat az osztrák tartományokból, olmützi és liegnitzi 3 krajcárosokat, másrészt lengyel hatos- és hármas-garasokat. A leletben a magyar pénzeket I. Lipót egyetlen körmöcbányai denára képviseli.

Az éremlelet csekély száma miatt még tizenhárom, e korból származó éremleletet foglal táblázatba a szerző, hogy a térség korabeli pénzforgalmáról képet alkothassunk.

9. A Herman Ottó Múzeum ásatásai és leletmentései 1980-1982. Összeállította: L. Wolf Mária, Simán Katalin = HOM Évkönyv XXI. Miskolc. 1982. 109-124. p.

– Hejőpapi (Mezőcsáti járás) (116. p.)

1982 szeptemberében Kuli Sámuel (Mezőcsát, Pozsonyi u. 27.) 164 db XII-XIII. századi friesachi denárt hozott be a múzeumba. A lelet-együtttest Hejőpapiban a Kossuth u. 38. számú telken (Virág Lajos telke) kb. 120 cm mélységben találták, cserépedény, bőr vagy

textilnyom nem került elő a közeléből. A helyszínen talált további érmekkel együtt a teljes lelet-együttes 195 db-ra nőtt. Gyarapodási napló száma: 224/82.

L. Wolf Mária, S. Koós Judit

10. GEDAI István: Lengyel pénzek Magyarországon a XVI-XVII. században = HOM Évkönyv XXII-XXIII. Miskolc. 1983-1984. 37-50. p.

– A nemzetközileg is ismert numizmata, a Magyar Nemzeti Múzeum nyugalmazott főigazgatója a Mohács utáni Magyarország pénzforgalmában a lengyel pénz szerepét vizsgálja. A Mohács után kialakult politikai viszony miatt az ország nagy részének, főleg Erdélynek szinte kizárólagos külkereskedelmi partnerévé Lengyelországot rendelte. A szoros és intenzív lengyel-magyar kereskedelem pénztörténetünkben is mély nyomokat hagyott. A szerző erdélyi és északkelet-magyarországi éremléteken keresztül mutatja be a lengyel pénzek forgalmát.

11. ZSÁMBOKI László: Pénzverészeti szakemberképzés Magyarországon a XVIII. században = HOM Évkönyv XXII-XXIII. Miskolc. 1983-1984. 51-58. p.

– A pénzverészeti szakemberképzés egyidős a felsőfokú műszaki szakemberképzéssel. A bányászati-kohászati felsőoktatás keretében már a kezdetektől oktattak pénzverészeti ismereteket, illetve képeztek ki speciális szakembereket, a világon elsőként Magyarországon a 18. században kialakult életképes műszaki oktatási intézményben Selmecbányán.

A selmeci akadémia munkájáról ír a szerző, dr. Zsámboki László, az ismert bányászattörténész, aki jelenleg a Miskolci Egyetem könyvtárának és levéltárának főigazgatója.

12. A Herman Ottó Múzeum ásatásai és leletmentései 1984-ben. Összeállította: L. Wolf Mária, Simán Katalin. = HOM Évkönyv XXIV. Miskolc. 1985. 347-353. p.

– Rudabánya (352. p.)

Holló Zsolt, rudabányai lakos telkükön arany pénzt talált, amelyet osztálytársainak eladott. A tanulók a pénzt az Óra- Ékszerkereskedelmi Vállalat különféle boltjaiban próbálták értékesíteni. A mú-

zeum Nagy Szabolcs éremgyűjtő segítségével tudomást szerzett a pénzről, és arról, hogy időközben a tanulók értékesítették azt. Az üzlettel folytatott megbeszélés eredményeképpen a múzeum megvette a keleti gót aranypénzt. *B. Hellebrandt Magdolna, Szekeres Árpád.*

13. KOVÁCS László: A magyar honfoglalás-kori pénzleletek keltező értékéről = HOM Évkönyv XXV-XXVI. Miskolc. 1986-1987. 161-175. p.
– Az ismert régész a honfoglalás-kori sírokban talált pénzek kor meghatározó jelentőségéről ír munkájában.
14. GEDAI István: Adatok a magyarországi garasverés kezdetéhez = HOM Évkönyv XXV-XXVI. Miskolc. 1986-1987. 203-209. p.
– A magyar középkor gazdaságában időnként felbukkanó garasról ír a szerző, az e témában kutató szakemberek munkásságát is figyelemünkbe ajánlva.
15. A. V. BIKOV: A pénzforgalom néhány sajátos vonása Oroszországban a XVII. század első felében = HOM Évkönyv XXVII. Miskolc. 1988. 575-587. p.
– A XVII. század kezdetét nagy szünet jellemzi az orosz állam pénzforgalmában, ami szorosan kapcsolódik a lengyel-svéd intervencióhoz. E zavaros időszak pénzforgalmáról ír a szerző.
16. A Herman Ottó Múzeum ásatásai és leletmentései 1988-1990. Összeállította: S. Koós Judit. = HOM Évkönyv XXVIII-XXIX. Miskolc. 1991. 649-666. p.
– Emőd, Nagyhegy (650. p.)
1988. április 8-án Tábori Istvánné, emödi lakos telefonon bejelentést tett, hogy két nappal korábban Emődön szőlőültetés közben nagymennyiségű pénzt és cseréptöredéket találtak. Felkerestük a találót, Lukács Ferencnét (Emőd, Ilona u. 6.), aki átadta a múzeum számára a leleteket, mintegy háromezer darab I. Ferdinánd denárt és egy barna-zöld, mázas korsó töredékeit. A pénzek egy tömbbé álltak össze, felvették a korsó alakját. A találó elmondta, Emőd-Ny-i-Nagyhegyen szőlőt telepítettek, itt került elő a lelet. Vezetésével

megtekintettük a helyszínt, ahol a lelőhely környékén a szántásban további pénzeket gyűjtöttünk.

1988. április 20-án ismét felkerestük a helyszínt és a Magyar Nemzeti Múzeum fémkeresőjének segítségével újabb, körülbelül 20 érmet gyűjtöttünk. *S. Koós Judit, Révész László, L. Wolf Mária* – Ónod, Rákóczi Tsz kavicsbányája (659. p.)

1989. március 24-én Polgári János bányamester egy éremleletet hozott a Herman Ottó Múzeumba. Elmondása szerint a leletet előző napon találták az ónodi II. Rákóczi Ferenc Tsz. 1. számú kavicsbányájában. Azonnal a helyszínre siettünk, ahol megállapítottuk, hogy a lelőhely a 37. műút mentén, az elpusztult Muhi mezőváros közelében, attól mintegy 300 méterre Északra van. A markoló itt a korábban felhalmozott földet mozgatta meg, ennek során bukkantak az első pénzekre. Feltehető tehát, hogy az éremlelet már egy korábbi földmunka során került elő eredeti rejtekhelyéről. A mintegy 2500 db pénzt eléggé szétszórva találtuk meg. A helyszíni szemle során további hat pénzt sikerült gyűjtenünk. 1989. március 30-án a Magyar Nemzeti Múzeum fémkereső műszerével a helyszínt, amelyet kérésünkre addig érintetlenül hagytak, újra átvizsgáltuk, és további tíz pénzt gyűjtöttünk össze. Más lelet azonban nem került elő.

Az éremlelet XV-XVI. századi denárokból és obulusokból áll, elrejtésének valószínű időpontja 1528-29. Érdekessége, hogy a Mátyás, II. Ulászló, II. Lajos, János és Ferdinánd denárokon kívül néhány cseh Weispfenniget, obulusokat, valamint két török akcsét is tartalmaz.

Révész László, L. Wolf Mária.

17. FEHÉR József: A bodrogolaszi aranypénzlelet = HOM Évkönyv XXXIV. Miskolc. 1996. 117-139. p.

– Az 1990-ben előkerült lelet kb. 200 darabból állhatott, de csak 72 db került be a sátoraljaújhelyi Kazinczy Múzeumba. A találok megszegve a muzeális értékek védelméről alkotott törvényeket, a nagyobb hányadot orgazdák, külföldi kapcsolatok útján értékesítették, illetve nem ismervén fel történeti és eszmei értékét szétszórták, elkötyavetyélték.

A szinte kifogástalan állapotban megmaradt pénzek szintiszta aranyból készültek a XV-XVI. századi Magyarországon, illetve

Ausztria, Salzburg, Karinthia, Boroszló, Danzing pénzverdéiben, valamint Csehországban.

Az aranypénzek 1438 és 1556 között keletkeztek és a következő uralkodó pénzkibocsátását reprezentálják: Habsburg Albert, I. Ulászló, Hunyadi Mátyás, II. Ulászló, II. Lajos, Szapolyai János, I. Ferdinánd, illetve Salzburg Michael, Salzburg Ernest, Salzburg Matthaus, Boroszló Balthasar, Münsterberg Joachim, Danczig Zsigmond feliratúak.

„E korból ilyen nagyságrendű leletet nem ismerünk, a XVI. századi gazdaságtörténet (kereskedelem-, pénz-, ipartörténet) egyik legfontosabb forrása. A lelet még töredékében is jelentős, így a nemzetközi kutatás is számolni fog vele...” írta Gedai István szakértői véleményében 1990 szeptemberében.

18. GEDAI István: Román-kori éremművészet Árpád-házi pénzekben = HOM Évkönyv XXXVII. Miskolc. 1999. 349-366. p.

– A nemzetközileg is ismert és elismert numizmata, a Magyar Nemzeti Múzeum nyugalmazott főigazgatója bevezetőjében megemlíti, hogy az éremművészet Magyarországon a 16. század elejéig, a művészettörténeti korszakokat tekintve a román-korban és a gótikában azonos a pénzekkel. A ma közismert kötetlen éremművészet itáliai és német hatásra nálunk a 16. században kezdődött és indult virágzásnak.

Majd ezt írja: „A pénznek, mint kisplasztikai alkotásnak vizsgálata előtt utalni kell néhány olyan kötöttségre, amely más művészi alkotások készítésénél nem áll fenn. Egyrészt a gazdasági körülmények mindenkor meghatározták a pénz anyagát, a nemesfém finomságát, súlyát, s ennek következtében az ábrázolás lehetőségének nagyságát. Másrészt a pénzen olyan előírt ábrákat, feliratot, jegyeket kellett alkalmazni, amelyek utalnak a kibocsátásra. Később értékjelzést, évszámot, verdejegyet is fel kellett tüntetni; ez utóbbiak azonban Árpád-házi királyaink pénzein, azaz a román-korban még nem szerepelnek.

Magyarországon a román-kor egybeesik az Árpád-korral, ez pedig egy pénztörténeti korszakkal, a denárperiódussal, amikor csak denárt és annak felét, obulust vertek. A denár kisméretű pénz, átmérője nem haladta meg a 20 mm-t, de néha csak 7.8 mm körül volt.”

Ezek után uralkodónként bemutatja a pénzeket Szent Istvántól III. Andrásig, az utolsó Árpád-házi királyig. Munkáját 65 éremképpel teszi még érdekesebbé.

Munkám végeztével arra a megállapításra jutottam, hogy a gazdag múzeumi gyűjteményt tekintve, valamint a pénzleletek gazdagságát figyelembe véve viszonylag kevés a numizmatikával kapcsolatos írás a múzeum évkönyveiben.

Edelény, 1999. június 29.

Megjelent: Szülőföldünk: A megyei honismereti mozgalom közleményei 28-29.

Kiadja: a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület.

Miskolc. 2001 április 61-67. p.

Kossuth Lajos a numizmatikában és a falerisztikában

A 19. századi Magyarország történelmében kiemelkedő szerepet játszó Kossuth Lajos kapcsolata a numizmatikával (pénz- és éremtörténettel foglalkozó tudomány) és a falerisztikával (rendjel- és kitüntetésttan) kevéssé ismert a nagyközönség előtt. Jelen munkában, a teljesség igénye nélkül írunk a Nemzet Messiásának⁽¹⁾ is nevezett államférfi e két tudománnyal való kapcsolatáról.

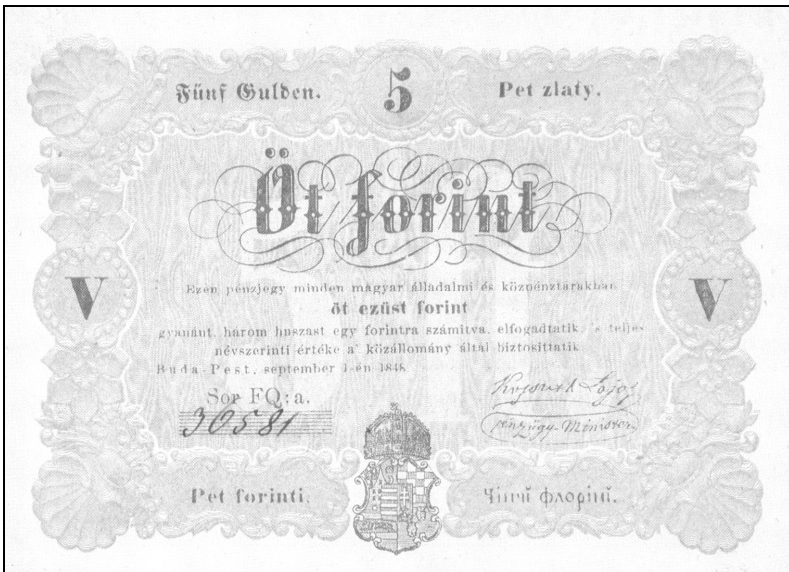
A magyarországi Kossuth-bankók

Kossuth, mint az első felelős magyar kormány pénzügyminisztere 1848-ban az osztrák hatóságok Magyarországgal szembeni romboló gazdaságpolitikája és pénzpolitikája miatt rákényszerült, hogy létrehozza az önálló magyar pénzt, melyet a köznyelven *Kossuth-bankóknak* nevezett. A kibocsátásra kerülő pénz fedezetét elsősorban a magyar nemzet adományaiból teremtette meg.

1848. augusztus 14-e nevezetes nap a magyar pénztörténelemben, hisz e napon jelentek meg az első magyar feliratos bankjegyek, az 1 és 2 forintos, melyeket követett az 5, a 100 és a 10 forintos, ebben a kibocsátási sorrendben, valamint a különböző értéket képviselő kincstári utalványok.

A Habsburgok a magyar pénzjegyekben látták a nemzeti ellenállás legnagyobb támaszát, legerősebb fegyverét, ezért a Kossuth-bankók elleni harcot már annak megjelenése előtt elkezdték. Az osztrák pénzügyminiszter már 1848. július 7-én kelt rendeletével eltiltotta az osztrák állami pénztárakat a kibocsátandó magyar pénzjegyek elfogadásától. E rendeletet aztán több tiltó uralkodói rendelet is követte.

A szabadságharc területvesztésével egyre erősebben léptek fel a magyar pénz ellen, mint azt Haynau 1849. június 29-én Győrben kiadott proklamációja is bizonyítja, melyben szigorú büntetést helyezett kilátásba a Kossuth-bankót rejtegetőknek: „...*akárkinél találtak, nemcsak elkoboztatnak, hanem birtokosaik még azonkívül legszigorúbban bünteteni fognak.*”

Kossuth bankók

Érdeemes még idézni a banai főhadiszállásán 1849. július 1-jén kiadott rendeletét: „Ezennel mindenkinek tudtára adatik, hogy bármi féle úgy nevezett „magyar Kossuth bankjegyek” forgása, mint törvényelleni pénz megtiltatik. Bárki is oly törvényelleni pénzzel bírna, legyen az akár magányos, vagy köztárak tulajdonosa, az a legközelebbi császári és királyi városi parancsnoksághoz szállítja, ellenszolgáltatás nélkül általadni kötelessége leszen. Azon bankjegyek, melyek ezen hirdetés után 48 órának lefolytatával át nem adattak, ahol találtatnak, nemcsak elfoglaltatnak, hanem azoknak tulajdonosa azokívül még hadszéki büntetés alá is vettetni fog.”

A magyar államjegyeket összegyűjtve nyilvánosan elégették Pesten a Szén (ma Deák tér) téren. Közel 50 millió forint értékű közbvagyon semmisítették meg. Annak ellenére, hogy Haynauék halállal is büntették a Kossuth-bankók rejtegetőit a fele sem gyűlt össze a kibocsátott pénz-mennyiségnek a kancellárián.

Még ma is sok gyűjtemény féltve őrzött darabjai a Kossuth-bankók.

Az Amerikai Egyesült Államokban Kiadott Kossuth-dollárok

A szabadságharc leverése után emigrációba kényszerült Kossuth, külföldi útjai alkalmával igyekezett szimpatizánsokat szerezni és elismertetni harcuk igazságosságát.

Emellett kereste azokat a gazdasági lehetőségeket, melyek által újult erővel folytatható a nemzeti függetlenségért indított harc, a '48-as eszmék valóra váltása.

Ennek az elképzelésnek a megvalósítása érdekében utazott előbb Angliába, majd az Amerikai Egyesült Államokba, hogy előteremtse azt a kölcsönt, amelyből fegyvereket és más felszerelést szerezhet a függetlenségi harc felújításához. Ekkor születtek meg a *Kossuth dollárnak* nevezett kölcsönjegyek, amelyek nem számítanak papírpénznek.

Kossuth-dollár

A volt magyar pénzügyminiszter és kormányzó egy Kossuth alapot hozott létre, amelyre először egydolláros hozzájárulást kért és kapott amerikai híveitől. Miután Kossuth tervével 1851. december 15-én a kölcsön begyűjtésére alapított Központi Bizottság egyetértett, elhatározta, hogy ötféle címletben (1, 5, 10, 50 és 100 dolláros) kölcsönjegyeket bocsátat ki angol nyelven és közülük az 1, 5 és 10 dolláros címletekre Kossuth Lajos teljes alakja, míg az 50 és 100 dolláros címletekre csak a melléke került.

A kölcsönjegyek közül az 1, 5 és 10 dolláros keltezése: New York 1852. január 1. és 1852. február 2., míg az 50 és 100 dollárosokon New York 1852. február 2. és 1852. július 1. függetlenül a megjelenés idejétől. Az első példányok kéziratos keltezéssel és számozással kerültek felhasználásra.

Az Amerikában kiadott kölcsönjegyeket, az akkor forgalomban lévő dollárral azonos minőségű és méretű papírra fekete színnel nyomták, ugyanakkor a hátlapot üresen hagyták.

A philadelphiai Kossuth-bankók

Kossuth Lajos amerikai körútja alkalmával a kölcsönjegyek kibocsátása mellett papírpénzeket nyomtatott a szabadságharc felújításának reményében. A Philadelphiában gyártott 1, 2 és 5 forintos papírpénzeket a szabadságharc újrakezdése után kívánta Magyarországon bevezetni. Mivel a szabadságharc újrakezdésének időpontja ismeretlen volt, valószínű ezért az 1852-ben gyártott Kossuth-bankók zömében dátum és sorszám nélkül készültek (csupán a betűjel szerepel rajta), valószínű utólagos kézi felírásra gondoltak, melyet bizonyít néhány fennmaradt kézzel dátumozott és sorszámozott példány. A bankók hátlapját a kölcsönjegyekhez hasonlóan üresen hagyták.

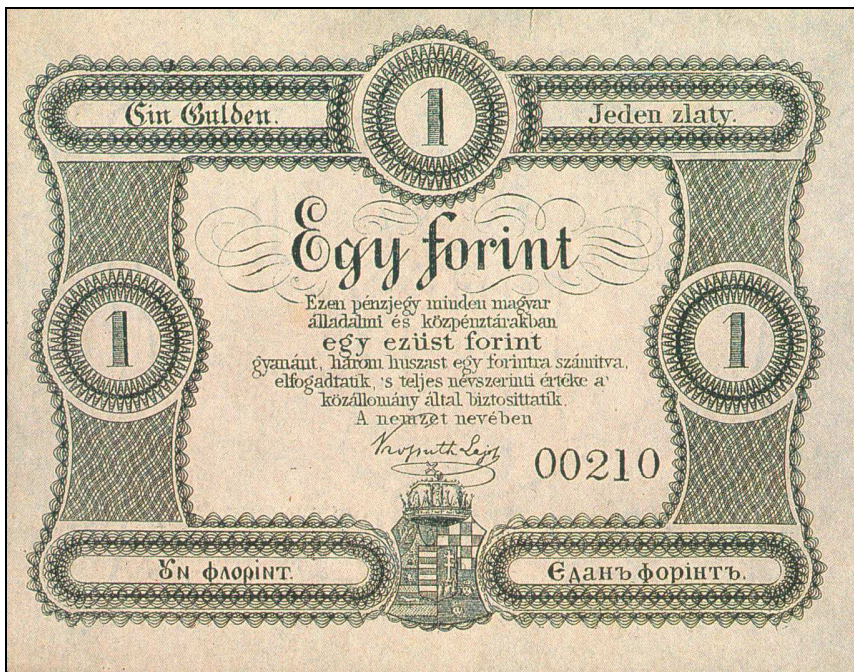
Philadelphiai Kossuth-bankó

A philadelphiai Kossuth-bankók felirata magyar és Kossuth Lajos aláírásával ellátott.

A londoni Kossuth-bankók

Amerikai útját követően Kossuth Lajos Angliában telepedett le és zömében Londonban élt. A Garibaldi vezette olasz függetlenségi harc és a franciák egyre fokozódó szembenállása Ausztriával, ismét felcsillantotta a magyar függetlenségi harc újraindításának reményét. III. Napóleon francia császár és Garibaldi is kereste a kapcsolatot Kossuthtal, rajta keresztül a magyar emigránsokkal, hogy közös erővel megdöntsék a Habsburg Birodalmat.

Kossuth az olasz kormánytól kért és kapott félmillió frank kölcsönből 200 ezret emigrációs pénzjegyek előállítására kívánt fordítani.

Londoni Kossuth-bankó

A papírpénzek nyomása az 1860-as évek végén indult meg és a legnagyobb titoktartás ellenére Ausztria hamarosan tudomást szerzett róla és Kossuthot perbe fogták, melyet Ausztria nyert meg.

Az addig előállított pénzjegyeket, a bíróság döntése értelmében el kellett égetni, de szerencsére néhány sorozat fennmaradt az utókor számára.

A Londonban készült 1, 2 és 5 forintosok felirata magyar, évszám nélküli, de nyomdailag sorszámozott. Valamennyi példányon Kossuth Lajos aláírása szerepel.

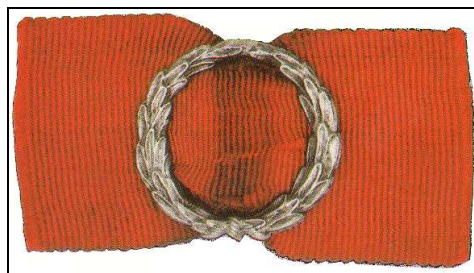
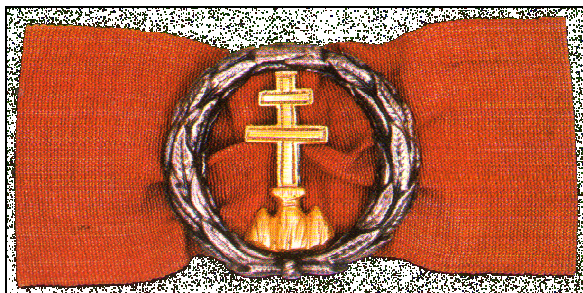
Kapcsolata a falerisztikával

Kossuth a falerisztikával először akkor kerül kapcsolatba, amikor 1848. december 20-án a nemzetgyűlés 109. ülésén a képviselőházban felhívja a hadsereg vezetőinek a figyelmét a hamarosan kibocsátandó kitüntetésre: „...*méltóztassék meghagyni a t. ház elnökének, hogy a nemzet képviselőinek nevében szóltsa fel Görgey tábornokot, mint szinte többi seregének tábornokait is: hogy miután a kormány érdemkeresztekről gondoskodott s azt technice is munkába vétette, tegyenek a tekintetben javaslatot úgy a tisztek, mint a magukat kitüntetett s még kitüntendő közvitézekre is, hogy a nemzet ez által is megmutassa háláját a magukat érdemesítettek irányában. Valamint egyszersmind indítványozom, méltóztassanak egy aranytáblát csináltatni, nem avégett, hogy csak pusztán ez vagy amaz nevéét írjuk rá, hanem avégett, hogy legyen készen azoknak számára, kiknek nevéét oda beírni s az örök dicsőségnek átadni a nemzet méltónak fogja találni.*”

Az ígért kitüntetések csak 1849 márciusára készülnek el és a kormány Pestről Debrecenbe való költözése miatt nem a tervezett zománcozott arany kereszt valósul meg, hanem a három fokozatú ideiglenes érdemrend.

Első alkalommal kilenc második osztályú érdemrend adományozására került sor Debrecenben 1849. március 9-én.

Kossuth adta át a főtiszteknek a kitüntetést. Az átadó ünnepségen azonban nem jelent meg mindenki.

A Magyar Katonai Érdemrend ideiglenes I.; II. és III. osztálya

De nézzük, miként számol be az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke a nemzetgyűlésnek e felemelő eseményről:

„Jelentem egyszersmind a t. háznak, hogy ma egy nem akarom mondani fényes hanem részemről legalább sokáig kedves emlékezetemben maradó, jelenetben voltam szerencsés részt venni, mellyről megvallom, sajnálom, hogy nem intézkedtiünk úgy, miszerint olly helyen történt volna, hol a közönségnek minél nagyobb része lehetett volna tanúja a kormány s a kormány által a nemzet azon akaratának, miszerint nem az, hogy meg akarja hálálni vitézeinek azon feláldozását, miként véröknek és éltöknek kockára vetésével iparkodnak e hazát megmenteni, mert ez olly érdem, mellyet meghálálni nem lehet, hanem hogy lehetek volna tanúi a kormány azon akaratának, hogy az érdemeket méltányolva, magát az érdemesek kiüntetésére kötelezve érzi. Értem t. ház, hogy ma történt az országgyűlés kegyes jóváhagyása következtében felállított katonai érdemrendeknek a mennyiben ezen jelek ideiglenesen elkészültek, legelső kiosztása a t. ház több tagjai jelenlétében; azoknak akik jelen voltak, nevezetesen Vetter altábornagy; Görgei tábornok és vitéz követ társunk Perczel tábornok uraknak mellei, (Éljenek) ezen érdemrend közép osztályával a nemzet nevében keblökre tűzvetvén azon zálog, hogy valamint ők szívök tisztasága s igaz magyar érzelmöknél fogva a hazának mindig hívei maradnak, úgy azon zálog odatűzésével a nemzet lekötötte irántuk a nemzet nagyrabecsülésének tiszteletének s érdemeik elismerésének zálogát. A többi tábornok urak a kik egy úttal ezen napról ezen érdemjellel feldíszítottak, nevezetesen Kis Ernő (lelkes éljenzés) altábornagy úr, betegsége miatt akadályozva volt jelen lenni, a ház elnöke, többek kíséretében volt szíves magára vállalni azon fáradságot, hogy azt nékie személyesen átadja. Valamint szintén Bem tábornok úrnak (szünni nem akaró helyeslés). Úgy Damjanics tábornok úrnak, (tartós éljenzés és a manswörti, s a szerencsétlen bár, de emlékezetemben nagyszerűen dicső nagyszombati, nemkülönbén a branyiszkói csaták oroszlán bátorságú hőségnek Guyon ezredesnek (Nagy éljenzés) kire nézve jelentem, hogy a kormány indítatva találta magát a nemzetnek egyik fő kincsét Komárom várát hűségére bízni. (Közhelyeslés) Ezen érdemrendjelek kiosztása elrendelvetvén, az illetőknek úgy okleveleik mint érdemjeleik is a maga útján kézhez szolgáltatnak.”

Az olaszországi Honvéd Emlékérem

Az 1863 tavaszán kirobbant lengyel felkelés megsegítésére egyre több, volt '48-as honvéd szökött meg az „Olaszhoni Magyar Segédereg”-ből, mely szökések felbomlással fenyegették a csapatot. Ez kapóra jött Kossuthnak, hogy régen dédelgetett álmát megvalósítsa, ezért Türr István tábornokkal, az olasz kormány teljhatalmú megbízottjával és Földváry Károly ezredessel, az olaszországi magyar légió (1862. december 1-jétől) főparancsnokával elhatározták, hogy a légió tagjai közötti összetartás erősítése érdekében, az egykori '48-as honvédek részére emlékérmeket bocsátanak ki.

Olaszországi Honvéd Emlékérem

Az ezüst emlékérmek elkészítésének költségeit az olasz kormány vállalta magára. Az emlékérmek a torinói pénzverdében készültek és 1863. augusztus 11-étől folyamatosan kerültek kiosztásra.

Az emigrációs magyar Katonai Érdemkereszt

A szabadságharc rövid, küzdelmes időszaka alatt nem nyílt lehetőség arra, hogy a Kossuth által ígért érdemkeresztek elkészüljenek. Ezek helyett gyorsan elkészíthető ideiglenes jelvényeket adományoztak, melyeket az elképzelés szerint, a tervezett érdemkeresztek elkészülte után az adományozottak becserélhették volna.

Az emigrációban élő kitüntetettek közül, főleg az olaszországi magyar légió tagjai kívánták kicserélni az ideiglenes érdemjeleket – az egykori ígéret szerint – végleges kitüntetésre. Ebbéli szándékukat közölték Földváry Károlyval, a légió főparancsnokával.

Földváry levelet írt e tárgyban Kossuthnak, aki hajlott a javaslat elfogadására, mint az az alábbi Földvárynak írt levele részletéből is kiderül: „...itt Turinban később, a Debrecenben megállapított terv emlékezte után magát az érdemkeresztet is megcsináltattam, akarván, hogy nyoma maradjon fenn annak, hogy minővé terveztük az érdemkeresztet, melyet azok a szerény érdemkoszorúcskák képviseltek.”

Elkészítésükhöz kikérte Jósika Miklós véleményét, mivel ő volt a kitüntetések ügyének intézője 1849-ben, az Országos Honvédelmi Bizottmányban. Végül utasításai alapján fiai megrajzolták a *Katonai Érdemrend Aranykeresztjét*, melynek első példányai egy torinói aranyművesnél készültek egységes formában és 1863-tól folyamatosan kerültek kiosztásra az ideiglenes érdemrenddel rendelkezők részére. Azonban az arany érdemkeresztek készítésére nem állt rendelkezésre semmilyen központi forrás, ezért azt minden arra érdemes személy a saját költségén készítette el, s ezért lehetséges, hogy a fennmaradt példányok között sok eltérés mutatkozik.

Kossuth elképzelései ellenére nem kizárt, hogy ezek az érdemkeresztek nemcsak a szabadságharc érdemkoszorúinak a helyettesítésére szolgáltak, hanem a szabadságharc idején és utána szerzett érdemek elismerésére is. Ezt bizonyítja Gergey Károly honvéd őrnagy egykori vallo-mása, mely szerint 1868-ban Kossuthtól kapta a kitüntetését, miután az 1866-os Klapka-féle szervezkedés idején a dunántúli illegális csoport vezetője volt.

Az emigrációs magyar Katonai Érdemkereszt

Az arany érdemkeresztek készítése 1863 tavaszán kezdődött meg.

A gyűjteményekben megtalálható valamennyi példány aranyból készült, van, amelyik csak elől, van, amelyik elől-hátul zománcozott. Amint Kossuth Lajos Turinban megterveztetett, arról a következőket írta:

„A kereszt négy ága fehér zománcz, középen veres mezőn az ország czímere zöld szegéllyel körítve s rajta az egyik lapon: 'szabadságharcz 1849', a másikon: 'hű vitézségért a Magyar Nemzet'.”

Az Arany Katonai Érdemkereszt elkészítésével a magas költségek miatt kevesen éltek.

Kossuth arcképe érmeken, jelvényeken

Kossuth Lajos arcképe már a forradalom születésétől kezdve megjelenik az érmeken, később a jelvényeken is.

Itt csak néhány érmet említek meg, mert a jelvények nagy tömegét lehetetlenség e rövid írás keretén belül ismertetni.

Két érme a magyar országgyűlési küldöttség 1848. március 15-i bécsi látogatását örökíti meg. Az előlapon a küldöttség tagjai láthatók, a hátol-

dal tudósít az eseményről. Az érmeek előlapja különböző: az egyikken 13, a másikon 10 mellkép van, köztük Kossuth Lajosé, hátoldala megegyezik. Egykorú bécsi munka mind a kettő.

Magyar Országgyűlési Küldöttség Bécsben, 1848. március 15.

Függetlenségi nyilatkozat, 1849

Említésre méltó, hogy a függetlenségi nyilatkozat és Kossuth kormányzóvá választása is megihletett egy-egy ismeretlen magyar éremkészítőt.

Számtalan munka jelent meg Kossuthról, de a legtöbb halála alkalmával és a különböző évfordulókhoz kötődően.

Kossuth Lajos pénzeken

Hús pengős

Kossuth Lajos mellképe első alkalommal forgalmi pénzen, az 1927. január 1-jével bevezetett Pengő pénzrendszer papír 20 pengősén látható, melynek barnás-zöld változatát már 1926. március 1-jén kibocsátották. A kék 20 pengősön is szerepel a mellképe, melyet 1929-ben és 1930-ban bocsátottak ki. A világ legnagyobb inflációját megélt Pengő pénzrendszer alábbi papírpénzein látható még Kossuth: 1 millió, 10 millió, 1 millió milpengő, 10 millió milpengő és az 1 millió b.pengő címleten.

Egymillió b.-pengős

A második világháború után a Forint pénzrendszert vezetik be 1946. augusztus 1-jén. E pénzrendszerben az 5 forintos többször, többféle méretben és többféle anyagból készült változatán szerepelt Kossuth egészen a rendszerváltozást követő új forintok megjelenéséig, 1993-ig. Ugyanígy a papír piros 100 forinton látható Kossuth Lajos arcképe az új pénz megjelenéséig, amikor a régieket a forgalomból kivonták.

100 forintos

Emlékpénzen, információink szerint csak a halálának 100. évfordulójára 1992-ben kibocsátott ezüst 500 forinton szerepel. Születésének 200. évfordulója emlékére 2002. február 1-jétől egymillió darab 100 fo-

rintoson a köztársasági címer helyett Kossuth mellképe szerepel. Sokaknak talán fel sem tűnt, hogy a kapott váltópénz másképp néz ki, mint eddig. Mindössze az első 12000 db kerül sorszámozott dízscsomagolásban értékesítésre. A rendelkezésünkre álló szakirodalom alapján készített írás, rövid áttekintést nyújt arról, hogy Kossuth Lajos hosszú élete során milyen kapcsolatba került a címben szereplő két tudománnyal.

Érdekességként megemlítjük tanulmányunk végén, hogy Kossuth mellképe látható az 1946-ban alapított Magyar Szabadság Érdemrenden, a nevét viseli az 1948-ban alapított Kossuth Érdemrend, valamint a magyarországi kitüntetések egyik legrangosabbja a Kossuth-díj, melyet szintén 1948-ban alapítottak. A két első kitüntetés megszűnt a rendszerváltozást követően, azonban a Kossuth-díj formai átalakulás után napjainkban is létezik.

*A Kossuth-érdemrend III. osztálya
1948-ban*

*A Magyar Szabadság Érdemrend
ezüst fokozata 1946-ban*

Jegyzet

- (1) Kossuth Lajos további ragadványnevei: Institúciók Dzsingisz kánja, Kormányzó, Kossuth apánk, Magyarok Mózes, Nagy Száműzött, Rengeteg, Szent öreg, Szószék bajnoka, Turini remete, Új Washington.

Irodalom

- Rádóczy Gyula: A legújabb kori magyar pénzek (1892-1981). Corvina Kiadó. Bp. 1984.
- Rádóczy Gyula – Tasnádi Géza: Magyar papírpénzek 1848-1992. Danubius Kódex Kiadói Kft. Bp. 1992.
- Dr. Héri Vera – Dinnyés István: Kossuth Lajos az érmészetben 1848-1902. Kossuth Múzeum. Cegléd. 1994.
- H. Szabó Lajos: A szabadságharc és az emigráció pénzei, kitüntetései 1848-1866. MÉE Pápai Csoportja. Pápa. 1995.
- Gedai István: Magyar uralkodók pénzeiken. Zrínyi. Bp. 1991.
- A magyar Éremgyűjtők Egyesületének érmei 2. MÉE. Bp. 1990.
- Leányfalusi Károly – Nagy Ádám: Magyarország fém- és papírpénzei: A pengő pénzrendszer 1926-1946. MÉE Bács-Kiskun Megyei Szervezete. Kecskemét 1986.
- Leányfalusi Károly – Nagy Ádám: Magyarország fém- és papírpénzei: A forint pénzrendszer 1946-1986. MÉE Bács-Kiskun Megyei Szervezete. Kecskemét 1987.
- Leányfalusi Károly – Nagy Ádám: Magyarország fém- és papírpénzei: A forint pénzrendszer 1987-1991. MÉE Bács-Kiskun Megyei Szervezete. Kecskemét 1992. 1. sz. pótlás.
- Leányfalusi Károly – Nagy Ádám: Magyarország fém- és papírpénzei: A forint pénzrendszer 1992-1996. MÉE Bács-Kiskun Megyei Szervezete. Kecskemét 1996. 2. sz. pótlás.
- Makai Ágnes: „Hű vitézségért...” Osiris. Bp. 2001.

Megjelent: Szülőföldünk: A megyei honismereti mozgalom közleményei 30. Kiadja: a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület. Miskolc. 2002 július. 67-74. p.

A szocialista brigádmozgalom falerisztikai emlékei

Mielőtt a szocialista brigádmozgalomról írnék, röviden szólok a magyarországi munkaverseny mozgalomról.

A második világháborút követően a háborús károk helyreállítására, a széntermelés megindítására ún. *rohammunkákat* szerveztek. A *rohambrigádok* rendkívül nehéz körülmények között, igen gyakran minden ellenszolgáltatás nélkül dolgoztak. Az 1947 augusztusában megkezdett hároméves terv (újjáépítési terv) megvalósítását *munkaverseny* segítette.

Az országos munkaverseny keretében bontakozott ki az *élmunkás mozgalom*. 1948 augusztusában tartották az első élmunkás kongresszust.

Az első ötéves népgazdaság-fejlesztési terv kezdetét megelőzően a SZOT (Szakszervezetek Országos Tanácsa) Elnöksége 1949 novemberében határozatot hozott a munkaversenyről.

1950 januárjában az MDP (Magyar Dolgozók Pártja) Központi Vezetősége határozatot hozott „a szocialista munkaverseny eredményeinek megszilárdításáról és fejlesztéséről”. A határozat nyomatékosan hangsúlyozta a kollektív versenyformák jelentőségét az egyéni versenyvállalások mellett. Ezt követően a szakszervezetek és a minisztériumok kidolgozták az élüzem cím és ezzel együtt a szakszervezeti vándorzászló elnyerésének feltételrendszerét, a SZOT és a Népgazdasági Tanács útmutatása alapján. A nehézipari miniszter más termelőtárcák minisztereivel együtt szabályozta a *sztahanovista cím* elnyeréséhez szükséges feltételeket is.

Az 1950-es években a munkaverseny-mozgalom számos jellegzetes formája alakult ki, melyek rendszerint időszakosak voltak és nevezetes dátumokhoz, eseményekhez kapcsolódtak (április 4., május 1., november 7., az MDP III. kongresszusa stb.). Elterjedtek a különböző takarékosági, munkamódszer-átadási mozgalmak, mint például: a „*gazda-mozgalom*”, a „*melegcsákány s a mozgógép átadási mozgalom*”, a „*takarékossági napok*”, az „*újítási napok és hónapok*” stb. Ebben a szakaszban általában havi, negyedéves és féléves időtartamra szervezték a versenyt. A versenyt a kampányszerűség jellemezte.

Mint minden más a szocializmus idejében a *szocialista brigádmozgalom* is a Szovjetunióból került átvételre a munkaverseny területén Magyarországon 1958-ban. A Szovjetunióban az ipari munkások körében

indult meg a kommunista munkabrigádok példája nyomán és rövid idő alatt tömegméretűvé vált, majd kiterjedt a tudományos és szellemi munka több ágára és a mezőgazdaságra is.

Az akkori propaganda szerint Magyarországon a dolgozók kezdeményezésére indult, „*a munkáshatalom politikai és gazdasági erősítéséért, a dolgozók életszínvonalának emeléséért és az általános műveltség növeléséért*”. Ezen célkitűzések tükröződnek vissza a mozgalom hármás jelszavában: „*Szocialista módon dolgozni, tanulni, élni*”.

Az alábbiakban az 1962-ben kiadott Új Magyar Lexikonból idézek:

„*A szocialista brigádmozgalom különösen fellendült az MSZMP (Magyar Szocialista Munkáspárt) VIII. kongresszusára tett felajánlások során, amelyek teljesítését nagymértékben elősegítette a szocialista brigádvezetők 1962 áprilisában tartott első országos értekezlete. Az értekezlet egyúttal irányt mutatott a mozgalom kiterjesztésére, a szocialista műhely, szocialista üzem stb. címenyeréséért folyó további verseny formáira. A szocialista munkaverseny történetében a szocialista brigádmozgalom új vonása, hogy megszervezi a kis kollektívák közös erőfeszítését a vállalatok teljesítésére oly módon, hogy a kollektíván belül teret nyújt az egyének vetélkedésének. 1962 közepén 31200, több mint 300000 fő létszámú brigád versenyzett a szocialista brigád cím elnyeréséért, amit addig közel 9000 brigádnak (mintegy 90000 ember) sikerült elérnie*”.

„A Kádár-korszak” szocialista brigádmozgalma értelmezhető úgy is, mint az ötvenes évek sztahanovista mozgalmainak „szelídített” formája. (Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Bp., 2002. 221. o.) Miközben azonban a közvetlen ideológiai rokonság az ‘50-es évek munkaverseny-szemléletével tagadhatatlan, a brigádmozgalom gyakorlata erősebben kötődött a konszolidált „kádárista” diktatúra kispolgáriasabb viszonyaihoz, mint a munka „magányos hőségének” sztálinista éthosszához.

A Kádár-korszak szocialista brigádmozgalmának elindításában a rendszer „folytatva megszüntetni” vagy még inkább az „eltagadva megőrizni” alapállása tükröződik. A brigádmozgalom elindításának nincs pontos dátuma, nincsen nagy személyisége, hiányoznak a követendő példaképek. A mozgalom kezdete nem köthető egyetlen jogszabályhoz vagy párthatározathoz sem. Az 1956. évi forradalom leverését követően a „Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány” szabadulni igyekezett a Rákosi-diktatúra mindennapi jelképrendszerétől, így a „hagyományos” (ál-)egyéni

munkaverseny gyakorlatától is. Az ideológiai alapokat azonban semmilyen területen sem engedte kikezdeni, így a munkaverseny, mint a szocialista termelés alapja, sem volt számúzhető a régi-új rendszerből.

A Rákosi- és a Kádár-korszak munkaverseny szemlélete között lényeges különbség volt, hogy míg a sztahanovista mozgalomban az egyén, a brigádmozgalomban egy dolgozói csoport munkateljesítményét mérték, a közösen elvégzett munka volt az, mely a nyereségérdekltségbe a dolgozókat bevonta. Talán éppen ez, a kollektív nyereségérdekltség, tette a brigádmozgalmat jellemzően „kádárista” szervezetté. Az az ideológiai doktrína, mely szerint „*a munkaverseny a szocializmus építésének egyik alapvető módszere*” (1.068/ 1957. Korm. sz. határozat) nem került megkérdőjelezésre, azonban az anyagi érdekltség erőteljesebb hangsúlyozása új elem volt.” (Csóti Csaba: Fél év a brigádmozgalomból.)

A Minisztertanács, a Szakszervezetek Országos Tanácsa Elnöksége és a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottság Intéző Bizottsága 1038/1977. (x. 4.) számú együttes határozata a szocialista munkaversenyéről tárgyalja az egyének és kollektívák által elnyerhető elismeréseket és kitiüntetések a munkaverseny-mozgalomban. Jelen összeállításomban azokat az elismeréseket, melyek más vonatkozásban is elnyerhetők csak felsorolom, azonban a szocialista brigádmozgalom speciális elismeréseinek a leírását is közlöm.

A határozat 1. számú melléklete tartalmazza az elismerések rendszerét:

1. *Egyének részére adható elismerések és kitiüntetések:*
 - *a Szakma Ifjú Mestere, Kiváló Ifjú Szakember kitiüntető jelvény,*
 - *a Kiváló Dolgozó kitiüntető jelvény,*
 - *a Kiváló Munkáért kitiüntető jelvény,*
 - *a Szocialista Munka Hőse és egyéb állami kitiüntetések.*
2. *A kollektívák részére adható elismerések és kitiüntetések:*
 - *Kiváló Munkabrigád, illetőleg Kiváló Ifjúsági Brigád cím,*
 - *Szocialista Brigád cím,*
 - *Szocialista Brigád Zászló,*
 - *bronz, ezüst, arany brigádérem,*
 - *Vállalat Kiváló Ifjúsági Brigádja, ill. Szövetkezet Kiváló Ifjúsági Brigádja,*
 - *Vállalat Kiváló Brigádja, ill. Szövetkezet Kiváló Brigádja,*
 - *Szakma (Ágazat) Kiváló Brigádja,*

- *Magyar Népköztársaság Kiváló Brigádja,*
- *Állami Díj*
- *Munka Vörös Zászló Érdemrendje,*

3. A vállalatok (szövetkezetek) részére:

- *Elismerő Oklevél*
- *Kiváló Vállalat, ill. Kiváló Szövetkezet,*
- *Minisztertanács és a SZOT Elnökség Vörös Zászlója,*
- *Munka Vörös Zászló Érdemrendje.*

Az 1977-es határozat mellékletének IV. pontja foglalkozik „Az elismerések-kitüntetések elnyerésének, adományozásának módjával”-val.

A dolgozó-kollektívák általában vállalásaik teljesítése alapján részesülhettek elismerésben és kitüntetésben. A vállalások elfogadásáról munkahelyi szinten a brigádértekezlet, a termelési tanácskozás (munkaértekezlet, munkásgyűlés), szövetkezeteknél a munkahelyi tanácskozás (munkahelyi közösség), a gyáregységi, gyári (üzemegységi, ágazati) és vállalati, szövetkezeti szinten a szocialista brigádvezetők tanácskozása döntött; erről jegyzőkönyvet vettek fel.

A „Szakma (Ágazat) Kiváló Brigádja”, a „Magyar Népköztársaság Kiváló Brigádja” kitüntetést a vállalások teljesítését, illetve az elért eredményeket tartalmazó vállalati javaslat alapján lehetett elérni.

A „Kiváló Munkabrigád”, a „Kiváló Ifjúsági Brigád” cím adományozásáról a termelési tanácskozás (munkahelyi tanácskozás, munkahelyi közösség), a „Szocialista Brigád” cím adományozásáról a szocialista brigádvezetők tanácskozása – ahol ez a brigádvezetők alacsony száma miatt nem volt lehetséges, a termelési tanácskozás, (munkahelyi tanácskozás, versenybizottság) – döntött.

A szocialista brigád elismerési fokozatok (bronz, ezüst, arany brigádérem), a „Vállalat (Szövetkezet) Kiváló Ifjúsági Brigádja”, illetve a „vállalat (Szövetkezet) Kiváló Brigádja” kitüntetés adományozásáról a szocialista brigádvezetők tanácskozása és a vállalat gazdasági vezetése, szövetkezeteknél a vezetőség (igazgatóság) döntött.

A bronz, ezüst, arany brigádérem adományozásának jogát át lehetett adni a gyárak, a gyáregységek gazdasági vezetőinek, valamint szakszervezeti és KISZ-szerveinek (a szövetkezetekben az ágazatvezetőknek, a KISZ-nek és a munkahelyi közösségeknek).

A „Szakma (Ágazat) Kiváló Brigádja” kitüntetést a felügyeletet gyakorló – tanácsi vállalatok és szervezetek esetében az ágazati – miniszter (az országos hatáskörű szerv vezetője) az érintett szakszervezet elnökségével, illetve a szervezetek országos érdekképviselői szervének elnökségével, a „Magyar Népköztársaság Kiváló Brigádja” kitüntetést a Minisztertanács és a SZOT Elnöksége, ifjúsági brigádok esetében a KISZ KB véleményének kikérésével adományozták.

A „Szakma (Ágazat) Kiváló Brigádja” kitüntetés elnyerésére az adományozásra jogosult szervek által megjelölt időpontig, a „Magyar Népköztársaság Kiváló Brigádja” kitüntetés esetében a középtávú tervidőszakot követő év első negyedévének végéig lehetett javaslatot tenni.

A munkaversenyben elért kiemelkedő eredményekért adható elismerések, kitüntetések adományozása az értékelés tárgyát képező időszakot követő május 1-je, a Munka Ünnepe alkalmával történt.

Azok a brigádok és tagjaik, amelyek – a soron levő értékeléskor – nem kapták meg a szocialista címet, megtarthatták a brigád elismerések és kitüntetések korábban elnyert fokozatait. Újabb elismerési vagy kitüntetési fokozatot azonban csak a szocialista cím ismételt elnyerésétől számított két év, ifjúsági brigád esetében egy év eltelte után kaphattak. Azoknak a brigádoknak, amelyek megszakitás nélkül három esetben nem bizonyultak méltónak a szocialista címre, előző kitüntetéseiket újabb értékelés során nem vehették figyelembe.

Az egyik szocialista brigádból a másikba történő áthelyezés vagy indokolt munkahelyváltozás (más vállalathoz történő áthelyezés) esetén az előző brigádban kapott elismerési és kitüntetési fokozat érvényessége a másik brigádban is megmaradt.

Azok a dolgozók, akik brigádjukból elkerültek és új munkakörükben, illetve munkahelyükön nem volt lehetőségük részt venni a szocialista brigádmozgalomban, az elismerések és kitüntetések általuk elért fokozatait mindaddig megtarthatták és viselhették, amíg arra érdemesek voltak.

Az adományozó szerv az elismerést, kitüntetést érdemtelenység esetén visszavonhatta. Ez esetben a kitüntetett elvesztette a kitüntetéshez fűződő jogait is. A kitüntetések visszavonását az üzemi, szervezeti demokrácia fórumai is kezdeményezhették.

1. Kiváló Munkabrigád, ill. Kiváló Ifjúsági Brigád

A „Kiváló Munkabrigád” címet, az általános feltételeket egy éven keresztül példamutatóan teljesítő kollektíváknak adományozták. A „Kiváló Ifjúsági Brigád” címet azok a többségében 30 éven aluli fiatalokból álló kollektívák kapták, amelyek a KISZ-szervezet éves akcióprogramjából a brigádversenyre vonatkozó feladatokat is teljesítették.

A címet elnyert munkabrigádok oklevelet kaptak.

2. Szocialista Brigád cím

A „Szocialista Brigád” címet annak a Kiváló Munkabrigádnak, Kiváló Ifjúsági Brigádnak adományozták, amely legalább egy éven keresztül teljesítette a szocialista brigád hármas követelményét; a cím újabb elnyeréséhez, e feltételeknek további egy éven keresztül történő teljesítése volt szükséges. A címet első ízben elnyert brigádok oklevelet kaptak, amely egyben a szocialista cím elnyerésének, valamint a brigád elismerések és kitüntetések nyilvántartási okmánya is volt az 1977-es határozat megjelenésétől. Oklevelet a brigádtagok is kaptak 1977-ig, attól kezdve „Szocialista Brigádtag” igazolványt kaptak, amely a szocialista brigádtagság folyamatosságát és a személyesen elnyert elismeréseket, kitüntetések és jutalmakat igazolta, visszamenőlegesen is.

Oklevél a brigád részére (1977 előtti típus)

Leírása: Egy nő és egy férfi áll jobb oldalt, a nő magasba tartott kezében nemzetiszínű szalaggal összekötött búzakalász kéve, az overallban lévő, sildes sapkás férfi magasba tartott jobbáiban rövid, végén sugárzó vörös csillagos zászlórúdon szél fújta vörös zászló, baljában kalapács, lent és két oldalt 60 mm széles világosszürke mezőben különböző szakmákat ábrázoló rajzok.

Az oklevél szövege: OKLEVÉL /...../ szocialista brigádja részére / a szocializmus építésében és a szocialista erkölcs kialakításában / végzett eredményes munkájukért /196.../ Sz. B.P. B.igazgató /KISZ B.

Anyaga: karton, színes nyomat.

Mérete: 480 x 340 mm.

Oklevél a brigádtag részére (1977 előtti típus)

A szocialista brigád tagja a cím első és második alkalommal történő elnyerésekor kapta.

A kép ugyanaz, mint az 1. sz. tételnél.

Az oklevél szövege: OKLEVÉL /..... / részére / a szocialista brigád cím megszerzésében / kifejtett eredményes munkájáért // 196.....//..... Sz. B. P. B.igazgató

Anyaga: karton, színes nyomat.

Mérete: 240 x 170 mm.

3. Szocialista Brigád Zászló

A szocialista brigád címet második alkalommal elnyert brigád kapta.

Leírása: Sárga, sodrott zsinórral keretezett ötszög, vörös, selyemzászló előlapján sárgával hímzett szocialista brigádjelvény, közepében a pajzs piros-fehér-zöld, hátoldalán két sorban sárga, hímzett, írott betűs *Szocialista / brigád* felirat. A zászló alján rövid fonálon sárga bojt függ.

Anyaga: selyem.

Mérete: 250 x 380 mm.

4. Zöldkoszorús szocialista brigádjelvény a brigádtag részére

A szocialista brigád cím másodszori elnyerésekor kapták a brigádtagok, amikor a brigád megkapta a Szocialista Brigád Zászlót.

Leírása: Zöld babérkoszorún vörös zászló, melynek a közepén nemzetiszínű Kossuth pajzs van, körülötte arany betűs SZOCIALISTA BRIGÁD felirat. A babérkoszorú felső részén ötágú vörös csillag. Hátoldalán feltűző kapocs van.

Anyaga: zománcozott sárgaréz.

Mérete: 28 mm átmérőjű.

5. Bronzkoszorús szocialista brigád plakett a brigád részére

A bronz, ezüst, arany brigád plakettet (brigádérem) a „Szocialista Brigád” cím harmadszori elnyerését követően és ismételten is adományozhatták. A fokozatok ismételt elnyerését a brigádérem újabb kiadása nélkül, – a pénzjutalom megadása mellett – a brigád oklevelében igazolták. Az elismerések magasabb fokozatának elnyerése kiemelkedő eredmények esetén az alsóbb fokozatok elérése nélkül is lehetséges volt. A brigádtagok az elnyert fokozatnak megfelelő jelvényt kaptak (Lásd: 6., 8., 10. tétel). Azonos fokozat ismételt elnyerését, – a fokozatnak megfelelő jelvény külön adományozása nélkül – az igazolványban igazolták.

A különböző fokozatok elnyerésekor a brigádok tagjai maguk tettek javaslatot arra, hogy a kitüntetést egyénileg a brigád mely tagjai kapják. Ugyancsak a tagok döntöttek a kitüntetéssel járó pénzjutalom tagok közötti felosztásáról.

Leírása: Ívelt oldalú, 3 mm széles, ferde, sima szegélyű, közepe felé fokozatosan mélyülő, kis hatszögletű mélyedésekkel díszített téglalap felső kétharmadában a Bronzkoszorús szocialista brigádjelvény van, alatta, saját anyagából, a síkból kiemelkedő A SZOCIALIZMUSÉRT felirat.

Anyaga: alumínium, zománcozott sárgaréz.

Mérete: a téglalap: 47 x 58 mm, a jelvény 28 mm átmérőjű.

6. Bronzkoszorús szocialista brigádjelvény a brigádtag részére

Mint a 4. számú jelvény, csak a babérkoszorú és a felirat bronzszínű.

7. Ezüstkoszorús szocialista brigád plakett a brigád részére

Mint a 6. számú plakett, csak az ezüstkoszorús brigádjelvénnel.

- 8. Ezüstkoszorús szocialista brigádjelvény a brigádtag részére**
Mint a 4. számú jelvény, csak a babérkoszorú és a felirat ezüst színű.

- 9. Aranykoszorús szocialista brigád plakett a brigád részére**
Mint a 6. számú plakett, csak az aranykoszorús brigádjelvénnel.

10. Aranykoszorús szocialista brigádjelvény a brigádtag részére
Mint a 4. számú jelvény, csak a babérmagocsy arany színű.

11. A Vállalat (Szövetkezet) Kiváló Brigádja bronz plakett a brigád részére

A kitüntetést évenként az arany brigádéremmel rendelkező szocialista brigádok legfeljebb 10 %-a kaphatta meg, amennyiben a „Szocialista Brigád” címet legalább öt alkalommal elnyerték. Ha az arany brigádéremmel rendelkező brigádok száma az adományozást nem tette lehetővé, akkor a kitüntetésben vállalatoként egy-egy brigád részesülhetett. A brigádtagok jelvényt kaptak (Lásd: 12.tétel!).

Leírása: Körirat emelt, széles, sima peremen: A VÁLLALAT KIVÁLÓ BRIGÁDJA. A szabálytalan rácozóással díszített mezőben a síkból kiemelkedő ötszögű babérmagocsy brigádjelvény fémszalag nélkül, alatta Vincze Dénes, a tervező neve. A hátlap sima.

Anyaga: bronz.

Mérete: 70 mm átmérőjű.

12. A Vállalat (Szövetkezet) Kiváló Brigádja zöldkoszorús jelvény a brigádtag részére

Leírása: Ötszögletű, zöld babérkoszorún vörös zászló, melynek a közepén nemzetiszínű Kossuth pajzs van, körülötte arany betűs SZOCIALISTA BRIGÁD felirat. A babérkoszorú felső részén ötágú vörös csillag. Ötszögletű, vörös, alul arany babérlevéllel szegélyezett fémszalagon függ. A fémszalagon, arany betűkkel, két sorban A VÁLLALAT KIVÁLÓ / • BRIGÁDJIA • felirat van. A szalagot és a babérkoszorút egy karika köti össze. A fémszalag hátoldalán feltűző kapocs van.

13. A Szakma (Ágazat) Kiváló Brigádja ezüst plakett a brigád részére

A kitüntetésben esetenként az ágazathoz tartozó, a „Szocialista Brigád” címet legalább tíz alkalommal elnyert és a „Vállalat (Szövetkezet) Kiváló Brigádja”, „Vállalat (Szövetkezet) Kiváló Ifjúsági Brigádja” kitüntetéssel is rendelkező brigádok legfeljebb 10 %-a részesülhetett. A kitüntetés adományozására középtávú tervidőszakonként, két alkalommal kerülhetett sor. A brigádtagok jelvényt kaptak (Lásd: 14. tétel!).

Mint a 12. számú plakett, csak ezüst színű és a körirat A SZAKMA KIVÁLÓ BRIGÁDJA.

14. A Szakma (Ágazat) Kiváló Brigádja ezüstkoszorús jelvény a brigádtag részére

Mint a 11. számú jelvény, csak a babérkoszorú, a fémszalag alsó szélén lévő babérlevelek, és a fémszalagon lévő A SZAKMA KIVÁLÓ / BRIGÁDJA felirat ezüst színű.

15. A Magyar Népköztársaság Kiváló Brigádja arany plakett a brigád részére

A kitüntetés azoknak a brigádoknak volt adományozható, amelyek már legalább tizenöt alkalommal elnyerték a „Szocialista Brigád” címet, és legalább két alkalommal a „Vállalat (Szövetkezet) Kiváló Brigádja”, „Vállalat (Szövetkezet) Kiváló Ifjúsági Brigádja”, vagy egy alkalommal a „Szakma (Ágazat) Kiváló Brigádja” kitüntetésben részesültek. A kitüntetést a középtávú tervidőszak eredményei alapján 80-100 szocialista brigádnak adományozhatták. A brigádtagok jelvényt kaptak.

Mint a 12. számú plakett, csak a plakett arany színű, a zászló, a pajzs és az ötágú csillag színes, a körirat: A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG KIVÁLÓ BRIGÁDJA.

16. A Magyar Népköztársaság Kiváló Brigádja aranykoszorús jelvény a brigádtag részére

Mint a 11. számú jelvény, csak a babérmalag, a fémszalag alsó szélén lévő babérlevelek arany színűek, a felirat három sorban: A MAGYAR / NÉPKÖZTÁRSASÁG / KIVÁLÓ BRIGÁDJA.

17. A Vállalat (Szövetkezet) Kiváló Ifjúsági Brigádja plakett a brigád részére

A kitüntetés adományozásának feltétele a „Kiváló Ifjúsági Brigád” cím és két alkalommal a „Szocialista Brigád” cím elnyerése, valamint a KISZ szervezet akcióprogramjából a brigádversenyre vonatkozó feladatok folyamatos teljesítése volt. A kitüntetést évenként az arany brigád-

éremmel rendelkező ifjúsági brigádok legfeljebb 10 %-a kaphatta meg. A brigádtagok jelvényt kaptak (Lásd: a 18. tételt).

Mint a 12. számú plakett, csak a körirat: A VÁLLALAT KIVÁLÓ IFJÚSÁGI BRIGÁDJÁ.

18. A Vállalat (Szövetkezet) Kiváló Ifjúsági Brigádja jelvény a brigádtag részére

Mint a 11. számú jelvény, csak a fémszalag fehér és a felirat: A VÁLLALAT KIVÁLÓ / IFJÚSÁGI BRIGÁDJÁ.

Megjelent: Éremtani Lapok 111. sz. 2008 október. 8-16. p.

Tartalom

Előszó.....	3
-------------	---

HELYTÖRTÉNET

250 éve született Csenkeszfai Poóts András református lelkész, költő.....	7
Az Ormospusztai Munkások Olvasóköre (1926-1946)	13
A Cserehát ismert személyiségei	21
Honfoglalás előtti régészeti leletek Edelényből.....	34
175 éve született dr. Menner Adolf	39
Mit olvastak az Ormospusztai Munkások Olvasóköreinek tagjai 1935-ben?.....	45

NUMIZMATIKA, FALERISZTIKA

A Károly-csapatkereszt Egy kitüntetés utóélete	57
Az Országos Frontharcos Szövetség jelvénye	63
A málenkij robot numizmatikai emlékei.....	66
Az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc kitüntetéseinek bibliográfiája.....	69
Leszih Andor numizmatikai munkássága	80
Numizmatika a miskolci Herman Ottó Múzeum évkönyveiben	86
Kossuth Lajos a numizmatikában és a falerisztikában	96
A szocialista brigádmozgalom falerisztikai emlékei	113